

МИНИСТАРСТВО РАДА
И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

УДРУЖЕЊЕ РОМКИЋА „ОСВИТ“ НИШ

„Водич кроз социјалне услуге за излазак из круга насиља на српском, ромском и енглеском језику“

Издавач:

Удружење Ромкиња „Освим“

за издавача:

Ана Саћиповић

Штампа:

Пунта

1000 примерака

Поштовани суграђани и суграђанке,

„Водич кроз социјалне услуге за излазак из круга насиља на српском, ромском и енглеском језику“ има за сврху да Вам омогући једноставније и брже остваривање ваших права за излазак из круга насиља нудећи вам информације прикупљене од Вас у оквиру анализе истраживања о Вашим потребама које смо радиле ове године..

Захваљујемо финансијској подршци МИНИСТАРСТВУ РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.

Активисткиње
Удружења Ромкиња „Освит“

САДРЖАЈ:

Анкета	5
Анализа истраживања	6
Релевантна међународна документа за заштиту од насиља	8
Дефиниција насиља	10
Облици насиља	11
Општи протокол	17
Улога невладиних организација - СОС	18
Поступање Центра за социјални рад у ситуацијама насиља у породици	24
Поступање полиције у ситуацијама насиља у породици	32
Поступање Сигурне куће у ситуацијама насиља у породици	40
Поступање здравствених установа у ситуацијама насиља у породици	45
Поступање тужилаштва у ситуацијама насиља у породици	48
Поступање суда у ситуацијама насиља у породици	53
Поступак доказивања насиља	57
Мере заштите по Породичном закону	61
Заштита жртве у кривичном и прекршајном поступку	63
Тактике преживљавања	66
Литература	68
Водич на ромском језику	69
Водич на енглеском језику	102

АНКЕТА

Захваљујемо што сте одвојили време да попуните анкету и тиме помогли да сагледамо да ли жртве насиља у породици имају задовољавајући степен информисаности где и како пријавити насиље, како институције на локалном нивоу могу да одговоре на потребе жртве у заустављању и заштити од насиља. Добијене информације су поверљиве, а резултати истраживања треба да допринесу даљем развоју и унапређењу мера и услуга које су намењене жртвама насиља.

*Анкету су спроводиле активисткиње НВО „Освим“ у оквиру пројекта „**Водич кроз социјалне услуге за излазак из круга насиља на српском, ромском и енглеском језику**“, на узорку од 500 жена свих националности, старосних доба, различитог социјалног и образовног статуса и места становаша (3 ромске махале, урбани део града на територији 5 градских Општина, сеоско подручје Ниша).*

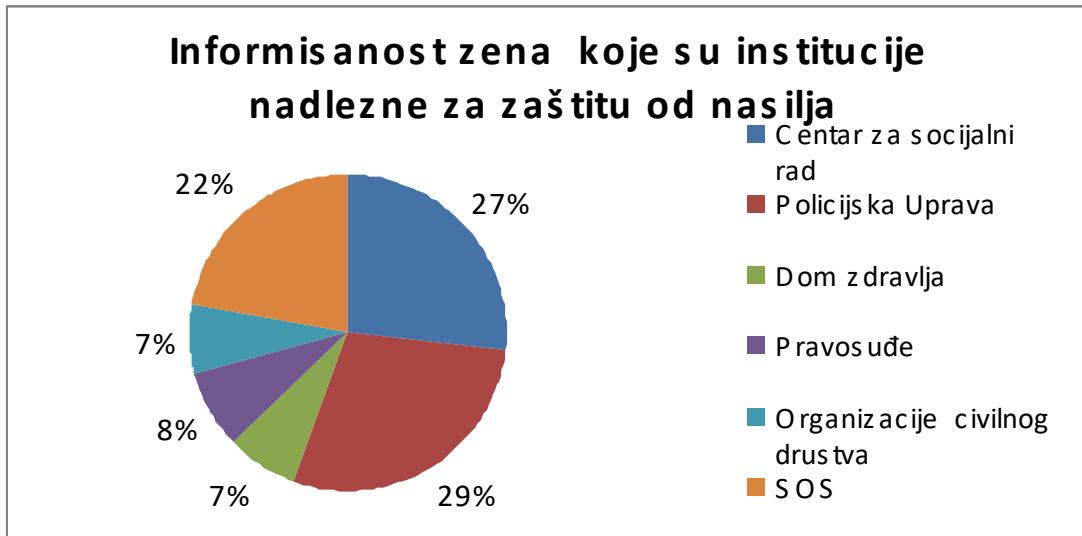
АНАЛИЗА ИСТРАЖИВАЊА

Анализа је спроведена на узорку од 500 жена на територији Града Ниша и приградских насеља и два ромска насеља са циљем да се сагледа степен информисаности жена, које оне то институције на локалном нивоу виде као одговорне у систему заштите од насиља, и којима могу да пријаве насиље и добију стручну подршку.

Метод прикупљања података је непосредно интервјуисање жена на унапред припремљеном (структурисаном) анкетном упитнику. Питања су била јасна и једноставна и односила су се на мапирање институција које су одговорне за заштиту као и на то да ли испитанице знају које мере и услуге наведене институције из упитника могу да пруже.

Испитанице су биле различитих старосних доби, националне припадности и различитог образовног и брачног статуса .

Графички приказ о степену информисаности жена које су то институције надлежне и које мере и услуге пружају у процесу заштите жена жртва насиља у породици

Анализа Анкете указује на одсуство адекватне информисаности жена које су то све институције одговорне за заштиту жена од насиља на локалном нивоу . Три институције

су у великим проценту биле таргетиране као институције које су надлежене за заштиту, и ниво информисаности жена о мерама и услугама које пружају ове институције био је завидан: Полиција са 29%, Центар за социјални рад са 27% и СОС телефон са 22% испитаница. Од укупног броја анкетираних жена само у 11% испитаница је навело две или више институција.

Последњих година дошло је до значајног помака у степену информисаности жена, као резултат кампања на локалном и националном нивоу, али и даље постоји потреба за информисањем, нарочито код маргинализованих жена. Жене из ромске популације наводе као једну од кључних препрека - језичку баријеру (пропагандни, информативни и едукативни материјали су углавном на српском језику), и недовољну образованост што им представља препреку у разумевању процедуре. Жене из рурарних средина наводе недоступност информација у њиховим срединама и удаљеност институција.

Уважавајући добијене резултате из анкете, препорука је и један од могућих корака који би унапредили бољу информисаност жена - израда Водича о месту, улози и начину поступања свих институција одговорних у процесу заштите жена жртава насиља у породици и на ромском језику, као и подела Водича на терену у рурарним срединама.

РЕЛЕВАНТНА МЕЂУНАРОДНА ДОКУМЕНТА ЗА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА

У складу са УН документима, документима Савета Европе и Европске уније:

Универзална декларација о људским правима, 1948

УН Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена, 1979; Општа препорука 19; (потврђује да је родно насиље облик дискриминације и да повређује следећа људска права: право на живот, право да се не буде жртва мучења или окрутног, нехуманог и понижавајућег односа, право на слободу и безбедност личности, право на једнаку законску заштиту, право на једнакост у породици, право на највиши стандард физичког и менталног здравља, право на праведне и прихватљиве услове рада)

Ун Конвенција о правима детета, 1989

УН Декларација о елиминацији насиља према женама, 1993

Пекиншка декларација и Платформа за акцију, 1995

Европска конвенција о људским правима и основним слободама, 1950

Повеља основних права Европске уније, 2007

Европска социјална повеља (допуњена), 1996

Препоруке Комитета Министара Савета Европе државама чланицама о заштити жена од насиља, 2002

Конвенције о борби против насиља над женама и породичног насиља, Савет Европе, 2010

Релевантна домаћа документа:

Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање равноправности половца (2009 - 2015), 2008

Акциони план за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2010 – 2015), 2009

Стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама и насиља у породици, 2010

Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, 2008

Акциони план за спровођење Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља, 2010

ДЕФИНИЦИЈА НАСИЉА НАД ЖЕНАМА ПО ДОКУМЕНТИМА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Насиље над женама је испољавање историјски неједнаких односа друштвене моћи између мушкараца и жена који су довели до дискриминације и доминације над женама од стране мушкараца и до спречавања потпуног напретка жена. Насиље над женама је један од основних друштвених механизама којима се жене присилјавају да буду у подређеној позицији у односу на мушкарце. Насиље над женама је препрека у постизању једнакости, развитка и мира.

Чл.197.ПЗ

ст.1. –дефиниција насиља у породици

„Понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице“

Шта је насиље?

Насиље или злостављање подразумева свако понашање или радњу учињену против женине воље, а које је угрожава: психички, физички, сексуално, економски, или угрожава њено спокојство.

ст. 2. – карактеристични видови насиља

- **наношење телесних повреда;**
- **покушај наношења телесних повреда,**
- **присилјавање на сексуални однос,**
- **навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14 година живота или са немоћним лицем,**
- **ограничавање слобода кретања или комуникаирања са трећим лицима,**
- **вређање и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање**

ОБЛИЦИ НАСИЉА

ФИЗИЧКО, СЕКСУАЛНО, ЕКОНОМСКО, ПСИХИЧКО, ЕМОЦИОНАЛНО

Физичко насиље

- шамарање, ударање, гурање, шутирање, штипање, гњечење, чупање за косу, ударање рукама, ногама или неким предметом, ломљење делова тела, поsekотине, гашење цигарета по телу, дављење, гребање, уједање, саплитање, тровање, гађање неким предметом и друго, напад оружјем (хладним или ватреним, свеједно), или намерно наношење физичког бола или телесних повреда на било који други начин, али и намерно излагање опасности.

Сексуално насиље

- свако остваривање или покушај остваривања сексуалног односа или сексуалних активности против ваше волье, односно присилавање на учествовање у сексуалним активностима које вам не пријају или су понижавајуће за вас. Оно укључује силовање и покушај силовања, додирање интимних делова тела, сексуалне примедбе, понуде, захтеве, уцене, шале, изразе лица и покрете тела који у вама изазивају осећај стида или понижења, присилавање на гледање порнографских филмова или часописа, присилавање на порнографско фотографисање и друго.
- Силовање може бити извршено од стране познаника, пријатеља, комшије, од стране брачног или ванбрачног партнера (и у браку). Силовањем се сматра сексуално узнемиравање или уцењивање на послу, у школи, на факултету, на улици, у превозу, инцест над дететом од стране одрасле особе од поверења и ауторитета, сексуална злоупotreba деце за снимање порнографских слика и филмова, продаја и подвођење деце, сексуално искоришћавање жена кроз проституцију, порнографију и сексуално ропство, сексуална трговина женама и силовање у рату.

Економско насиље

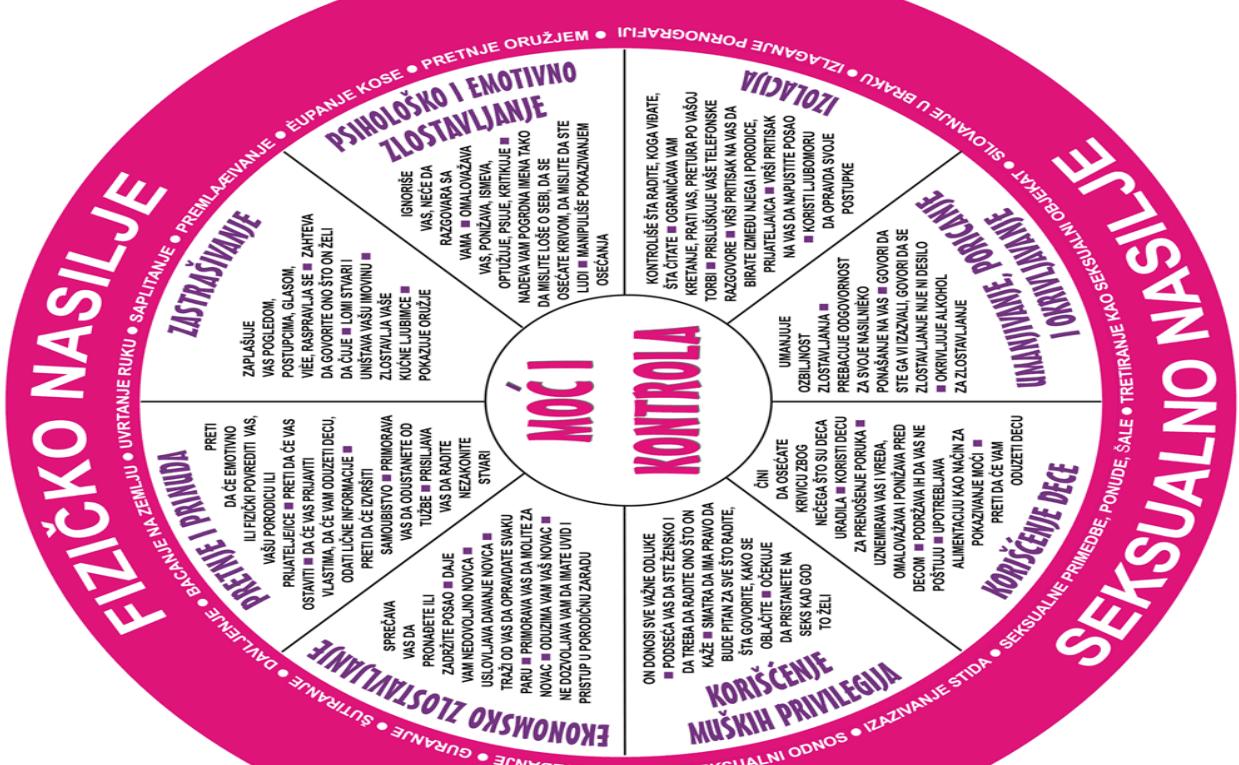
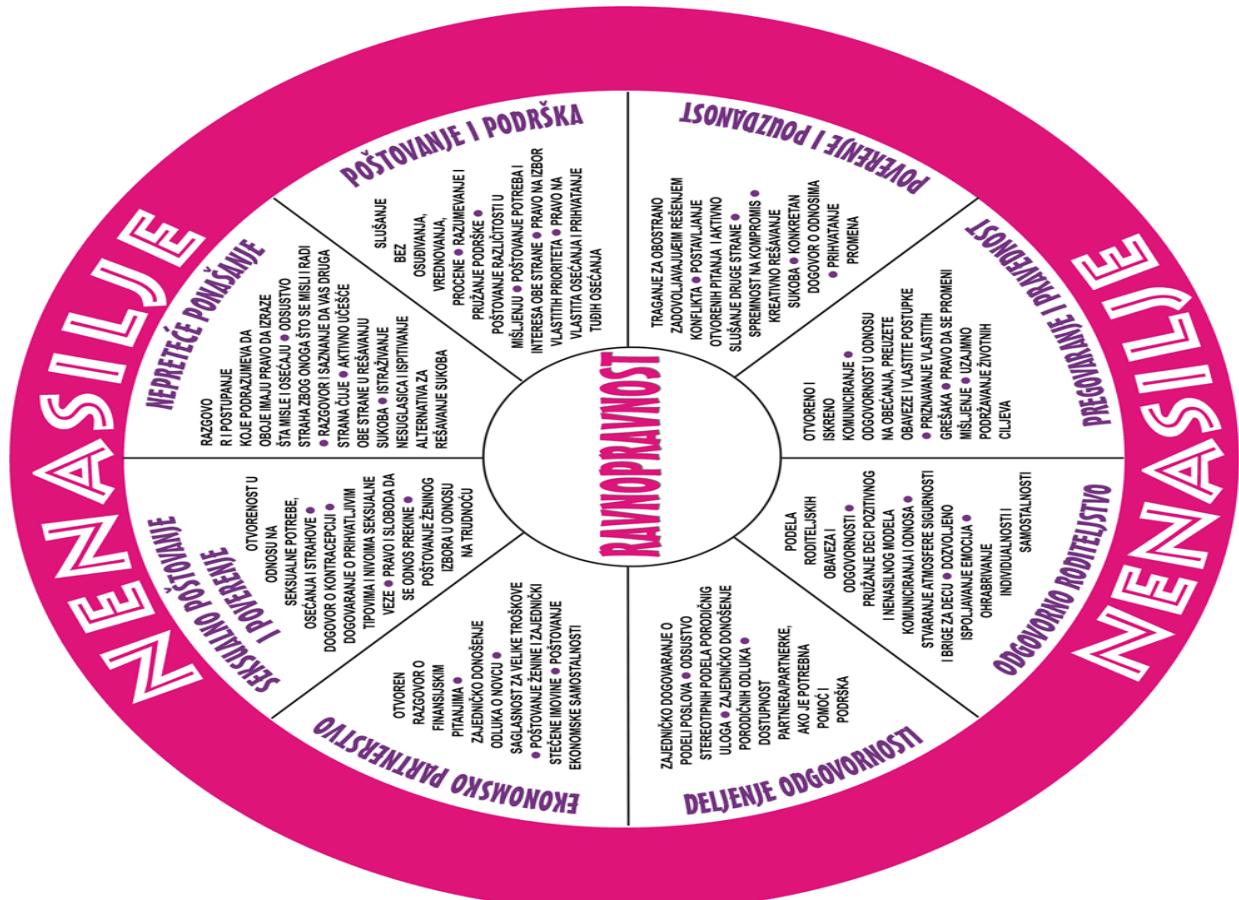
- подразумева ситуације када ваш партнери: не даје новац за потребе породице, неиспуњава обавезе издржавања необезбеђених чланова породице; не дозвољава вам да имате увид и приступ породичној заради, забрањује члану породице да располаже сопственим, односно заједничким приходима; насиљно узима вашу зараду, односно троши новац искључиво за задовољење сопствених потреба, тражи од вас да оправдате сваку пару, приморава вас да напустите посао или вам не дозвољава да се запослите, манипулативним радњама онемогућава да напредујете у послу или да се школујете (увек пред испит или вашу обавезу на послу прави ексцесе), сва имовина коју стичете се води на његово име и друге сличне ситуације.

Психичко насиље

- Психичко насиље је најраспрострањенији вид насиља и подразумева ситуације када вас партнери: врећа, исмеја, критикује, оптужује, прети вам, назива вас погрдним именима, понижава, омаловажава вас или вашу родбину и пријатељице (нпр. „ти си глупа”, „види каква ти је мајка”, „твоје пријатељице лоше утичу на тебе”, и сл.), љубоморан је, прислушкује ваше разговоре, претреса вашу ташну, ограничава или онемогућава комуникацију са родбином и пријатељицама, када вас својим понашањем нагони да мислите да сте „луда”, застрашује вас, наводи вас на самоубиство, окривљује вас без разлога, ограничава вам кретање (на пример, забраном изласка из куће), односно, како кажу наши закони, „свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање“. И сам покушај да се нешто од овога учини представља насиље.

Угрожавање спокојства

Под угрожавањем спокојства подразумева се вика, галама, истеривање из стана, скривање или избацивање ваших ствари, докумената и сл, разбаџивање, цепање и уништавање ваших предмета, наношење штете на кућним апаратима и др.

Друге врсте насиља

Постоје и друге врсте насиља које се збивају на разним местима и у разним животним ситуацијама (нпр. када насиљник о вама износи нешто неистинито што штети вашем угледу, када прича другима било шта из вашег личног или породичног живота и друго).

Не постоје „бољи“ или „гори“ облици насиља; можете бити јако повређени ако сте нпр. гурнути;

Студије показују да ако вас је партнери/супруг једном повредио, вероватно ће се насиље поновити;

Ако физички напади престају када постајете пасивни и одустанете од ваших права да изразите оно што желите, слободно се крећете и виђате друге људе и доносите сопствене одлуке.

Не сматра се победом то ако одустанете од својих права у замену за то да вас партнери не напада!

Ако нема физичког насиља. Многе жене су емотивно и вербално нападнуте. Ово може бити једнако застрашујуће и често га је збуњујуће разумети.

Коначан избор са којим се суочавате је да ли да останете или одете – привремено или трајно. Можда сте покушавали да изађете из насиљне везе и напустите насиљника и раније, али сте се предомислили и вратили након пар дана. Можда се осећате лоше или посрамљено јер сте се поново нашли у ситуацији насиља.

Окончање важне везе у вашем животу никако није лако. Пријатељи, породица и други могу вршити притисак на вас да останете или напустите везу. Ово вас може чинити збуњеном и неодлучном – понекад пожелите да одете, а понекад пожелите да сачувате везу. Не кривите себе и не дозволите да ово утиче на ваше одлуке.

Уколико пожелите да оправдате насиљниково понашање и опростите насиљнику насиље које вам наноси, имајте на уму да је пракса показала да, без обзира колико се жена

труди, угађа, избегава сукобе, и упркос повременом побољшању ситуације у кући, насиљник ће убрзо наставити са насиљем, а последице ће бити теже.

- Насилникова обећања да ће престати да вас злоставља су чест облик манипулације чији је циљ да вас држи под контролом и спречи да одете.
- Не постоји гаранција да ће се и уз најбољу саветодавну подршку ваш партнери променити. Многи насиљници одбијају саветодавну подршку и поричу да им је потребна помоћ. Чак и ако се физичко насиље заустави привремено, имајте на уму да вас и даље може контролисати путем изолације, застрашивања и претњи.
- Ви и ваша деца заслужујете да се осећате сигурно и будете сигурни од физичког, психичког, емотивног и/или сексуалног злостављања.

Ако одлучите да напустите насиљника важно је да знате да вас чека доношење битних одлука: где отићи, које поступке предузети, морате другачије организовати и прилагодити живот новонасталој ситуацији, обезбедити додатна средства финансирања...

Запамтите да увек можете да се предомислите и одлучите да одете у сваком тренутку. Избор да останете је можда најбоља опција за вас у овом тренутку, али ако се ваше мишљење промени не оклевавјте и не осећајте се кривом због ове одлуке. Имате право да се предомислите!

Нико не сме да врши насиље над вама. Ви нисте криви због насиља које се врши над вами. Немојте веровати насиљнику - кад вас оптужује и криви, кад оправдава насиље, кад говори да више никад то неће учинити и при томе вам купује поклоне, плаче, изводи у ресторан... Насиље је временом све чешће и сировије. Немојте ћутати, покушајте да причате свима о насиљу које трпите. **Насиље није ваша срамота, већ срамота насиљника.**

ОПШТИ ПРОТОКОЛ О ПОСТУПАЊУ И САРАДЊИ УСТАНОВА, ОРГАНА И ОРГАНИЗАЦИЈА У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА НАД ЖЕНАМА У ПОРОДИЦИ И У ПАРТНЕРСКИМ ОДНОСИМА

Овим протоколом се на целовит и свеобухватан начин осигура да сваки актер у процесу организовања заштите жена жртва насиља може да поступа у складу са својим законским овлашћењима и обавезама, како би се промовисала безбедност жртве и одговорност насиљника

- Процес заштите жртве
- Неопходна је континуирана мултисекторска сарадња
- учесници имају различите надлежности и одговорности
- учесници су дужни да поставе права жртве у средиште свих мера које се примењују кроз делотворну сарадњу
- Препознавање насиља обавеза је свих институција
- Право и обавеза је свакога да пријави насиље
- Безбедност жртве је приоритет у раду стручних служби
- За насиљно понашање одговоран је учинилац
- Поштовање потреба, права и достојанства жртве
- Хитност поступка
- Институције су одговорне да зауставе насиље

УЛОГА НЕВЛАДИНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Често је за жртву насиља у породици најбезболније да се прво обрати некој од невладиних организација (НВО) посвећених борби против породичног насиља, јер су ту ангажоване мотивисане добровољке, па самим тим жртви посвећују више пажње и труда него што се може очекивати од државних службеника. То је посебно важно у ситуацијама када се жртва већ обраћала полицији или Центру за социјални рад, али они нису реаговали или им је реакција била преспора. У неким случајевима реч је о невладиним организацијама које су се изричito определиле за борбу против насиља у породици, а некада о онима које се у најширем смислу боре за женска или дечја права, права особа са инвалидитетом, права Ромкиња и слично. Ове организације окупљене су у “Мрежу жене против насиља“ коју чине 27 СОС телефона на нивоу Србије.

СОС ТЕЛЕФОНИ

СОС ТЕЛЕФОН је социјална услуга намењена женама (али и другим особама) са искуством насиља и ту су да обезбеде подршку, информације о начинима на које можете заштити себе и начинима на које можете пријавити насиље.

Приликом позива СОС телефона можете, ако желите, остати анонимни и не морате остављати Ваше име и презиме, нити контакт податке.

Позивањем СОС телефона се добија подршка и информације о заштити од насиља у партнерским односима.

Можете позвати било који СОС телефон без обзира на место у ком живите.

Особље које ради на СОС телефону чине обучене консултанткиње и стручњакиње из различитих области (психологије, права, медицине и др.) које су ту да Вас саслушају,

пруже Вам емотивну подршку и дају Вам информације о могућностима за излазак из насиља. Оне су ту да подрже Ваше одлуке и помогну Вам да ИЗАЂЕТЕ из круга насиља!

Особље СОС телефона је добро упућено у Ваша права када је у питању насиље у партнерском односу, Ваша права која се односе на здравствену, правну и социјалну заштиту и упознато је са процедурама које предузимају институције и организације које се баве превенцијом и заштитом од насиља у породици. Они ће вам пружити информације о институцијама у којима се пријављује насиље, где можете пријавити насиље и на које бројеве телефона.

Сигурност:

Када тражите помоћ телефонским путем, користите јавни телефон или телефон ван Ваше куће. У ситуацијама тренутног насиља, позовите 192 - полицију. Покушајте да сазнате где се налази најближи телефон како бисте у ситуацији насиља могли што пре да потражите помоћ.

За повећање сигурности када зовете СОС телефоне:

Имајте на уму да уколико користите кућни телефон, бројеви телефона које сте позивали могу бити доступни на увид насиљнику преко извештаја са месечног телефонског рачуна. Чак и ако сте напустили насиљника до времена када месечни извештај стигне, насиљник може пратити телефонске бројеве које сте позивали ради помоћи.

Покушајте да обезбедите свој мобилни телефон. Размислите о могућности да набавите сопствени при-пејд телефон за који насиљник неће знати, а са којег ћете моћи да обављате поверљиве позиве.

Избегавајте бежичне телефоне: ако зовете са Вашег кућног телефона, користите фиксни телефон ако га имате, пре него бежични или мобилни телефон. Позиве са фиксног телефона је теже лоцирати и пратити.

СОС телефонска служба предвиђа као пратећу услугу ИНДИВИДУАЛНО САВЕТОВАЛИШТЕ, где се свим клијенткињама на њихов захтев ради директна индивидуална стручна помоћ од стране психолошкиње, правнице или лекарке. Најчешће

је потребна размена, сарадња и интердисциплинарни приступ ових стручњакиња, јер је проблематика комплексна и често само условно везана за један домен доминантан помоћи.

У свом раду СОС телефон и пратеће саветовалиште сарађују и по потреби посредују за клијенткиња у кругу других важних институција и служби у окружењу у складу са професионалном етиком.

ПРОФЕСИОНАЛНА ЕТИКА РАДА НА СОС ТЕЛЕФОНУ гарантује особама које се обраћају за помоћ анонимност и сачувану тајност података и потпуну дискрецију на њихов захтев, а истовремено стандардизовану стручност, доступност и етику бриге о клијенткињи.

Жене са искуством насиља, жене у разним кризним породичним и других социјалним ситуацијама зову у вези са читавим спектром проблема. Свака од ангажованих стручњакиња у домену психологије, права или медицине охрабрују жене да се не стиде, да не осећају кривицу и слободно говоре о проблемима који имају и са којима живе они или њима блиске особе, подржавају их да не треба да трпе насиље, сексуално злостављање, мобинг и друге облике непоштовања својих основних људских права и да имају права на заштиту и достојанствен живот.

На овај начин жене добијају поруку да их неко разуме, приhvата, цени, жели да им помогне да нађу излаз из невоља и патњи.

Правнице пружају бесплатну правну помоћ онима којима су права угрожена; помажу им да препознају облике дискриминације и угрожености и усмеравају како да врше и остваре своја имовинска, економска, родитељска и друга права...

Психолошкиње их охрабрују да изразе своје потребе, мишљења, осећања, постигну емотивну стабилизацију у кризним ситуацијама, као и да превенирају проблеме, затим и да и доносе одлуке и чине изборе за своју добробит и добробит своје породице. То чине оснаживањем капацитета жена да поново успоставе поверење у себе и свој живот, као и друге људе и да другачије поступају са проблемима - путем консултација, саветовања и психотерапија.

ОСНОВНИ ЦИЉЕВИ СУ:

- Пружање правне и психосоцијалне подршке женама и деци жртвама физичког, психичког, економског или сексуалног насиља у породици или ван породице, на радном месту, у школи, на улици или другом јавном месту.
- Оснаживање жена и деце жртава свих врста насиља и дискриминација на основу пола, етничког порекла, физичке и психичке хендикепираности, класе и других карактеристика кроз правну и психосоцијалну подршку ради елиминисања насиља и дискриминација.
- Рад на промоцији женских и дечијих права, признавању и идентификовању насиља и дискриминације као друштвеног проблема кроз лобирање за промену закона и сензиблисање јавног мњења и одговарајућих институција.

Ми жртви пружамо

- Прихватање
- Разумевање
- Слушање
- Емпатију
- Информације

Активности:

- Дежурство на телефону
- Пријем и директни контакт у канцеларији
- Јавно заступање, одлазак са женом у институције
- Повезивање са адекватним институцијама
- Смештај у Прихватилиште - Сигурну кућу
- Лобирање на локалном и државном нивоу за остваривање њихових права

Консултанткиња СОС-а

- Разговара са женом, саслуша је без давања суда
- Само њено сазнање да некоме може да постави питања може бити довољно да сруши зид изолације
- Подржава жену у правцу изласка из насиља, уливањем самопоуздања,
- Објашњава да насиље које трпи није њена грешка, нити су оправдање алкохол, љубомора, финасијски и други проблеми
- Објашњава да је насиље кривично дело и да може тражити заштиту од полиције, тужилаштва или суда
- Омогућава јој да повеже изоловане болне доживљаје кроз разговоре у целовито искуство.
- Жена сама треба донети одлуку. Ако бисмо одлучивали уместо ње одузели бисмо јој моћ самосталног одлучивања.
- Када жена донесе одлуку консултанткиње СОС телефона јој пружају даљу правну помоћ, писањем поднесака, интервенцијама заступања у институцијама како би се што пре ослободила насиља и била безбедна.
- Разговор са жртвом (пристанак жртве, професионална етика, безбедност) Почињемо тако што представимо себе и своју организацију, објаснимо своје циљеве, као и то за шта се све могу искористити информације које прикупљамо

- Прикупљање информација:

1. КО је учинио ШТА и КОМЕ?
2. КАДА, ГДЕ, ЗАШТО и КАКО?
3. Идентификовање жртве (жртава)
4. Идентификовање починиоца (починилаца)
5. Описивање начина и врсте злостављања

6. Описивања званичног реаговања на инцидент (укупно уједињи и констатацију да тога није ни било)

Неке препоруке у случају угрожености:

- Ако ситуација налаже хитну интервенцију, позивамо полицију и ЦСР
- У случају повреда жртва се упућују лекару и узима се уверење о повредама
- Информишу се да у случају, да се привремено напушта дом ради одласка на безбедно место понесу са собом личну карту и друга неопходна документа, средства за личну хигијену и нешто мало гардеробе
- Важно је пронаћи безбедно место – дом пријатеља или Сигурну кућу – боравак је ограничен
- Упућују се за савет Саветовалишту за жртве насиља у породици, Центру за социјални рад

Наша обавеза:

1. Евидентирати насиље - база података
2. Идентификовати и потврдити насиље
3. Одговорити на здравствене последице насиља
4. Документовати насиље
5. Проценити безбедност
6. Развити безбедносни план
7. Упутити на ресурсе у заједници
8. Завршити разговор у подржавајућем тону
9. Пратити ток реакција
10. Извештај
11. Ако сте изложени насиљу у породици или партнерском односу можете се обратити
СОС телефону на ромском и српском језику **ПОЗОВИТЕ СОС 018/515318**

ПОСТУПАЊЕ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Пријава насиља центру за социјални рад

Центру за социјални рад насиље може да пријави жртва, полиција, здравствена, образовна или социјална установа, или било која особа која сазна за то. Случај се може пријавити телефоном, доласком у Центар или писаним путем (поштом или мејлом). Насиље треба пријавити центру на чијој територији живи жртва, или најближем центру у месту где се оно догодило.

Уколико се насиље пријављује телефоном или лично, доласком у Центар, радник на пријему разговараће с подносиоцем пријаве и на основу тог разговора попунити пријемни лист. Уз то ће обавестити подносиоца шта Центар може да уради, каква је процедура, шта се очекује од особе која је пријавила насиље и коју је документацију потребно приложити.

Кад је реч о писаној пријави, пријемни радник ће је прочитати и проверити у евиденцији да ли је реч о случају којим се Центар већ бавио.

Пријава би требало да садржи адресу на којој се насиље дешавало и евентуалне податке о жртви и насиљнику.

Поступак по пријему пријаве

Пријемни радник мора да процени и да ли је неопходно предузети хитне мере заштите, такозвану неодложну интервенцију, односно да ли постоје оправдани разлози да се сматра да би непредузимањем хитних мера дошло до угрожавања живота, здравља и развоја жртве.

Пријемни радник процењује хитност на основу тога да ли је жртва повређена и да ли постоје околности и стресови који је угрожавају, на основу узраста односно рањивости жртве, као и ранијих сазнања Центра о случају и квалитету сарадње родитеља или старатеља детета, односно чланова породице одрасле особе.

Ако закључи да је могуће да постоји насиље или злостављање, пријемни радник мора, после евентуалне неодложне интервенције, да проследи пријемни лист, односно писану пријаву, надлежној служби у Центру или појединачном стручњаку ако не постоји формирана служба, где се одређује стручњак који ће даље водити случај. Водитељ случаја обавиће процену и донети план даље помоћи жртви.

Уколико закључи да нема насиља, пријемни радник ће одбацити пријаву, али то потписом мора да овери његов супервизор, а и одбачена пријава мора се евидентирасти.

Степен хитности

Пријемни радник може да стави неку од следећих ознака хитности на пријемни лист:

1. **неодложно:** ако прикупљени подаци указују на то да су дете, одрасла или стара особа озбиљно угрожени, поступак почетне процене започиње одмах, а неодложна интервенција мора се спровести што пре, најдуже у року **од 24 сата**;
2. **хитно:** ако прикупљени подаци указују на то да су дете, одрасла или стара особа умерено угрожени, поступак почетне процене мора почети што пре, најдаље у року **од 72 сата** по пријему сазнања о кориснику и породици;
3. **редовно:** ако прикупљени подаци указују на то да безбедност детета, одрасле или старе особе није угрожена или да су ризици ниски, поступак почетне процене мора почети **што пре, најдаље пет радних дана по пријему обавештења** или других сазнања о случају.

Неодложна интервенција

Мере неодложне интервенције могу се састојати из обавештавања полиције, која може да приведе насиљника уколико постоје разлози за притвор, и налажења привременог смештаја за жртву у другој породици, социјалној или здравственој установи ако за то постоји потреба, или у сигурној кући.

Неодложна интервенција прецизније је описана у Општем протоколу за заштиту деце од злостављања и занемаривања.

У ситуацијама када је потребно хитно реаговати на пријаву насиља ван радног времена и ноћу, сви центри за социјални рад имају организована пасивна дежурства. Распитајте се у вашем центру за социјални рад на који број телефона можете непосредно пријавити насиље високог ризика (када је поред полиције потребна и аистенција (присуство и помоћ) Центра за социјални рад ради смештања жртве у прихвалитилиште или Сигурну кућу за жене жртве насиља).

Напомена: у ситуацијама високог ризика увек прво позовите полицију!

У случају да имате малолетно дете (децу) које није директно изложено насиљу, оно ће се сматрати индиректном жртвом насиља које према вама чини ваш супруг, ванбрачни партнер (садашњи или бивши) или други члан породице. Тада се ваш случај упућује **Службама за заштиту деце и омладине**, и одређује се **водитељ случаја** који ће даље радити са вама. Када у породици нема малолетне деце, ваш случај ће бити упућен **Службама за заштиту одраслих и старих лица** у оквиру центра за социјални рад.

Овлашћења, мере и интервенције центра за социјални рад за заштиту жртава насиља у породици

- информисање о правима и доступним услугама у заједници,
- ургентно збрињавање жртава насиља,
- пријављивање насиља полицији или тужилаштву, писање кривичних и/или прекрајних пријава,
- психосоцијална подршка (коју пружа ЦСР или вас упућује на друге установе и организације, нпр. дом здравља, женску невладину организацију),
- материјална помоћ (увећана, једнократна, новчана социјална помоћ/увећана новчана социјална помоћ, субвенције на плаћање комуналних услуга), или друге врсте материјалне помоћи које признаје локална самоуправа (нпр. стална новчана помоћ за жртве насиља у породици коју даје Град Београд),

- организовање “конференције случаја” са другим службама за планирање целовите и усклађене заштите и подршке за све жртве насиља,
- покретање судског поступка по службеној дужности,
- пружање помоћи суду у прибављању потребних доказа,
- достављање суду налаза и мишљења о сврсисходности тражене мере за заштиту од насиља,
- упућивање на друге установе и организације у циљу остваривања права и услуга из других области (нпр. запошљавање, здравље, образовање),
- праћење и процена ефеката предузетих мера за заштиту од насиља.

Када су у породици малолетна деца жртве насиља, или сведоци насиља које се дешава њиховим мајкама и другим члановима породице, додатна овлашћења, мере и интервенције центра за социјални рад, као органа старатељства обухватају:

- предузимање мера старатељске заштите за децу, као што је надзор над вршењем родитељског права насиленог родитеља,
- доношење решења о корективном надзору над вршењем родитељског права насиленог родитеља кроз решење о упозорењу родитеља на недостатке у вршењу родитељског права,
- доношење решења о постављању привременог старатеља детету,
- доношење привременог закључка о обезбеђивању смештаја детета ван породице, достављање предлога суду за заштиту права детета: предлог за самостално вршење родитељског права једног родитеља, за потпуно лишење родитељских права, за делимично лишење родитељских права и за контролисано виђање (предлог модела виђања са оним родитељом који није старатељ).
- ЦСР учествује у извршавању одлука суда (то се назива извршним поступком) у ситуацијама одузимања детета (нпр. од насиленог родитеља), преузимања детета, исељења односно усељења особа којима су одређене мере заштите од насиља у породици.

Центар за социјални рад:

- поступа по захтеву суда: да пружи помоћ у прибављању потребних доказа, да изнесе своје мишљење о оправданости тражене мере заштите (чл. 286 Породичног закона), о поверавању деце једном од родитеља и сл.
- у поступку развода брака, може имати медијаторску улогу
- може поднети: тужбу за заштиту од насиља у породици (чл. 284 ст. 2 ПЗ), тужбу за издржавање малолетног детета (чл. 278 ст. 3. ПЗ), тужбу ради измене одлуке о чувању и васпитању детета
- решава по захтеву за помоћ у санирању поремећених породичних односа и тад има саветодавну улогу. Потребно је да један или оба брачна друга, који не желе да се разведу, поднесу захтев Центру за помоћ у решавању поремећених породичних односа.
- води евиденцију и документацију о жртвама насиља и о насилицима против којих је одређена мера заштите (суд је дужан да Центру достави пресуду)
- доноси план заштите детета у свим сегментима
- поступа по налозима суда
- врши превентивни и корективни надзор над вршењем родитељског права (чл. 79, чл. 80 ПЗ). У обављању корективног надзора, Центар исправља родитеље у вршењу родитељског права, упућује их у породично саветовалиште или установу за медијацију, те у вези са тим доноси одлуке, али такође може покренути и судске поступке одузимања родитељског права, и сл.)
- доноси одлуке у вези са заснивањем старатељства, хранитељства, усвојења.
- Центар првенствено води рачуна о интересима деце
- Ви сами вршите родитељско право над дететом док суд не донесе одлуку (чл. 77. ст.2. Породични закон).

Када постоји насиље у породици, медијација (посредовање у спору), као и породична или партнерска терапија, нису одговарајући поступци.

Не морате да прихватите понуду за медијацију.

Када дајете изјаву органу који предлаже медијацију, нагласите да не прихватате предлог због постојања насиља.

Важно:

Поступке води и одлуке доноси суд у вези са издржавањем деце, поверавањем деце, вршењем родитељског права, уређењем начина одржавања личних односа (виђања) детета са родитељем, одузимањем родитељског права, заштитних мера у вези са насиљем у породици и др.

Улога Центра за социјални рад у доношењу мере заштите од насиља

Уколико сте ви покренули поступак у суду, ради доношења мера заштите од насиља у породици, суд од центра може тражити:

- Да Вам пружи правну помоћ при састављању кривичне пријаве.
- Суд може тражити од ЦСР да прибави потребне податке у вези са насиљем које се дешава, и да дâ своје мишљење у вези са траженом заштитном мером (члан 286 Породичног закона). То подразумева да ће Центар позвати вас и лице које је извршило насиље, обавиће разговор, те предузети потребне дијагностичке, теренске и друге радње. Реците све како се десило (одговорите на питања: ко је урадио, када, где, како, чим, с ким, ко је видео, наведите последице и сл.) Ако се насиље дешавало и раније обавезно им то реките. Уколико имате лекарска уверења о евиденцији повреда, дајте им фотокопије. Ако је насиљник кажњаван (одлукама суда или прекршајно) реките им све што знате о томе. Било би добро да се пре разговора, консултујете са својим психотерапеутом, или другим лицем у кога имате поверења.

- Центар за социјални рад или други орган поступа по захтеву суда и пружа помоћ у прибављању потребних доказа, и износи своје мишљење о траженим питањима и о оправданости тражене мере заштите.

Ако је центру познато да је повређено неко дечје право, центар је дужан да покрене судске поступке како би се заштитили интереси детета (нпр. тужбу за издржавање, тужбу за поверавање малолетног детета, вршење родитељског права, тужбу за уређење начина одржавања личних односа детета са родитељем у вези са доношењем заштитних мера од насија у породици, одузимањем родитељског права и сл.)

Насиље у породици је препознато у два закона Републике Србије, и то у Кривичном законику и Породичном закону.

- У полицијској станици кривичну пријаву за насиље у породици можете поднети сами, усмено тако што ћете дати изјаву на записник службеном лицу или писано тако што ћете предати (може и руком писана) пријаву на писарници, са детаљним описом околности и насиљног догађаја који сте преживели. Кривичну пријаву можете предати и у тужилаштву.
- Полиција, у консултацији са тужилаштвом, има овлашћење да поднесе кривичну пријаву против особе која је извршила насиље над вама.

Према Породичном закону можете тражити мере заштите од насиља у породици:

- 1) издавање налога за исељење насиљне особе из породичног стана или куће, без обзира на право својине, односно закупа непокретности;
- 2) издавање налога за усељење жртве/жртава насиља у породични стан или кућу, без обзира на право својине;
- 3) забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
- 4) забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
- 5) забрана даљег узнемиравања члана породице.

Кршење ових мера такође представља кривично дело (чл.194.ст.5 Кривичног законика)

Центар за социјални рад такође може написати и поднети захтев за одређивање мера заштите за вас и ваше дете, и може предложити одређивање једне или више мера истовремено.

Ако сте били жртва физичког насиља, позовите:

ПОЛИЦИЈУ 192 – или 0800 100 600, који бесплатан

Ако сте били жртва насиља у породици (посебно у случајевима да је у породици малолетник), позовите

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД НИШ 018/244-881

Уколико нисте задовољни начином поступања Центра за социјални рад – можете поднети жалбу:

Министарству рада, запољавања и социјалне политике, Немањина 22 Београд

Уколико нисте задовољни одговором на вашу жалбу, даљу заштиту ваших права можете остварити тако што ћете контактирати омбудсмана:

ОМБУДСМАН, Делиградска 16, Београд

Ако вам је потреба емотивна или правна подршка, контактирајте:

СОС телефон на ромском и српском језику: 018/515 318

ПОСТУПАЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Ако сте жртва насиља, требало би да одмах позовете полицију општине где живите. Реците им: шта се десило, која вам опасност прети, име извршиоца, адресу где се насиље дешавало, чиме је извршено, последице – уколико их има. Полиција ће вам постављати питања, а ви се трудите да прецизно, конкретно одговорите и немојте ништа прећутати о информацијама о насиљу и насиљнику. Ако полиција дође у стан, покажите им модрице уколико их имате и инсистирајте да то унесу у свој записник, с обзиром да ће записник бити доказ у судском поступку.

Ако вам није јасно шта вас полицајци питају или предлажу, тражите да вам објасне.

Немојте прихватити провокацију насиљника, те се немојте расправљати и свађати са њим или махинално, из страха, потврђивати све што он каже.

Уколико се плашите насиљника или вам је то сигурније, тражите да разговарате са полицајцем насамо.

Обавезно наведите да ли насиљник има оружје и да ли је раније осуђиван. Уколико има оружје, захтевајте од полиције да му се оружје одузме.

Ако вас је насиљник избацио из стана тражите од полиције да омогуће да уђете у стан или да узмете своје личне ствари.

Уколико сте повређени замолите полицајце да вас одвезу у дежурну здравствену установу где ће вам санирати поврде. Полицији можете доставити лекарско уверење о евидентираним повредама (у фотокопији) и распитати се да ли су и када поднели кривичну пријаву. Уколико они то не учине, можете и ви поднети кривичну пријаву.

Полиција може привести и задржати насиљника, али ће га они убрзо пустити, с обзиром да полиција нема право да одређује притвор насиљнику. У року од 48 сати од привођења, полиција мора да пусти задржано лице или да га спроведе на саслушање

јавном тужиоцу. Судија за претходни поступак је тај који може да одреди притвор насиљнику у трајању од месец дана, на предлог јавног тужиоца.

Коме је најбоље упутити пријаву?

У хитним случајевима, поготово када је реч о физичком и сексуалном насиљу, најбоље је обрати се полицији, јер она ради 24 сата дневно, а обавезна је да одмах дође на лице места ако добије пријаву о насиљу које још траје или се управо завршило, као и уколико је жртва дете. Ако полиција не дође, треба се обратити тужилаштву (тужилац, између осталог, може и да нареди полицији да ипак изађе на терен). Против полицијског службеника који се оглушио о твоју пријаву може да се поднесе тужба.

- најчешће се насиље пријављује док траје
- полиција је дужна да изађе на лице места
- ако полиција не изађе, жртва може да се обрати тужилаштву и да истовремено поднесе притужбу на рад полиције
- полиција узима изјаве од свих који се затекну на лицу места
- непосредно по интервенцији, обавештава се дежурни заменик јавног тужиоца
- он одлучује шта да се ради – да ли се починилац кривичног дела приводи или не, у зависности од тога да ли насиљник има досије, који је степен насиља, да ли постоји стална опасност...
- уколико има мале деце обавештава се Центар за социјални рад

Позив полицији

Полиција је увела специјализовани број за жене које се налазе у ситуацији насиља 0800 100 600. Позив на овај број је бесплатан.

Позовите полицију у Вашој општини или општи број 192. Реците им шта вам се десило и дајте тачну адресу, број стана, улаз, спрат, а ако се ради о дворишном стану и сл.

напомените им то. Ако насиљник има оружје или оруђе (секира, пиштол, нож, мотка, бејзбол палица), или је раније осуђиван, обавезно то нагласите.

Покушајте да опишете начин злостављања до детаља. Ако је насиљник побегао, реците то полицији. Полиција вас може заштитити од тренутне опасности. Они не морају да приведу насиљника, већ могу само да га опомену. Када полиција дође, не дозволите да само насиљник говори. Покажите им повреде, уколико их има. Инсистирајте да полиција покрене поступке против насиљника – прекрајни и кривични поступак. Узмите име и број телефона полицајца који су долазили како бисте се информисали о предузетим радњама или их предложили за сведоке. Уколико полицајци желе да приведу насиљника, немојте их спречавати (због сажаљења јер насиљник плаче, моли вас и децу да му помогнете и сл.).

Полиција

Уколико је реч о психичком или економском насиљу, најбоље је обратити се Центру за социјални рад, јер за те облике насиља полиција често није довољно стручна да утврди шта јесте насиље, а шта није.

Пријава би требало свакако да заврши у јавном тужилаштву (осим у случају неких од облика економског насиља који се, ако су почињени у оквиру породице, не гоне по службеној дужности, као што је крађа, превара или злоупотреба поверења, када треба да се поднесе приватна кривична тужба). У случају сексуалног насиља према брачном или ванбрачном партнери, тужилац не може гонити насиљника без сагласности жртве.

Обавеза пријављивања насиља по службеној дужности

Сви државни органи, органи локалне власти, јавна предузећа и установе дужни су да пријаве свако кривично дело које се гони по службеној дужности, без обзира на то како су за њега сазнали. У супротном, службена и одговорна лица у њима могу бити кажњена затвором.

Затвором може бити кажњена свака особа која сазна, а не пријави да се припрема кривично дело за које је предвиђена казна већа од пет година затвора, ако је за припреме сазнала у тренутку када је насиљник још могао бити спречен, а он потом заиста изврши насиље. У случају породичног насиља, ова обавеза пријављивања важи за свако физичко или сексуално насиље (осим лаке телесне повреде), поготово оно чије су жртве малолетници или труднице.

Ако се деси убиство детета, трудне жене или када неко убије члана своје породице којег је претходно злостављао, баш свако ко сазна за тај злочин има обавезу да га пријави, иначе му прети затворска казна до три године.

Изузетак од обавезе пријављивања

Апсурдно је, али све овде поменуте обавезе пријављивања не важе за остале чланове породице — они неће бити кажњени ако не пријаве насиље једног члана породице према другом, чак и ако су сами државни службеници, на пример. Исто тако, уколико је лекар коме је жртва поверила да је муж малтретира истовремено и његов лекар, он не мора да пријави насиље.

Пријава насиља полицији

Полиција може да сазна за насиље у породици ако јој то неко пријави (личним доласком у станицу, писмено или телефоном — на број **192** или број локалне полицијске станице, или тако што ће прићи полицајцу којег види, на пример, на улици), или ако сами полицајци, током редовног патролирања или док обављају неки други задатак, примете знакове породичног насиља. Полиција може да добије и налог од јавног тужиоца да провери пријаву која је упућена директно тужиоцу.

Реакција полиције

Полиција прима пријаве 24 сата дневно, али **прво проверава** да ли је насиље на тој адреси пријављено први пут, јер с једне стране покушава да елиминише лажне пријаве, а с друге тражи разлоге да основано сумња да се насиље заиста десило, јер се често дешава да

по доласку на пријављену адресу полицајце дочекају затворена врата кроз која им неко каже да је „све у реду“. Ако немају основа да у то сумњају, полицајци не могу да инсистирају да их пусте унутра.

Међутим, уколико је пријављено да је насиље још у току или се насиљник очигледно спрема да га изврши, управо се завршило, а постоје разлози да се мисли да је жртва и даље у опасности, или је жртва или починилац породичног насиља малолетник, полицајци **морају одмах да оду на место догађаја** и заштите жртву.

Пријава насиља телефоном

Ако се насиље пријављује телефоном, полицајац мора прво да процени колико хитно полиција мора да реагује. Он то процењује на основу одговора на низ питања која ће поставити, али и начина на који добија одговоре (да ли разговара са узнемиреном и уплашеном особом или с неким коме је до шале, на пример). Зато је важно да одговари буду јасни и разумљиви. Питања ће бити:

1. Шта се догађа (или се догодило)?
2. Где, на којој адреси се то догађа?
3. С ким разговара, односно како се зовеш? (На то питање не мораš да одговориш.)
4. Да ли је неко повређен, да ли је некоме потребна хитна медицинска помоћ?
5. Ко је насиљник, да ли је присутан, а ако није, знаш ли где је? Да ли је неко тренутно у непосредној опасности?
6. Да ли је коришћено неко оружје (или неки други опасан предмет) или је пређено оружјем, и где се то оружје сада налази?
7. Да ли је насиљник пијан или дрогиран?
8. Да ли су присутне, без обзира на својство, неке малолетне особе, како се зову и јесу ли оне тренутно безбедне?

На основу одговора дежурни ће проценити да ли је потребно да позове хитну помоћ или пошаље патролу, а све што добије као одговор записаће и евидентирати позив.

Пријава насиља личним доласком у станицу

Уколико је насиље завршено, препоручује се да жртва лично дође у полицијску станицу и понесе лекарско уверење и остале доказе које има. Полицијац на пријавници ће је упутити надлежном инспектору, који ће узети њену изјаву и доказе, као и личне податке евентуалних сведока које жртва наведе; потом ће приступити налажењу и довођењу осумњиченог, испитивању сведока и прикупљању других доказа и, наравно, пријаву проследити тужилаштву.

Кад малолетница дође у станицу

Када у полицијску станицу уђе малолетница (сама или са својим родитељем, старатељем, усвојитељем или неком другом особом) који хоће да пријави да је била жртва породичног насиља, дежурни полицијац треба одмах да позове инспекторе који су обучени и задужени за поступање с малолетницима, који ће преузети случај (могу да позову и друге инспекторе да присуствују разговору).

Инспектори морају обезбедити да свим разговорима с малолетником/цом присуствују родитељи (усвојитељи, старатељи), а ако то није могуће или се процени да њихово присуство није у интересу детета или истраге, мора бити присутан представник Центра за социјални рад (ЦСР). Уколико Центар не може одмах да пошаље представника, разговору мора присуствовати нека друга особа која је стручна за рад с малолетницима, а није запослена у полицији и није умешана у догађај (школски психолог или педагог, нпр.).

Пријава насиља писменим путем

Уколико се насиље пријави у писаној форми (писмом или *mailom*), полицијски службеник задужен за пријем поште проследиће твоју пријаву инспекторима чији је задатак да се баве насиљем у породици, а они ће проценити да ли има основа да излазе на место догађаја и колико је то хитно. Без обзира на то шта закључе о пријави, дужни су да је проследе јавном тужиоцу.

Поступак полиције по пријему пријаве насиља

Без обзира на начин на који је дошла до сазнања да се десило насиље, полиција је у неколико случајева дужна да изађе на место догађаја: уколико је пријављено да је насиље у току, ако је очигледно се спрема насиље, и ако се оно завршило а постоје разлоги да се сматра да је жртва и даље у опасности. Такође, полиција увек мора да интервенише ако је жртва или починилац породичног насиља малолетник/ца.

У тим случајевима полицијци морају одмах да оду на место догађаја и заштите жртву. Насилника ће задржати, прикупити доказе и о свему обавестити прво јавног тужиоца, а потом, уколико он није заинтересован за случај, у консултацији с прекршајним судијом написати прекршајну пријаву или (ако се закључи да насиља ипак није било) пустити осумњиченог.

Ако нема разлога за излазак полиције на место догађаја, она ће проследити пријаву јавном тужиоцу, а он ће одлучити шта даље.

Долазак полиције на место насиља

Ако патрола полиције на месту породичног насиља затекне неког ко се насиљно понаша, дужна је да га у томе спречи. Прво ће покушати усменим упозорењима и наређењима, а ако то не успе, спречиће га физички.

Задатак патроле која је прва дошла на место догађаја јесте да утврди шта се дешава, јави то својој станици и предузме хитне мере до доласка инспектора. Зато ће она:

1. јавити станици шта и где се тачно дешава;
2. пружити прву помоћ повређенима, ако их има;
3. неће дозволити да се на месту догађаја нешто помери, уништи или однесе, да би се обезбедили докази;
4. утврдити идентитет свих присутних (легитимисаће их);
5. ако на месту догађаја нађе особу осумњичену за насиље, задржаће је.

У неким случајевима (када се процени да је реч о прекршају а не кривичном делу) може се десити да инспектори уопште не дођу, него ће цео поступак спровести „обични“ полицајци.

Полицајци могу да прегледају све присутне (да их препипају, то није исто што и претрес, за шта би им био потребан судски налог) ако сумњају да неко од њих има оружје или неки други опасан предмет, а може да прегледа и просторију или возило. Ако нађу оружје или опасан предмет, овлашћени су да их привремено одузму.

Полицајци који су први дошли на место догађаја морају да поднесу писмени извештај (који је саставни део документације о случају) о ономе што су затекли и урадили до доласка увиђајне екипе. Уколико се на месту догађаја појаве новинарске екипе, полиција може да им забрани снимање.

Поступак у случају кривичног дела

Ако је процењено да је учињено кривично дело, чека се екипа за увиђај (инспектори) која преузима случај у своје руке, прикупља доказе, разговара са жртвом и сведоцима. Уколико се сумња да ће осумњичени поновити или довршити започето кривично дело, побећи или уништити доказе, као и ако је реч о веома тешком кривичном делу, инспектори треба да му саопште његова права и одведу га у полицијску станицу. Ако насиљник није присутан, а постоји нека од ових околности, треба да га нађу и приведу.

Осим налажења осумњиченог и прикупљања доказа с места насиља, полиција може да прикупи и друге доказе и обавештења. Може да испита насиљника, сведоке, чланове породице, комшије, здравствене и социјане раднике упознате с породичном ситуацијом, било тако што ће инспектори посетити њих, или их позвати у станицу.

На крају, инспектори писмено обавештавају јавног тужиоца о свему што су открили (с њим су од почетка у телефонском контакту), који одлучује да ли ће кривично гонити

насилника, а ако јавни тужилац сматра да случај није за њега, полиција се консултује с прекршајним судијом и подноси прекршајну пријаву.

Поступак када је жртва малолетна

Уколико после разговора с малолетником/цом полиција закључи да је могуће да је он/она жртва неке врсте злостављања и занемаривања, одмах треба да пошаље пријаву јавном тужиоцу задуженом за рад с малолетницима. Пријаву ће потписати родитељ, усвојитељ, старатељ или представник ЦСР-а.

Потом ће малолетника одвести или послати на лекарски преглед, опет у пратњи родитеља, старатеља, усвојитеља или особе коју одреди ЦСР. Инспектори треба да узму изјаву од лекара о степену и врсти повреда малолетника. Ако од раније постоји нека медицинска документација о повредама, и то треба предати полицији.

После свега, инспектори треба да обавесте особу која се стара о малолетнику о здравственим и социјалним установама, саветовалиштима, невладиним организацијама и другима који пружају различите врсте помоћи малолетним жртвама насиља у породици.

Када прикупе сва обавештења, инспектори о томе обавештавају тужиоца и ЦСР, а потом процењују шта даље треба да предузму да би заштитили жртву, ухватили починиоца или обезбедили доказе.

Поступак с насиљником у случају кривичних дела

Уколико се процени да насиљник треба кривично да одговара, могу га задржати у полицијској станици најдуже 48 сати, ако се сумња да би он могао наставити да неког злоставља, да побегне, скрије или уништи доказе, утиче на сведоке, или је реч о тешком кривичном делу. До истека тог рока осумњичени мора бити изведен пред јавног тужиоца ради саслушања, а потом судија за претходни поступак може одредити притвор.

У случају да полиција, односно касније судијаза претхосни поступак, процени да та опасност не постоји, осумњичени ће бити пуштен да се брани са слободе. Тада су једине могуће мере заштите оне које предвиђа Породични закон.

Полиција може привести и задржати насиљника, али ће га они убрзо пустити, с обзиром да полиција нема право да одређује притвор насиљнику. У року од 48 сати од привођења полиција мора да пусти лице или да га спроведе на саслушање код јавног тужиоца, након чега му судија за претходни поступак може одредити притвор.

Улога полиције

- Да упозори починиоца да је његово понашање кршење прописа
- Да прекине насиље и успостави ред и мир
- Преузме контролу над насиљником и његовим оружјем
- ОДАБЕРЕ ОДГОВАРАЈУЋУ СТРАТЕГИЈУ КОМУНИКАЦИЈЕ :
- Обави разговор са свим присутним особама
- Обрати пажњу на облик, локацију, врсту, број и старост повреда жртве, као и на интезитет сile који је био потребан да оне настану
- Тачно забележи шта се догодило
- Озбиљно приступи затеченом стању колико год се неке ствари чиниле и тривијалним

Од полиције се очекује да:

- **Предузме све што је у тако кратком времену могуће да развије поверење код жртве, јер је то битан предуслов њеног даљег активирања у тражењу помоћи и заштите**
- **Буде спремна на појаву несарадничког и непријатељског става жртве (страх од последица ако пријаве насиљника)**

УЛОГА СИГУРНЕ КУЋЕ У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Сигурне куће

Сигурне женске куће су прихватилишта намењена свим женама и њиховој деци који су угрожени физичким, сексуалним, психичким и економским насиљем у породици. Сигурне женске куће су видови привременог смештаја са циљем да се женама и деци пружи заштита и подршка у изласку из насиља. Сигурне куће се налазе на тајним локацијама, како би се корисницима осигурала пуна безбедност. Сигурне куће јесу специјализована прихватилишта која пружају заштиту и помоћ жртвама насиља у породици. Жртвама које немају другу могућност да се склоне од насиљника обезбеђују сигурност, бесплатан смештај и храну, психосоцијалну подршку (саветовање, психотерапија), правну помоћ (писање тужби и слично), а често задовољавају и друге основне потребе својих корисника (одећа, обућа, школски прибор за децу...). Деци се омогућава похађање школа и вртића. Сигурне куће сарађују са Центрима за социјални рад, полицијом, здравственим установама. Боравак у сигурној кући је бесплатан за кориснице, а трошкове њиховог боравка сносе локалне општинске управе. Боравак у сигурној кући најчешће траје неколико месеци и за то време стручни тимови помажу жртви да се опорави и путем законских мера заштите, избори с насиљником и припреми за самосталан живот без насиља.

Сигурне куће у Србији примају искључиво жене и децу, као и жене *са* децом, јер су жртве насиља у породици, у огромном проценту, управо они.

У Србији тренутно постоји петнаестак сигурних кућа, а стално се отварају нове. У Београду их има три, у Војводини раде четири (Нови Сад, Зрењанин, Сомбор, Панчево), у централној Србији осам (Ниш, Крагујевац, Шабац, Ваљево, Ужице, Смедерево, Параћин, Прибој), а гради се и девета, у Краљеву. Постоје и два неформална прихватилишта за одрасле мушкарце жртве насиља у породици (у Ђуприји и Нишу).

Сигурна женска кућа има функцију да заштити жену и обезбеди измештање из окружења у којем је постојало насиље. Циљ је да се жени омогући да се врати уобичајеном начину живота у заједници и да јој се пружи могућности да организује живот без насиља. Жена се на тај начин охрабрује да се постепено поново укључује у заједницу.

Како до Сигурне куће?

У случају тренутног насиља, у сигурним женским кућама жене и деца се ургентно смештају. У таквој ситуацији није неопходно приложити документацију која је обавезна за пријем. Уколико постоји потреба за хитним пријемом жена и деце у Сигурну женску кућу, врши се ургентни смештај, те у таквој ситуацији није неопходно приложити документацију која је обавезна за пријем.

У случају да се не ради о ургентном смештању жене, потенцијалне кориснице у прихватилиште Сигурне женске куће долазе по утврђеној процедури. Ова процедура подразумева остваривање контаката са женом ван Сигурне куће, а стручним тим Центра за социјални рад на основу интервјуја са женом врши процену о најадекватнијој врсти помоћи коју је потребно обезбедити да би се пружила подршка за излазак из насиља.

У прихватној станици корисницама се обезбеђује краткотрајни прихват и збрињавање до утврђивања одговарајућег облика заштите, а најдуже до десет дана. У прихватлишту Сигурне женске куће женама и деци је омогућен боравак најдуже до шест месеци, а током тог боравка жене и деца се упознају са другим члановима куће, животним простором и окружењем. У атмосфери сигурности, прихватања и подршке пружа им се могућност да се опусте, одморе, окрепе, добију пажњу и ургентну помоћ која им је потребна (медицинска, психолошка и друга врста помоћи). У овој фази, која може да траје кратко, жена и дете имају право на негу, и право да им се не постављају питања која се односе на самостално решавање сложених проблема. Постепено се упознају са потребама и захтевима организовања свакодневног живота. Такође се детаљније упознају са врстом и начином пружања стручне помоћи, која се организује у оквиру Сигурне женске куће и коју могу да користе кроз индивидуални и групни рад, различите креативне радионице или едукације, у зависности од материјално техничких могућности Сигурне

куће и личних афинитета, као и помоћ у повезивању са другим институцијама које су од значаја у решавању њихових проблема (суд, правно саветовање, Центар за социјални рад, здравствене установе, школа, полиција и др.). У случају школског детета (уз дозволу мајке) школа се упознаје са актуелном породичном ситуацијом и чињеницом боравка у Сигурној женској кући. Контакти између оца и деце регулишу се преко Основног суда који доноси решење о оптималном моделу виђења. Током боравка кориснице у прихватилишту периодично се анализирају постигнути резултати и доноси одлука да ли је неопходно продужити боравак.

Критеријуми за пријем

Основни критеријум за пријем жене у Сигурну кућу је постојање физичког, сексуалног, психичког, економског насиља. Критеријуми су такође одређени ситуацијом у којој се жена налази (угроженост од насиља и расположиви ресурси заштите), као и њеним психофизичким стањем.

У прихватилиште и прихватну станицу не могу се примити особе које болују од тежих психијатријских оболења или имају предисторију психијатријских поремећаја, особе зависне од алкохола, дрога и таблета, умерено и теже ментално недовољно развијене особе, као ни особе са поремећајима у понашању које би нарушавале функционисање прихватилишта и прихватне станице.

ПОСТУПАЊЕ ЗДРАВСТВЕНИХ УСТАНОВА У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Улога домова здравља

- Заштита здравља жртве
- Даља пријава по службеној дужности

Докази

Докази могу бити у форми лекарског налаза, психолошке процене, жртвина изјаве, изјаве сведока, других облика доказа с треће стране, као што су сведочења - налази лекара или других стручњака, или објективни докази, Фотографије (сваку очигледну повреду као што су отеклине, модрице, посекотине, огработине или опекотине), чак и аматерске ... То значи - било шта што вам може помоћи да поткрепите и докажете навод.

Улога лекара и других здравствених радника

Здравствене установе и медицински радници имају двојаку улогу у борби против насиља у породици. Најпре, они су у позицији да често први открију физичко, сексуално и психичко насиље када жртва дође к њима на редован преглед или да затражи медицинску помоћ (било због повреда и тегоба изазваних породичним насиљем, или због нечег сасвим другог).

Ако посумњају на породично насиље, лекари и други здравствени радници имају обавезу да прво укажу неопходну медицинску помоћ жртви, затим да документују повреде (издају жртви лекарски налаз са описом повреда), а онда пријаве случај полицији или Сентру за социјални рад. Када је жртва дете, постоји посебно прописан поступак којег медицинари морају да се придржавају.

Друга улога здравствених установа јесте да документују повреде и тегобе жртава када је насиље већ пријављено. И овај посао веома је важан, јер је извештај лекара често пресудан за закључак суда да ли је насиља било и како треба заштитити жртву. Битно је да

жртва оде лекару што је пре могуће, најбоље одмах после повређивања, јер лекар може да опише „свеже“ повреде много прецизније и убедљивије него оне које су старе неколико дана или недеља.

У коју здравствену установу установа у коју треба отићи?

Сваки лекарски налаз (било да је добијен у дому здравља, хитној помоћи, некој болници, приватној ординацији...) важи као доказ на суду. Међутим, стручњаци препоручују да се оде и у установу која ће фотографисати и исцрпно описати повреде (тако раде, на пример, у Институту за судску медицину у Београду), јер су фотографије свежих повреда веома снажан и упечатљив доказ. Имај у виду да се, за разлику од налаза које ћеш добити у „редовним“ здравственим установама, налаз Института за судску медицину плаћа. Теоретски је могуће и да психијатар утврди и документује психичке тегобе жртве које су последица породичног насиља, али се то у пракси готово никад не дешава.

Право на приватност

Здравствене установе и здравствени радници, као и у свим осталим ситуацијама, морају поштовати твоја права као пацијента. У случају породичног насиља поготово је важно право на приватност, па треба да знаш да лекарском прегледу не може присуствовати нико осим неопходних здравствених радника, изузев уколико ти не дозволиш да ту буде још неко. Исто тако, никоме осим теби и надлежним органима (полиција, тужилац, суд, Центар за социјални рад) не сме бити омогућен увид у твоју медицинску документацију.

Примена Посебног протокола Министарства здравља Републике Србије за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу

Приликом заступања жена које су биле изложене насиљу постоји прилично неуједначена пракса здравствених установа која се тиче документовања и издавања уверења о повредама задобијеним услед насиља.

Када се жене које су биле изложене насиљу самостално обрате здравственим установама за помоћ, не у пратњи службеника Министарства унутрашњих послова, често приликом добијања потврде о задобијеним повредама морају да плате накнаду за издавање потврде у износу од 1.900,00 динара. Поред плаћања трошка, ове потврде се не издају на обрасцима који су јединствени за све здравствене установе и не садрже ни основне податке о претрпљеним повредама – времену, месту и начину настанка повреде. Често, ове потврде садрже само површан опис насталих повреда. Министарство здравља донело је Посебни протокол за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу и прописало је начин поступања здравствених установа и документовање насиља.

Потврде са детаљним описом повреда и анамнезом издају се и у амбулантама судске медицине, а такса за њихово издавање, уколико се жена која је претрпела насиље обрати самостално, износи 6.300,00 динара.

Потврде са детаљним описом о претрпљеним повредама значајан су доказ у судским поступцима који се воде ради заштите од насиља над женама. Уколико би се доследно примењивао Протокол, потврде које издају редовне здравствене установе могле би бити исто тако значајан доказ као и потврде из амбуланти судске медицине, које су знатно скупље.

Важно је да лекар тачно опише повреде (старост, величина, облик...) да би се касније утврдило да ли то одговара опису жртве.

Приликом подношења пријаве против злостављача, потребно је као додатак пријави доставити и медицинску документацију о повредама, уколико жртва насиља поседује исту.

ПОСТУПАЊЕ ТУЖИЛАШТВА У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Тужилаштво гони починиоца по службеној дужности.

Изузетак је када починилац не мора да се гони пред судом, него се кривично дело насиља у породици решава пред тужилаштвом.

Када кривична пријава или извештај стигне у тужилаштво, жртва се зове на разговор. Истовремено се шаље допис Центру за социјални рад и захтева се да изврши процену породице. ЦСР доставља извештај да ли постоји насиље, од када постоји и да ли је жртва угрожена. Полиција доставља свој извештај ЦСР-у. Жртва даје извештај следећим надлежним органима: Полиција, Тужилаштво, ЦСР. Уколико постоји основана сумња да је реч о насиљу у породици, случај се истражује пред тужилаштвом које одлучује о томе које радње да предузме и кога да саслуша, као и која вештачења (медицинска и неуропсихијатријска) треба да изврши. Када се крене у поступак пред тужилаштвом поступак, претходно дате изјаве немају тежину доказа. Када се заврше истражне радње, тужилац процењује да ли има доволно доказа да је извршено кривично дело. Уколико нема доволно доказа, тужба се одбације, а жртва се обавештава да уколико хоће може сама да поднесе оптужни предлог и да кривично гони насиљника. Џео овај поступак траје до 6 месеци.

Уколико се оптужи насиљник предмет иде у суд где се заказује главни претрес (жртва и сведоци не морају да сведоче ако не желе). Уколико жртва и сведоци не желе да сведоче, а нема других доказа, поступак се обуставља. Уколико је насиљник алкохоличар или наркоман, онда се изриче мера лецења – са слободе, ако је условна осуда, из затвора, ако је затворска осуда. Постоји могућност да тужилац не мора да предузме гоњење пред судом, али може да наложи насиљнику да изврши једну или више мера које закон налаже. Овоме се прибегава када жртва не жели да сведоци. Међутим, ово се ретко примењује у случајевима насиља у породици. Суд по правилу верује исказу жртве. Довољно је да се насиље једном деси да би постало „кривично дело“. Сврха кривичног поступка је да се утврди да ли је насиљник почионио кривично дело и да се казни.

Грађански поступак се води посебно. Врши се изрицање мера заштите од насиља у породици, забрана даљег узнемирања, забрана приласка на одреденој удаљености, забрана доласка на место рада и место становаша. Предузимају се мере исељења насиљника из стана или куће. При том се не узима у обзир ко је власник стана. Издаје се налог за усељење жртве у стан или кућу. Мере се изричу на годину дана, а уколико постоји потреба могу се продужити. Мере су обавезујуће чим је донета пресуда. Жалба не задржава извршење. Тужбу за изрицање мера заштите од насиља у породици може поднети ЦСР, тужилаштво и жртва. Грађански поступак је прописан као хитан (у року од осам дана треба да се одржи прво рочиште). Грађански поступак се води паралелно са кривичним поступком и краће траје, па се обично представи суду да је мера изречена (укључен је и ЦСР и њима се доставља одлука). Свако кршење изречених мера заштите од насиља представља кривично дело насиља у породици. Казна је у том случају најчешће новчана или казна затвора до годину дана.

Како закон регулише насиље над женама?

Одређени закони (Кривични, Породични, Закон о јавном реду и миру и др.) штите жртве насиља и кажњавају насиљнике, уколико се покрене поступак и докаже кривица насиљника.

Кривични законик прописује кривична дела и казне које су запрећене, и по том закону насиље у породици се сматра кривичним делом – чл. 194, а насиљницима се изричу казне по окончању судског поступка.

Кривични законик у чл. 112. тачка 28 прописује круг лица који се сматрају члановима породице и који уживају заштиту по основу овог члана:

- супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник;
- браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству;

- лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Лица која не потпадају под законску категорију чланова породице, уживају заштиту по основу других одредаба Кривичног законика (тешка и лака телесна повреда, насиљничко понашање, угрожавање сигурности и сл.).

Нека дела су опаснија и последице су теже од других. Од тога зависи и поступак пред судом (ако насиљник виче и свађа се, то се, обично од стране полиције, најчешће третира као ремећење мира комшија, и он чини прекршај, али ако вам члан породице прети или својим понашањем вам угрожава спокојство – то се третира као насиље у породици или ако вам нанесе модрице, опекотине, огработине то се третира као лака телесна повреда или ако насиљник поломи прст или руку жене онда је то кривично дело тешка телесна повреда).

Породични закон

Породични закон уређује брак и односе у браку и ванбрачној заједници, усвојење, хранитељство, старатељство, издржавање, имовинске односе у породици, заштиту од насиља у породици и примењује се када, на пример желите да се разведете, да добијете издржавање, да се утврди ваш допринос у стицању имовине у брачној или ванбрачној заједници, или да се против насиљника изрекну мере заштите од насиља. Поступак се спроводи у суду.

Поступак у вези са доношењем мера против насиља у породици се одвија по хитном поступку. Мере заштите од насиља у породици које се могу изрећи су:

- исељење насиљника из породичног стана или куће,
- усељење жртве у породични стан или кућу,
- забрана приближавања,
- забрана приступа у простор око места становаша или рада.

Мере се изричу највише на годину дана уз могућност продужавања, а могуће је да суд истовремено изрекне више мера.

Породични закон прописује круг лица се сматрају члановима породице и којима ће заштита бити пружена по овом закону:

- супружници или бивши супружници;
- деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство;
- лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству;
- ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери;
- лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Поступци ради доношења мера заштите од насиља у породици, утврђивања вашег доприноса на имовини стеченој у браку и издржавања..., могу се покренути и за време трајања брака тј. нису везани за подношење тужбе за развод брака.

Извршни поступак регулише начин извршења судских одлука или поравнања (нпр. извршење досуђеног издржавања, враћања детета, и сл.).

Јавно тужилаштво

Јавно тужилаштво предузима гоњење извршилаца друштвено опасних дела. Кривични законик прописује која су то друштвено опасна дела (нпр. насиље у породици, недавање издржавања, одузимање малолетног лица, силовање...)

Уколико сте жртва насиља у породици – поднећете кривичну пријаву полицији или јавном тужиоцу – општине где се дело догодило, у оквиру које ћете предложити да јавни тужилац предложи да суд:

- одреди притвор насиљнику (чл. 211. до 217. Законика о кривичном поступку)
- да у току трајања кривичног поступка када насиљнику није одређен притвор, а ради заштите вас као сведока/оштећене у кривичном поступку, одреди меру којом ће окривљеном бити забрањено посећивање одређених места (где ви радите, станујете, и сл.) или састајање са одређеним лицима или прилачење одређеним лицима (вама као оштећеној или деци као оштећенима или сведоцима), све у циљу несметаног вођења кривичног поступка (чл. 197. и 199.ст.2. Законика о кривичном поступку)
- донесе меру безбедности забране приближавања и комуникације са оштећеном (вама или вашој деци) из чл 89а Кривичног законика, уколико насиљнику буде изречена новчана казна, рад у јавном интересу, условна осуда или судска опомена (чл. 80 ст 6 Кривичног законика).

Тужилац ће доказивати да је ваш партнери извршио кривично дело, али он не заступа вас нити је ваш пуномоћник. Тужилац заступа интересе државе и предузима мере ради спречавања вршења друштвено опасних дела. Ви ћете се обраћати увек тужиоцу ако имате сазнања, нове доказе или вас интересују друге појединости у вези са кривичним делом.

У писарници тужилаштва, ћете сазнати под којим се бројем води ваш предмет и ком тужиоцу је дат на обраду. Све док се ваш предмет не дâ на обраду судији ви ћете доказе достављати тужиоцу.

Уколико тужилац сматра да нема доказа да је починилац извршио кривично дело или се дело које сте пријавили не гони по службеној дужности, он ће вас обавестити о томе и дати вам рок у ком ви можете покренути или наставити кривични поступак (уколико поступак већ тече).

ПОСТУПАЊЕ СУДА У СИТАЦИЈАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Суд је државни орган који се налази између најмање две стране у спору, те у одређеном поступку, оцењујући чињенице, доказе и сл. доноси одлуку (пресуду, решење и сл.).

Судски поступци воде се у општинским, окружним судовима и у Врховном суду Србије, односно у основним, вишем и апелационим судовима почевши од 1.1.2010.г.

Грађански поступци у вези са: одређивањем мера заштите од насиља у породици, развода брака, поверавања деце, утврђивања брачне тековине, воде се у општинском/основном суду у месту где тужени има пребивалиште. У случају развода брака надлежан је суд места где су брачни другови имали последње заједничко пребивалиште или где тужени има пребивалиште, а у поступку за промену одлуке о висини издржавања, у месту где издржавано лице има пребивалиште или где тужени има пребивалиште.

Кривични поступци се воде пред општинским/основним судовима места где је дело извршено.

У окружним/вишим судовима се воде кривични поступци за одређена, тешка кривична дела (силовање, убиство, разбојништво) када је запрећена казна затвора преко 10 год., према месту где је дело извршено.

Уколико поднесете приватну тужбу или оптужни предлог суду који није надлежан, тај суд ће, по службеној дужности, доставити вашу тужбу или оптужни предлог надлежном суду.

Жалбу на одлуку општинског/основног суда решава окружни/виши суд, а жалбу на одлуку окружног/вишег суда решава Врховни суд Србије/Апелациони суд који решава и по ревизији.

Судија за прекршај = Прекршајни судови

Прекршај – Ко чини прекршај?

Прекршај чини свако ко скриви противправну радњу која је прописима одређена као прекршај.

Прекршајне радње могу бити разноврсне и као такве могу бити садржане у разним прописима (законима, одлукама и др. – на пример ремећење јавног реда и мира, Закон о основама безбедности саобраћаја на путевима, законима који регулишу права потрошача, законима који регулишу промет роба и услуга, одлука о држању животиња … и др.).

Јавни ред и мир ремети онај ко:

- свађом или виком ремети јавни ред и мир, или својим понашањем угрожава безбедност грађана,
- угрожава сигурност другог лица претњом да ће напасти на живот или тело тог или њему близког лица или вређањем или вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир.

Ако неко једном од наведених радњи ремети ваш мир и спокојство, ви можете против извршиоца поднети захтев за покретање прекршајног поступка или обавестити полицију и инсистирати да они покрену поступак.

Наведена понашања су охарактерисана као прекршај с обзиром да свако има право на личну и имовинску сигурност, мир, спокојство, приватни живот и слободу кретања, очување јавног морала и људског достојанства.

Улога различитих државних органа:

- постоји обавеза свих државних органа да пријављују кривична дела
- довольна је сумња у извршење кривичног дела
- уколико надлежне институције не пријаве насиље у породици, онда је то кривично дело
- ова обавеза се односи и на вртиће и школе, деца су често уз мајку изложена насиљу

- пријава се подноси полицији или јавном тужиоцу
- не постоји нека посебна форма пријаве

Ако сте **ЖРТВА** насиља у породици, насиљник може одговарати пред судом за своје поступке, и то на основу:

- **Члана 6. Закона о јавном реду и миру:**
 - Ко свађом или виком ремети јавни ред и мир или угрожава безбедност грађана - **казниће се новчаном казном до 20.000 динара или казном затвора до 20 дана.**
 - Ко угрожава сигурност другог лица претњом да ће напasti на живот или тело тог или њему блиског лица - **казниће се новчаном казном до 25.000 динара или казном затвора до 30 дана.**
 - Ко вређањем или злоупотребом другог, вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир - **казниће се новчаном казном до 30.000 динара или казном затвора до 60 дана.**
- **Члана 194. Кривичног законика – насиље у породици**
- **Глава 19. Кривичног законика – Кривична дела против брака и породице**
(Запуштање и злостављање малолетног лица, кршење породичних обавеза и др.)
- **Глава 13. Кривичног законика - Кривична дела против живота и тела** (лака или тешка телесна повреда, убиство, угрожавање опасним оружјем и др.)

Које су заштитне мере?

Суд може изрећи заштитне мере и то:

На Ваш усмени захтев или захтев полиције, суд може изрећи **забрану приступа** у трајању до годину дана од правоснажности пресуде. Ова мера укључује и забрану

приступа заједничком стану или домаћинству. Кршењем забране приступа казниће се казном од 30.000 динара или казном затвора у трајању до 30 дана;

Обавезно лечење алкохоличара и наркомана учиниоца прекршаја у трајању до годину дана. Ако учинилац прекршаја без оправданих разлога одбије лечење, извршиће се принудним путем.

Лице под утицајем алкохола или других омамљујућих средстава затечено у вршењу прекршаја може се по наредби суда или овлашћеног полицијског службеника **задржати најдуже 12 сати** ако постоји опасност да ће и даље вршити прекршаје.

Ако је учинилац прекршаја затечен у извршењу прекршаја, а **задржавање** је потребно да би се спречило даље вршење прекршаја, суд ће издати наредбу за задржавање у трајању до **24 часа**.

ПОСТУПАК ДОКАЗИВАЊА НАСИЉА

Докази су најважнији за исход сваке кривичне или прекршајне пријаве, као и тужбе за одређивање мера заштите од насиља у породици. Од њих зависи да ли ће против насиљника бити покренут поступак, да ли ће он бити осуђен, као и висина казне и заштитне мере, односно мере безбедности које ће суд одредити.

Најбитнији докази да је жртва претрпела насиље јесу:

- полицијски записник, тј. извештај о интервенцији МУП-а,
- медицинска документација: лекарска уверења и извештаји, отпусне листе из болница итд.,
- изјаве сведока, жртве и насиљника,
- материјални докази: оружје, предмети којима је извршено насиље или предмети на којима су нађени трагови крви, спреме или узорак ДНК жртве или насиљника,
- мишљење Центра за социјални рад,
- службена евиденција надлежних државних органа и других институција: извештај Центра за социјални рад, потврде из сигурних кућа, извештаји из евиденције пријаве насиља у МУП-у, изводи из казнене евиденције, решења о прекршајном кажњавању, обавештења јавног тужилаштва.

Полицијски записник

Полицајци који су дошли на место догађаја морају да напишу записник, односно извештај који би требало да садржи: време и тачну адресу интервенције, опис лица места — поломљене, разбацане ствари и сл., затечене материјалне доказе, податке о томе да ли је насиљник користио оружје, у каквом су стању затекли жртву, понашање насиљника, списак присутних, посебно малолетних особа и њихове изјаве, као и изјаве сведока.

Полицајац неће тражити да актери догађаја потпишу записник, тек у току судског поступка ће бити прочитан. Свака страна има право да се не сложи са наведеним

чињеницама из полицијског записника ако сматра да су изостављене битне ствари и може да оспори записник. Суд може и да позове полицајца који је сачинио записник да сведочи.

У кривичном и прекршајном поступку записник ће обавезно бити прослеђен суду, што у грађанским парницима није случај, али суд или нека од странака у поступку може да тражи од полиције да га достави суду.

Изјава дата полицији

Све речи уносе се у изјаву коју потписује давалац изјаве и она чини део записника. Тада потпис значи да се давалац изјаве слаже са садржином исказа. Полицијски службеник је дужан да да на читање изјаву него што је давалац изјаве потпише.

Лекарски налаз

Обавеза сваког лекара јесте да напише извештај који треба да садржи податке о томе када и у каквом је стању доктор примио жртву, снимке и лабораторијске налазе, дијагнозу болести или повреда (описаће их и забележити на који начин сматра да су добијене) и предложене медицинске мере. Отпусна листа је сличне садржине.

Психичко насиље се теже доказује, јер није видљиво. Ипак, било би добро да се у том случају жртва обрати психијатру или неуропсихијатру и да од се њега добије извештај о психичком стању.

Лекарска потврда толико је значајан доказ да се препоручује да се чува оригинал, а да се уз кривичну пријаву достави копија.

Сведоци

Сведоци не морају бити директни очевици насиља, већ и они који имају било каква сазнања о томе, нпр. комшије, пријатељи, родбина. Уколико постоји сведок насиља, обавезно се наводи у кривичној пријави. Не мора се тражити његова сагласност за то.

Међутим, најближи сродници насиљника ослобођени су дужности сведочења. Они ипак могу да сведоче ако то желе. Сви остали које суд позове да сведоче могу бити новчано или затворски кажњени ако не дођу.

Дете у улози сведока

Свако дете за које стручни тим (који могу да чине терапеут или социјални радник, јавни тужилац, школски психолог и други стручњаци) оцени да је способно да формира и изрази мишљење, и да исказивање тог мишљења није у супротности с најбољим интересом детета — може да сведочи ако жели, а мора му се објаснити да то није обавезно. Интервју с малолетником води стручни тим, и то у присуству особе у коју дете има поверења, а малолетник ни у ком случају не сме бити суочен с насиљником. Окривљени ипак може да захтева да се детету поставе одређена питања.

Малолетник може бити саслушан на овај начин највише два пута.

Материјални докази

Било би добро да се предмети који могу да послуже као материјални доказ не померају и не дирају док не дође полиција. Уколико постоји могућност да ће насиљник да баши оружје или га опере, а укаже се прилика, жртва може да га сакрије на добро чувано место или увије у кесу до доласка полиције. Не треба бацати подерану гардеробу, јер и она може бити доказ, и не треба спремати поломљене и разбацане ствари у стану пре полицијског увиђаја. Уколико сте жртва силовања (од стране партнера, супруга или другог познатог или непознатог лица), вероватно је купање/прање прва ствар коју ћете пожелети да урадите. Међутим, било би јако добро уколико бисте успели да најпре одете до лекара, јер ће вам лекарско уверење бити важан доказ у поступцима које можете покренути ради заштите својих права, а купањем/прањем ћете уништити доказе који су важни у судском поступку.

Мишљење центра за социјални рад

У сваком поступку који се тиче породичног насиља суд може да затражи, а најчешће и тражи, мишљење Центра за социјални рад. Међутим, то мишљење не обавезује суд.

Ако се ради о породици о којој немају досије у Центру јер се нико није обраћао за помоћ, а суд захтева да Центар достави мишљење у сувише кратком року (некада и за само три дана), Центар само обавести суд да није у могућности да се изјасни, јер нема доволно података. Зато би вальало да жртва ступи у контакт са Центром пре покретања поступка како би они имали увид у проблем. Уколико је рок који је суд дао Центру дужи, Центар ће позвати особе укључене у случај и обавити процену.

Службена евиденција

У прилог тврдњи да жена трпи насиље ићи ће и свака ранија њена пријава коју је упутила полицији, Центру за социјални рад, невладиној организацији или јавном тужилаштву. Увек кад се окренеш број 192, полиција уписује позив у дневник догађаја, а социјални радници такође евидентирају свако обраћање њима. МУП води и записник о затеченом стању на терену и резултатима увиђаја, а социјални радници отварају досије у који додају сваку нову информацију коју сазнају. Невладине организације имају своју евиденцију и у судског поступка ова евиденција може бити од значаја.

МЕРЕ ЗАШТИТЕ ПО ПОРОДИЧНОМ ЗАКОНУ

Жртва насиља у породици, њен законски заступник, јавни тужилац или Центар за социјални рад (ЦСР) могу у грађанској парници тражити од суда да одреди мере заштите које прописује Породични закон, независно од тога да ли је покренут прекршајни или кривични поступак, или ако полиција и тужилац одлуче да уопште не гоне насиљника. Породични закон предвиђа посебан парнични поступак за одређивање мера заштите од насиља у породици, с тим што суд може одредити ове мере у сваком поступку у вези с породичним односима као што су развод или лишење родитељског права, уколико утврди да је до насиља дошло.

Ако ЦСР није подносилац тужбе, суд од њега може затражити да помогне у прибављању доказа и изнесе мишљење о сврсисходности тражене мере.

Суд може одредити и меру заштите која није тражена тужбом ако оцени да се таквом мером најбоље постиже заштита.

Које се мере могу изрећи?

Суд пресудом може наредити следеће мере:

- исељење насиљника из породичног стана или куће, без обзира на то ко је власник непретнине;
- усељење жртве у породични стан или кућу, опет без обзира на својину;
- забрану приближавања члану породице на одређеној удаљености;
- забрану приступа у простор око места становаша или места рада члана породице;
- забрану даљег узнемиравања члана породице.

Трајање мера заштите

Мера заштите од насиља у породици може трајати највише годину дана, а време проведено у притвору као и свако друго лишење слободе у вези с кривичним делом односно прекршајем урачунава се у трајање мере. Мера се може се продужавати све док

не престану разлози због којих је одређена. Исто тако, она може престати пре рока ако престану разлози због којих је одређена. Члан породице против кога је мера одређена може поднети тужбу за њен престанак.

Трошкови

О накнади трошкова поступка у вези с породичним односима суд одлучује по слободној оцени, водећи рачуна о разлозима правичности. Логично је, дакле, уколико суд одреди неку од мера заштите, да ће судске трошкове морати да плати насиљник.

Ако насиљник не поштује одлуку суда

Кривични закон каже: „Ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном“. Када искрсне оваква ситуација, неопходно је пре свега обавестити надлежне органе како би по службеној дужности правовремено реаговали: полицију ако је неопходна хитна интервенција, односно тужиоца из чије се канцеларије у сваком случају покреће кривични поступак.

Малолетна жртва у поступку по Породичном закону

У случајевима насиља у породици деца уживају посебну заштиту. То значи да у било којој тужби која се подноси у вези с породичним односима може бити наведено да је дете жртва насиља. То може бити посебна тужба за одређивање мера заштите од насиља у породици, тужба за заштиту права детета или лишење родитељског права, или тужба за развод брака.

Такође, чак и уколико то у тужби није наведено, суд у породичним споровима увек мора да води рачуна о томе да ли постоје неки знаци да је дете зlostављано, на пример, телесне повреде или неуобичајено понашање које судија запази током саслушавања детета, или сазнања из изјава детета или сведока, као и извештаја социјалних, здравствених и образовних установа, полиције и тужилаштва о детету које судија треба да прибави по службеној дужности.

ЗАШТИТА ЖРТВЕ У КРИВИЧНОМ И ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ

Какве ће тачно мере заштите моћи да се очекују и колико ће оне трајати, зависи од тога да ли ће против насиљника бити покренут прекршајни или кривични поступак. У оба случаја услов је да постоји опасност да ће се насиље поновити.

Независно од тога, било да је покренут прекршајни или кривични поступак, или ако полиција и тужилац одлуче да уопште не гоне насиљника, и сама жртва или Центар за социјални рад могу у грађанској парници тражити од суда да одреди мере заштите које прописује Породични закон. Будући да је овај поступак хитан, а мере које се одређују у кривичном поступку доносе се коначном пресудом па то може да потраје, паралелно с вођењем кривичног поступка јавни тужилац може одлучити да за жртву затражи заштиту по Породичном закону, не чекајући одлуку кривичног суда.

Заштита у прекршајном поступку

Постоји неколико заштитних мера које судија за прекршаје може да изрекне насиљнику, чак и ако му није изрекао никакву другу казну. То су:

- **забрана приступа оштећеној, објектима или месту извршења прекршаја,** укључујући и забрану приступа заједничком стану или домаћинству, у трајању до годину дана; ову меру може тражити подносилац пријаве или сама жртва, а о мери се обавештавају полиција и Центар за социјални рад уколико је реч о забрани приступа насиљника деци или партнери; за кршење ове забране предвиђена је казна до 30.000 динара или до 30 дана затвора;
- **обавезно лечење алкохоличара и наркомана** у трајању до годину дана ако је зависност узрок насиља, а суд мора да тражи мишљење вештака или надлежне здравствене установе; уколико насиљник не поштује ову меру, она се спроводи принудним путем;
- **одузимање предмета којим је извршено насиље,** чак и ако није у власништву насиљника.

За мере с роком трајања, рокови се рачунају од правоснажности пресуде. Може се истовремено изрећи и више мера.

Заштита у кривичном поступку

За насиље у породици, без обзира на конкретно кривично дело за које је оптужен насиљник, значајне су следеће мере безбедности које могу бити изречене кривичном пресудом, а може истовремено бити изречено и више њих:

- **забрана приближавања и комуникације са оштећеном**, односно забрана приближавања жртви на одређену удаљеност, приступа у простор око места становања или рада жртве и забрана даљег узнемирања жртве, то јест, даље комуникације с њом; ова мера може трајати до три године под условом да насиљнику није изречена затворска казна него условна или новчана, као и судска опомена, с тим што се време проведено у притвору не урачунава у трајање мере безбедности; мера може бити укинута ако престане потреба за њом;
- **обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи**, које се изриче уместо казне ако је насиље починила неурачуњива особа, док се за насиље почињено у стању смањене урачуњивости оно може изрећи уз затворску казну; насиљник се пушта на слободу после излечења, с тим што се у случају смањене урачуњивости, ако лечење траје краће од казне, осуђеник потом шаље у затвор да одслужи казну до краја, или условно пушта;
- **обавезно психијатријско лечење на слободи**, које се изриче када суд процени да постоји потреба за лечењем, али то не мора бити у затвореној установи; траје до излечења, али најдуже три године, а може бити изречено као самостална мера неурачуњивој особи, или заједно са условном казном или условним отпустом, када је реч о смањеној урачуњивости, може бити и наставак лечења у затвореној установи, а ако насиљник избегава ову обавезу или се покаже да овај облик лечења није доволjan, може се преиначити у лечење у затвореној установи;
- **обавезно лечење наркомана** до три године уколико је зависност узрок насиља; избегавање ове мере може довести до њеног принудног извршења;

- **обавезно лечење алкохоличара** у случају избегавања такође се принудно спроводи; ако је ова мера изречена уз затворску казну, може трајати најдуже до истека те казне, а ако је изречена уз новчану или условну казну, као и уз судску опомену или ослобођење од казне, онда не може трајати дуже од две године;
- **одузимање предмета** који је био намењен или употребљен за извршење кривичног дела.

Ове мере изричу се тек у пресуди, што у кривичном поступку може да потраје, па до њиховог изрицања жртва може да се начека.

ТАКТИКЕ ПРЕЖИВЉАВАЊА

Заштита

Важно је да себе заштитите. Ако сте физички нападнути, или вам је живот угрожен претњама, побегните у просторију која се закључава, или код комшинице. Покушајте да гласно зовете у помоћ, а паралелно са тим, лупом скрећите пажњу комшија који могу да интервенишу и позову полицију. Уколико сте закључани, покушајте да преко прозора скренете пажњу пролазника на вашу ситуацију (зовите у помоћ или писањем по стаклу прозора покушајте да скренете пажњу пролазника).

С обзиром да се насиље не дешава први пут, реците комшиници да, када чује лупање, буку и сл. одмах позове полицију.

Ако немате пуно времена, а нисте унапред направили списак, ствари које вам могу бити од користи су:

- Кључеви од стана, аутомобила, викенд куће, сефа
- Лична документа и ствари ваше деце: лична карта, здравствене књижице, ђачке књижице, изводи из матичних књига рођених, и сл.
- Документација о стицању имовине, уговори, банкарске књижице, потврда о сефу, рачуни
- Здравствене и хигијенске ствари (лекови ваши и ваше деце и сл.) Најнужнију гардеробу за вас и децу.

Да ли могу напустити место у коме живим?

Ви сте слободни да напустите место у ком живите. Та чињеница неће утицати на ваша права у вези са разводом брака, поверавањем деце, вршењем родитељског права, издржавањем, поделом брачне тековине и сл.

Кад суд донесе одлуку о поверавању деце и одржавању личних односа (виђању) другог родитеља са својим дететом, тад ту одлуку морате испоштовати. До тад се неће

сматрати „одузимањем малолетног лица“ ако Ви са дететом напустите место у ком живите.

Међутим, морате имати у виду да у том случају не можете контролисати да брава на стану није промењена, да се све ствари, које су стечене у браку, налазе у стану, да стан није издат. У случају да је брава замењена, да је стан издат, да нестају ствари из куће, морате одмах покренути поступак код суда и на тај начин заштитити своја права – тужбу за сметање поседа, тужбу ради поништења уговора о закупу, тужбу за утврђење и поделу брачне тековине.

Чињеница је да ваш супруг то не би смео да уради ако је имовина стечена у браку и заједничким радом, па према томе припада и вама, али се у пракси то дешава.

Вођење дневника

Корисно би било да пишете дневник и забележите када, где, шта вам се дешавало и дешава, ко је почнио насиље и које су последице, почевши од насиља које сте претрпели па надаље. Забележите имена и адресе сведока који могу да потврде ваше наводе. Напишите и списак све имовине и свих ствари које сте стекли у браку и детаљно их опишите. Водите рачуна да Дневник не дође до руку насиљника док сте још у заједници.

Сви ти подаци ће вам бити потребни приликом остваривања правне заштите.

ЛИТЕРАТУРА

- Марија Вагнер, „Путоказ за моја права у заштити од насиља у породици“- Аутономни женски центар 2005.
- Нада Ђуричковић „Водич до основних докумената, подршка у борби против насиља, и остваривање права из здравствене и социјалне заштите „ –Ромски центар за жене и децу Даје 2013
- Породични закон ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005 i 72/2011 - dr. zakon)
- Кривични законик ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009 i 121/2012)
- Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима - усвојен 2011
- Информације са сајта www.hocudaznas.org

Legarutno kotar o socijalna buča bašo iklibe taro bilačhipe pe romnja ki gadjikani, romani, thaj
anglikani čhib

Kerdo taro

Romnjengoro amalipe “ Osvit”

Kergja ole

Ana Saćipović

Štampingja

Punta

1000 pustika

Pačavalen pašaralen

“ legarutno kotar o socijalna bučha bašo iklibe taro bilačipe pe romnja pi romani, gadjikani thaj anglikani chib” isi ole resimasko te dol tumen dumo po lokhe thaj po sigate te arakhen tumare ortija te ikljoven taro bilačipe, dol tumen informacije so tumen rodingen prekalo amaro pučibe so kergjam akava berš.

Sijasaram bašo Ministarstvo bađi bučhi thajI socijalno poliktika ki Republike Srbijakani so dingja love te kera akava Phiravdo

Bučarne po
Romnjengoro amalipe “ Osvit”

IKEROL:

Anketa	-----	73
Analiza po rodipe	-----	74
Relevantna maškarphuvjenge lila baši luv kotar o bilačhipe	-----	76
Definicija bašo bilačhipe	-----	77
Savo bilačhipe isi	-----	78
Baro Protokoli	-----	82
Rola taro NVO , SOS telefonija	-----	83
Čingardipe po bilačhipe ko centrija baši socijalno buthi	-----	88
So trobul te kerol i policija	-----	91
Rola po Sigurno kher	-----	94
So trobul te keren e sastipnjaske khera	-----	95
Rola taro Krisi	-----	96
Sar te sikaven o bilačhipe	-----	97
Lila	-----	100

Pučhibe

Sijasarav so cidingen tumaro vakti de pheren akava pučhibe thaj odolea dingen amange djanglipo so trobul tumenge te djanen sar te ikljoven taro bilačhipe, so te roden taro institucije so trobul te arakhen tumen taro bilačhipe, sar thaj kaj te čingarden o bilačhipe pe thumende. Sa so vakergen amenge ka ačhol maškar amende, thaj sa so vakergen amenge ka dol zori pe akava Phiravdo so ka legarol tumen kaj thaj sar te ikljoven taro bilačhipe

O Pučhibe kerge o bučharne ko HBO „Očeum“, po projekto „Phiravdo kotar o socijalna buča bašo iklibe taro bilacchipe pe romnja pi romani, gadjikani thaj anglikani čib“, po 500 djuvlja po sa o minoritija, puranipe, averčando barvalipe, djanglipo thaj than kaj djivdinen (3 romane malave, foro, 5 foroske thana, thaj gava)

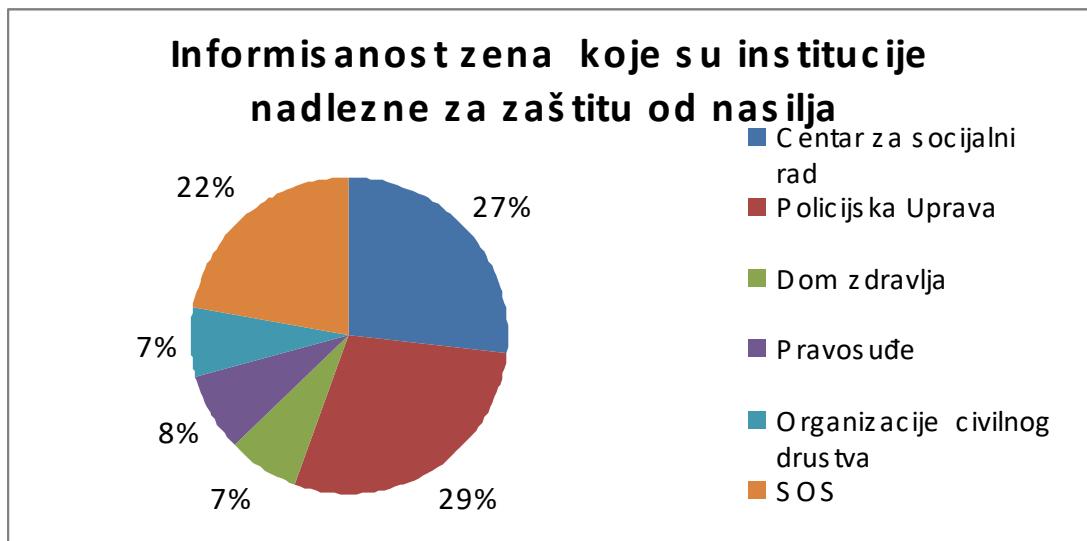
Analiza taro Pučhibe

O pučhibe kerdo hilo po 500 djuvlja ko Niši, gava thaj romane malave, sar te dikha kobor o djuvlja džanen kola hile odola institucije kaj šaj te čingardinjen o bilačhipe, thaj kola šaj te luvrinen olen tharo bilačhipe, savo petalomasko arakhibe ka den olen othe.

O metode sar kedingjam tumare lafija hile asavke so anglune kergjam struktuirisame pučibnja bašo djuvlja. O pučibnja sine lokhe thaj dena than o djuvlja te pendžaren o institucije so trobul te arakhen olen tharo bilačhipe, a pi aver rig te dikha jali džanen so koja institucija trobul te kerol te luvrinol olen.

O djuvlja so dindje pe lafija hile sa averčhande puranipe, averčhande minoritijengere fara, sikavipnja, thaj prandinipe.

O grafikoni sikavol save lafija tar lengoro džanglipe, so koja institucija kerol thaj so šaj te dol te bi arakhola olen taro bilačhipe, so dingje amenge o džuvlja.

I analiza sikavol amenge kaj o džuvlja nađanen ke kola institucije so sar te roden taj kola so trobul te keren te bi arakhola olen taro bilačhipe ke lengere forija. Sikavdilo pes ko pobaro prosento kaj trin institucije hile prepndjarde so trobul te arakhjol e djuvljen taro bilačhipe thaj save bučha keren . Baši Policija-phiravni džanen 29 %.bašo Centro thari socijalno bući džanen 27 % thaj bašo SOS telefoni 22%. Tharo sa o djuvlja so kergje o Pučhibe 11% djuvlja pendjargje duj jali pobut institucije.

Ko majpalutne berša vazdingja pe e djuvljengoro djanglipe, so alo palo kampanje so kerde hile ki phuv taj ko dizija, ama trobul pana but farija te kerolpe te barjarolpes lengoro djanglipe, majanglal bašo Romnja thaj aver djuvlja. O Romnja vakeren kaj najeolen šajipe te šunen sa so hilo olenge importantno pi romani čhib thaj kaj na sine ko sikavne te paćaren so kaj šaj te roden te ikljoven tharo bilačipe. O gavutne djuvlja vakeren kaj hile dur taro institucije thaj kaj na aven dji ko informacije.

Kana la sa akala rezultatija thari analiza ava dji ko djanglipe kaj e djuvljenge trobul po but lafija, ko kova than, savi rola isi olen o institucije thaj sar on kheren buthi, sa so trobul te keren o institucije taj sar te aven dji arakhibe tharo bilačipe. Te keramo olenge lil Legarutno kaj po jekh than ka ovol pi lengiri čhib sa akava djanglipe. O Legarutno trobul te da olenge po vasta ko thana kaj o djuvlja djivdinena.

Relevantna maškarphuvjengere lila so arakhen e djuvljen taro bilačipe

Sar so vakheren o UN lila, lila kotar SE thaj EU

Universalno deklaracija tharo manušengere ortija, 1948

UN konvencija bašo cidibe taro sa o farapi diskriminacija po romnja,1979; so den o lafija ko 19;(dol zori kaj o bilačipe po djuvlja hilo fari tari diskriminacija kaj vakerol so akala hile e manušengere ortija: orti po djivdipe, orti te na ovol pe telo maribe jali zuralipe, bi humano jali ladjarutnomaškaripe, orti po phravdipe thaj arakhibe, orti po jekhipe s arakhololen e legislative, ortija po jekhipe ki familija, ortija po majbare standardija po manušikano thaj po godjakoro sastipe, ortijan pi lačhi buthi.

UN Konvencija baše čhavorikane ortija,1989

UN deklaracijaso frdlol o bilačipe po djuvlja,1993

Pekinško deklaracija thaj Platforma bašo keribe,1995

Evropaki konvencija tharo manušikane ortija thaj phravdipe,1950

Povelja po ortija thari Evropaki unija,2007

Evropaki socijalno povelja(dopherdi),1996

Lafija tharo Komiteti bašo Ministrija ko Saveti Evropako bašo lengere phuvjate arakhen e djuvljen tharo bilačipe,2002

Konvencija SE bašo arakhibe e djuvljengoro tharo bilačipe 2010

Konvencija SE bašo arakhibe e djuvljengoro tharo bilačipe 2013

Relevantna amare lila

Nacionalno strategija te kerolpe polačho than e djuvljenje ki phuv thaj maškar murša (2009 – 2015), 2008

Bučhako plano te kerolpes pali Konvencija SE bašo arakhibe e djuvljengoro tharo bilačipe
(2010-2015),2009

Strategija te na da thaj te peljara o bilačipe po djuvlja thaj o bilačipe ki familija,2010

Nacionalno strategija te arakha e čhavoren tharo bilačipe,2008

Bučhako plano te kerolpes i nacionalno strategija te arakha e čhavoren tharo bilačipe, 2010

So hilo bilachipe palo lila kotar o UN

O bilachipe po djuvlja hilo sikavipe tharo purano vakhti kaj ko maškaripe naj sajek o murša thaj o djuvlja so angja dji ki diskriminacija thaj zuralipe pe djuvlja kotar o murša, thaj o djuvlja te ačhon tele. O bilačhipe po djuvlja hilo jekh maškarutno mehanizmo so kerol olen te oven tele muršengiri snaga. O bilačhipe po djuvlja na dol e djuvljenje te oven sajekh e muršencar, te uštol amaro djanglipe thaj te ovol šukaripe.

Čl.19. PZ

St.1. – definicija koter o bilačhipe ki njama

So hilo o bilačhipe

O bilačhipe jali o maribe dololsa so kerolpes prekal e djuvljengoro mangipe, so čhivol ola pi beda: godjako, snagako, seksualno, piromoso jali lakoro šukaripe.

St.2. – so sa kerol o bilačhipe

- Maribe pi lakiri snaga;
- Kana mange te mareola,
- Kana tradela telo lakoro mangipe po seks,
- Kana čive ola telo lakoro mangipe po seks jali tikne čhavorencar kola na pherđe 14 berš jali čhavorencar so na hile saste,
- Kana na den olenge te phiren kaj trobul jali te keren lafi avere manušencar,
- Kana den olen bilačhe lafija, kana mangen te čhiven olen telo tumaro zori

SAVE FARIJA THARO BILAČHIPE ISI

SNAGAKORO,SEKSUALNO,PIROMOSO,GOĐAKO,EMOCIONALNO

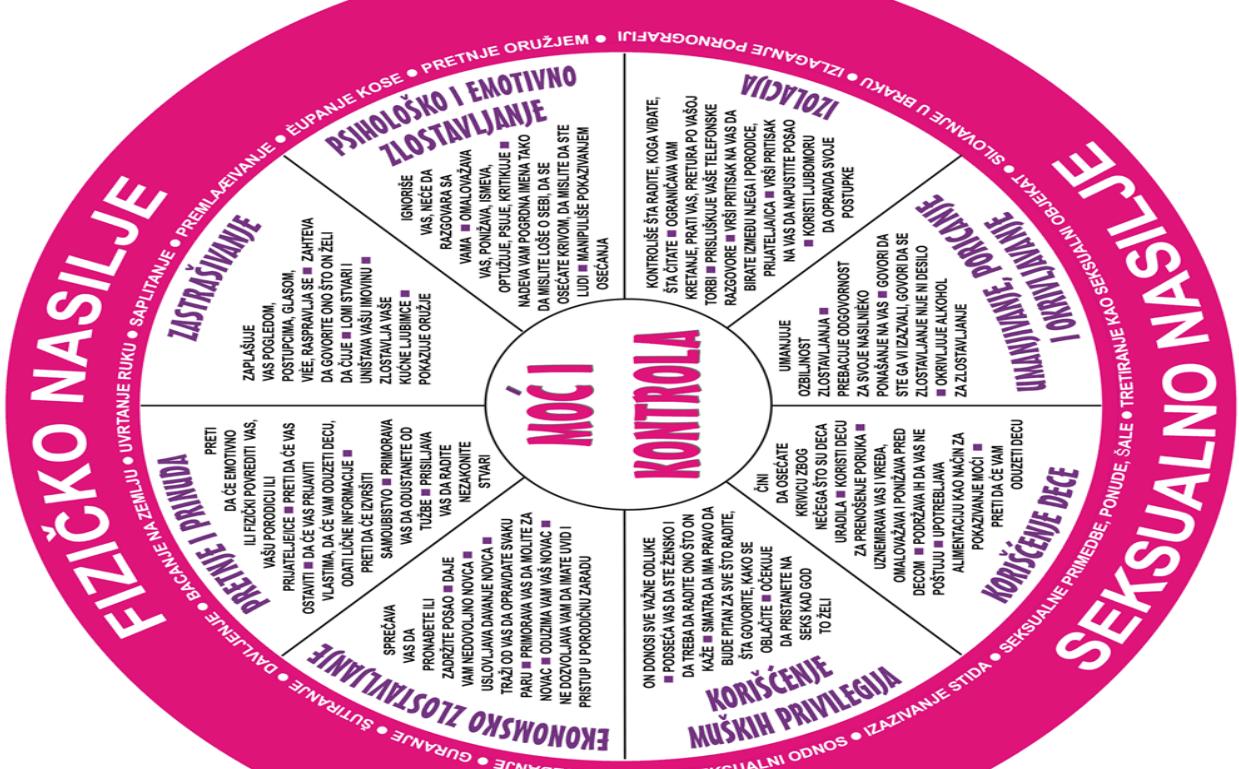
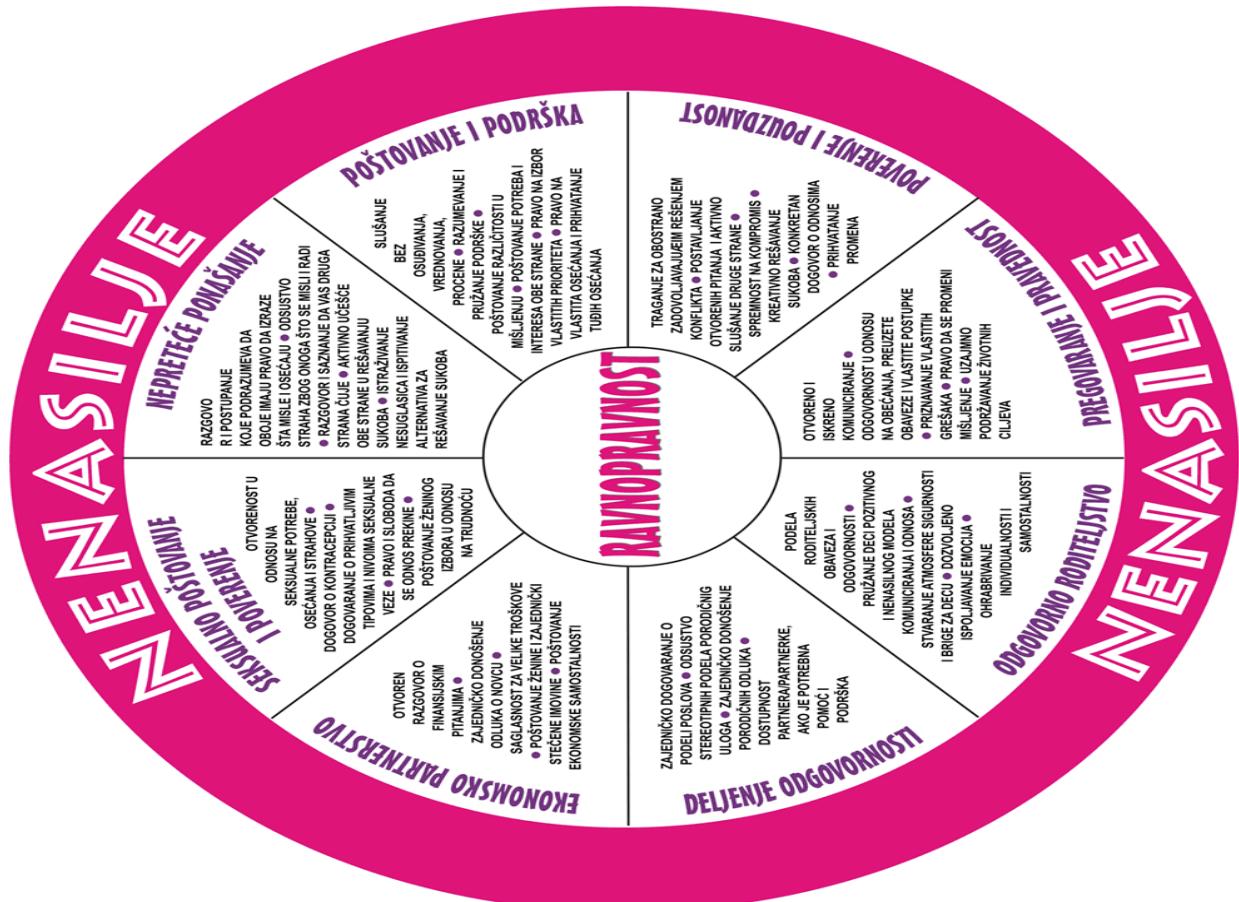
Snagakoro bilačipe: palme, čalavibe, crdipe, kicibe, crdipe pe bala,čalavibe vastencar, prencar jali disave kotorea, phagibe e snagako, čhinibe, mudaribe (tate jali šudre kotorencar,sajekh) jali kana manga te dukhal olen lengiri snaga jali čiva olen telo bilačipe.

Seksualno bilačipe: seksualno bilačipe dolol sa so kerolpes prekal e djuvljengoro mangipe pi seksualno rig, jali kana čiven tumen te keren sa so hilo telo šukaripe tumenge i čhivol tumen ko bedako. Ov dolol siluipe thaj kana samo mangen te silujinen tumen, kana dolen tumaro ladjavipe, nana vakeren tumenge ladjarutne lafija,kana sikaven plo ladjavipe so kerol tumen te ladjan,kana čiven tumen te dikhen prekal tumaro mangipe ladjarutne cineme jali asavke kotora.

O ratvaripe šaj te keren o pondjarutne,o amala,perutne, tumaro rom ano krisi jali bizo krisi ko kher. O siluibe jali seksualno bilačipe šaj te ovol ki buthi, ko sikavne,ko fakulteto, po drom,ko vorda,incesto po čhavore tharo bare manušaso pendjarutne hile thaj šundle, te seksualno čiven e čhavoren ko liliwaja thaj cineme,bikinibe e čhavorengoro thaj kana čiven olen ki prostitucija jali ko seksualno phandipe,seksualno bikinibe e djuvljengoro thaj siluibe ko maribe.

Piromoso bilačipe: Piromoso bilačipe dolol kana tumaro rom na dol love bašo djivdipe pi njama, kana na arakhel e čorore n ki njama. Kana na dol tumen te djanen kober love isi e njama,kana lol tumare love,thaj kana na dol te djanen kober love isi ko leste.Kana uzo zoralipe lol tumare love jali kana sa o love dol pe peste, tumendar rodol te vakeren pe soste sa dingen o love, na dol tumen te djan pi buthi jali te mukhen ola, jali kerol te na djan po upre pi buthi jali ki sikavni (sajek drom kana trobul te den o sikavipe ki sikavni jali ki buthi), jaali sa so kingjen čhivol po plo anav.

Gođako bilačipe: Gođako bilačipe lol majbaro than po bilačipe so kerolpe, a ov hilo kana tumaro rom: dol tumen mujestar, akušol tumen,daravol tumen, vakerol kaj sijen tumen bange, dol pe tumari njama , pe tumare amalinja (sar „ tu san bigođavni“, „ dik savi ti daj“ , „ te amalinja keren te ove bilačhi“ thaj aver), kerol tumen kskani, dol kan pe tumare lafija, rodol ki tumari bagaška, nadol jali hari dol te keren lafi tumare familijaja thaj amalimnjencar,kana kerol te gndinen kaj sijan „ dilini „ , daravol tuttradol te mudarenpes,vakerol kaj sijen bilačhe bizo than „na dol te phiren(avrijal tharo kher), sar vakeren amare lila „ sajek averčhando bilačho thaj lbango keribe pe tumende“. Ama sajek kana mangen o murša akalestar te keren hilo bilačipe.

Kana phagen tumaro lačhipe

Telo phagipe pe tumaro lačhipe dolol pes, kana dol vika, tradol thumen tharo kher, kana frdol jali garavol tumare kotora tharo kher, kana pharavol tumare lila, frdol jali pharavol tumare kotora, jali phagol o kherutne kotorathaj javer.

Aver bilačhipe

Isi averda bilačhipe so kerene po pobuth thana thaj ko averčhande farija ko djivdipe(sar so hilo kana vov kerol svato tumendar so naje čače, so ko javer manuša sikavol tumen sar bilačhe djuvlja jali tar tumari njama).

Naj „po šukar“ jali „po bilačho“ bilačhipe; šaj te oven pobuth dukhavde kana crdol tumen.

The o bilačhipe ulo jekh jali duj drom ko prandipe, o pučibnja sikaven kaj kana tumaro rom jekh drom dukhavgja tumen ka kerol odova i aver drom.

The e snagakoro bilačhipe ačhol kana oven bidarako thaj kana na mangen tumare ortija, te roden okova so mangen, korkore te djan kaj trobul thaj te diken javere nmanušen, te anen tumaro mangipe. Naj lačho te ačhaven tumare ortija te na oven marde.

The naj snagakoro bilačhipe, te na marol thumen. Pobuth djuvlja nahile marde, ama hile dukhavde lafijencar. Gova naj lokhe te gndinamo phare đal ki godji.

Po paluno drom so arakhen tumen hilo jali te ačhon jali te šan tumenge olestar po jekh drom jali po sa o vakhti. Šaj geljen tumenge olestar ama irjangen pes palo disavo dive. Šaj naj tumenge lokhe jali lašan taro manuša so pale margja tumen.

The mekhen tumare romen naje lokhe. Amalinja, tumari njama thaj aver manuša šaj te traden tumen te ačhon oleja, jali te ikljon olestar. Gova šaj te kerol tumen bigođake te nađanen so te keren, jekh drom bi mekhena ole ama aver drom bi ačhona oleja. Ma te bangjaren tumen, šudre šeresa gndinen so te keren.

Te mangen te bistren oleske o bilačhipe so kerol, ma bistren kaj o djivdipe sikavgja kaj kobor te mangen te ovol oleske šukar, kobor te našen taro kavge thaj kobor te ovol jekh drom po šukar oleja, ov pa ka irjanol pe te kerol tumenge bilačhipe, thaj o bilačhipe ka ovol sa popharo.

- Siloderneskere dinde lafija kaj ka ačhol te marol tumen hile sajek xoxade lafija te ikerol po zoralipe pe tumende thaj te ačhon di ko leste.
- Naj čaćipe koborbut te kerolpe leja majlačhe kaj ov šaj te ovol averčhande. Pobuth silodermane dolen godikani zor te oven averčhande ama on na vakeren kaj gova trobul olenge. Ama te ačhol o maripe po disavo vakhti , te ovol tumen pi godi kaj ov šaj te ikerol tumen teli dar thaj te phandol tumen korkoren ando kher.
- Tumen thaj tumare čavore valjanol te oven ko šukar than thaj podur taro maribe, godako bilačhipe,vilosko bilačhipe thaj seksualno bilačhipe.

Kana mangen te našen taro silodermano trobul te djanen kaj đakeren tumen bare čhinavipnja: kaj te đan, so te keren, trobul averčhande te keren tumaro nevo djivdipe, te arakhen love bašo djivdipe!

Trobul te djanen kaj sajek šaj te irjanen tumari godi thaj te nikljon kana mangen. Šaj gndinen kaj te ačhiljen hilo majškar ko akava vakhti, ama kana irjanol pe tumenge ki godi ma gndinen kaj sijen bange thaj ikljon. Isi tumen ortija te arakhen tumaro djivdipe!

Khonik na tromal te marol tumen. Tumen nasijen bange so marol tumen.Ma paćen e silodermo – kana vakerol kaj tumen sijen bange, kana vakerol kaj ašahar trobul,kana vakerol kaj na ka marol tumen, kana kinol tumenge podarkija,kana rovol,kana legarol tumen ko haipe... O maripe ovol pobut thaj po sigate. Ma phanden tumaro muj,vakeren sarjenge kaj marol tumen. **O maripe naje tumaro lađavipe, o maripe hilo leskoro lađavipe.**

GENERALNO PROTOKOLI sar te keren thaj sar sare te oven jekh o ustanove,institucije thaj organizacije ko vakhti taro bilačhipe po djuvlja ki njama thaj pe manušea

Sar te po sa o droma thaj sa o fara keren majlačhe bučhi te arakhen e djuvljen tharo bilačhipe sare so keren bučhi prekal ple lila thaj djanglipe kote o djuvlja ka oven sikavde sar marde a o siloderma bange.

So kerol pe te arakhen e djuvljen

Trobul sare po jekh fari te šunen pe thaj te ikeren pes:

- o akterija isiolen averčhande bučha
- o akterija čiven e ortija e djuvljengere te oven po angluno than bašo sa so ka keren maškarpeste

Te pendžaren o bilačhipe hilo angluno

Sarjengere ortija hile te sikaven o bilačhipe

Po angluno than sarjengoro hilo o šukaripe e djuvljengoro

So marde hile o djuvlja bango hilo o silodermo

Trobul te da zori e djuvljenge

Sigate te kera

O institucije trobul te čhinaven o bilačhipe

I rola taro organizacije

Majlokhe hilo o marde djuvlja te vikinen ko organizacije (NVO) so keren buthi te arakhen e djuvljen taro bilačhipe, odoleske so othe keren bučhi djuvlja so pačaven e djuvljen jali so šaj te djakeren taro institucije. Gova si importantno kana o djuvlja angle vikinge e policija thaj o socijalno centro, kote na kerge sa so trobul thaj sigate. Sajek o organizacije keren bučhi e djuvljencar, e romnjencar, e čavencar, e nasvalencar thaj averencar. Akala organizacije kedime hile ko „Djuvljengoro kedibe bašo arakhibe taro bilačhipe“ so keren ola 27 SOS telefonija ki Srbija.

SOS telefonija

SOS TELEFONIJA hile socijalno bučhi bađo djuvlja (ama i bašo aver djene) so hile ko bilačhipe thaj on keren bučhi te den zori e djuvljen, sesija kaj sar te roden ,sar te arakhenpes thaj sar te sikavol o bilačhipe.

Kana vikinen po SOS telefoni ni trobul te den tumaro alav, jali aver lafija tumendar.

Kana vikinen po SOS telefoni ka šunen sa so trobul tumenge sar te arakhen pe taro bilačhipe.

Šaj te vikinen savo mangen SOS telefoni thaj kaj god te djivdinen.

O djuvlja so keren bučhi po SOS telefoni hile sikavde konsultantkinje thaj djangle baši pi bučhi tharo sa o fara (godjakiri,krisiskiri,sastipnjaskiri...) so hile othe te šunen tumen, te oven uzo tumende, te vakeren tumenge kaj, so thaj sar te keren te ikljoven tharo bilačhipe. Akala djuvlja hile othe te oven uzo tumende thaj te den tumen zori te IKLJOVEN tharo bilačhipe.

Akala djuvlja isiolen djanglipe taro tumare ortija kana vakeramo taro bilačhipe so keren ole tumare manuša,taro ortija po sastipe,krisi thaj socijala. Odola djuvlja djanen so trobul te keren o institucije thaj o organizacije te arakhen tumen tharo bilačhipe ki njama. Sa so trobul te keren te dikholpe o bilačhipe, kaj te djan, thaj po save numere po telefonija te vikinen.

Arakhibe

Kana roden arakhipe prekalo telefono,djan ko foro jali avrial tharo kher. Kana sijen marde vikinen 192 ki phiravde.Trainen te dodjanen kote hilo majpače telefono kotar ka roden zoralipe.

Po baro zoralipe kana vikinen o SOS telefoni:

Trobul te djanen kana vikinen tharo kherutno telefono kaj ko agori e masekoskoro ka dikhjol o sidimato kana ka avol te pokinen o telefono kas sa vikingen. Ama kana ikliljen da tharo kher o sidimato šaj te dikhol o numere kas sa vikingen.

Trainen te ovol thumen tumaro mobilno telefono. Gndinen te ovol tumen tumaro angluno pokimasko telefono koleske o sidimato na ka djanol, kolestar ka šaj te vikinen.

Našen taro bižicake telefonurja thaj maškartumero mobilno odoleske so po lende šaj te dikhol kas vikingen,vikinen po fiksna telefonurja, polende po phare ka dikhol kas vikingen.

SOS telefono isi bučhi te dol

KORKORIMASKO ZURALIPE, kote bašo sa o djuvlja po lengoro rodipe dol pe djanglipe taro godjako, krisiskoro thaj sastipnjaskoro zoralipe. Po buth farija dol pe tharo sa olende zoralipe odoleske so jekh djeni našti korkori te anol ko agori o bilačhipe kova peljarol e djuvljen so hile marde.

Ki pi bučhi o SOS telefono thaj o korkorimasko zoralipe keren avere institucijencar bučhi te arakhen e djuvljen tharo bilačhipe thaj arakhen e djuvljen pi profesionalno etika.

PROFESIONALNO ETIKA PO SOS TELEFONO dol lafi e djuvljenje so vikinen kaj na ka keren khanik so ka sikavol olen maškar manuša kana on roden gova, thaj ko jekh drom keren standardno djanglipe, dolipe, etika thaj arakhipe e djuvljengoro.

O djuvlja so hile marde, o djuvlja so isi olen njmake problemurja thaj socijalno čororipe vikinen kaj sa gova kidol pe ando jekh bilačhipe. Sa o djangle djuvlja so keren bučhi ko SOS godjale,krisiske thaj sastipnjaske zorjaren e djuvljen telo maribe te vakeren bizi dar sar djivdinen pe čavencar jali familijaja, vakeren olenge sar te djivdinen bizo bilačhipe ,seksualno bilačhipe, bučhako bilačhipe thaj aver činibe pe lengere manušikane ortija,thaj kaj isi olen ortija te djivdinen šukar.

Vakerol pes olenge kaj disave djanen sar hilo olenge, kaj manga olen, kaj ka dam olenge zori te ikljoven tharo bilačhipe.

E godjikane djuvlja zorjaren olen bizi dar te vakeren so trobul olenge, sar hilo olenge te aven pe peste kana hilo olenge pharipe, sar bi ikljona taro bilačhipe te bi ovola olenge korkorjenge po šukaripe thaj pošukaripe lengere njumake. Odova keren adjahar so den len zoralipe te aven pe peste po po djivdipe,thaj te na daren tharonaver manuša uzo konsultacije thaj godji .

FUNDOPE RESIMASKO ILE:

Te delpe krisijke psaho-soc ičaripe e romnjenge em e čavenge save si marde em malavde andi njama taj avri njama, po bučarno tan , ki sikavni , po dromo em kaj god.

Zuralipe e romnjake em e čavenge mardipnjake taj mimangipe savegod si maškare murša taj đuvlja , barvale taj čorore , nasvale taj saste parne taj kale taro krisijako zuralipe ke ni avel di gova.

19

Buči te vazdelpe e đuvljane krisija em e čavorikane krisija , te motodelpe taj ke vačarelpe kataro silodermno em so nimangen jer manuša averen manušen so na jekeste bijamesi buki sa e manšengo

Paripe gole se trubul ke kerel buki po nevipe kataro krisi lačarelpe po nevo sa e manušenge kola keren buki ke šerutne tana.

Amen o marde lam

-Lam sa so si lače kerdo

-So si gođaver

-Šunipe

Empatija

-Šundo šanipe

So keram so si amari buki:

-Bućaripe po telefono

-Avipe ke amende em em vačaribe ando amaro bučako ker

-Putardo luv taj te đam e džuvljasa ke importantne kera

-Te čam tumen ko garado foresko ker

-Te keram svat pi komuna taj ki puv te delpe tumenge krisi

PUČIPNJAKE ĐUVLJA KATARO SOS

-Svato e đuvljenca, šunipe bi dindo krisi

-Lakoro đanipe kaj šunelpe šaj te del zoralipe e marde đuvljake taj ke nidaral

-Ičarel e đuvlja taj del larig te ikljol kataro silodermna taj del la zor

-Vačarel lake kaj o maripe so si pe late naj lako ćungalipe , naj čaćipe o matipe e romesko, taj aver bilećipe te bi avela mardi.

-Vakerel lake kaj si o maripe pe late bandjipe i kaj šaj te rodel kustik katari piramni , bandjipesko krisistar taj taro krisi.

-Dol la godi te aj te naše I Katar đungalipe kana kerel lafi kanikasa kova đanel goja buki te bi dol lake zoralipe taj đanglipe.

- Džuvli korkori valjanol te anol krisi. Kana bi aver diene anena o krisi baše late lena bi lako zoralipe korkori te anel o krisija.
- Kana I džuvli anel o krisi , e đuvlja kola den la zuralipe taro SOS telefoni den la čaćipe taj lačaripe em čaćunipe, te ramosaren, den len zoralipe ke ni daran ande istitucije tebi šaja so angal te ločarolpe taro silodernipe em biparimako.

- Džuvlja save si marde taj nasulipne (den po čaćunipe, profesionalno etika, arakipe) Anglunipe vakeram ko sam so sam taj so si amari buti em amari bučarni, vakeram lenge so si amaro resimasko buti, taj so šaj te sikljon te bi avelolenge polače taj poloke. Taro amaro djanlipse so kedam tare aver buča, so kerdjam e džuvljenge kolenge si akana lače

Kedipe taro čaćipe

KO kerdja SO i KASKE

KANA , KAJ SOSKE i SAR ?

Dodjanol ko si mardi(marde)

Dodjanol ko mardala(mardjela)

Sikavel sar si i kaj si čaladi taj mardi

Sikavel sar alo dji odova em sar sinelake(dali čače sinea odova)

Kana ili but mardi valjanol te kerel :

.Kana si but mardi taj valjanol lake ločaripe , akaram e piramnen em CSR

.Kana si but mardi egarol le ko sastardo em lelpe lestar ramosaripe kataro dukavne

.Dodjanen kana si tradimi kataro ker bi lilengo bizo uradipe , taj čolpe ano garado ker , em lol pesa ple lila taj uravipe em tovibe.

Importantno si gova tan kaj ka egarolpe te avel garavdo ke ple manuša (foresko garavdo ker)

Gote šaj te bešel ari na but dive.

Bičalel pe ke djanle manuša kola si sikavne taj sikavenola so em sar te kerel CSR

Amari buti si :

1.Ramosardipekataro siloderno-kedimo ramosari

2.Sikavipe taro siloderno

3.Vakeripe taro sastipesko paripe siledernosko

Bičalel pe ke djanle manuša kola den la godi so valjanol te kerel CSR

Amari buti ili :

1.Ramosardipe kataro siloderno -kedimo ramosari

2.Sikavipetaro siloderno

3.vakeribe taro sastipesko paripe silodernosko

4.te sijkavepe e lila taro siloderno

5.dikljaripe taro bezbedost

6. Ćinadipe katari buti

7. Bičalipe ande foreke resursija

8. Dikibe so ka avel , sar ka avel

9. Te dikolpe sar ka avel o irisavipe

10. Ramosaripe so ulo e bučasa

11. Ako sijen siloderne njamaske manušende rovenpeko SOS PE ROMANI TAJ GADJIKANI
ČIB

AKAREN SOS 018/515318

SO KEREL O CSR KANA AVEL DJIO DJUNGALIPE MAŠKARE DJUVLI EM KERUTNE MANUŠENCAR MAŠKARI NJAMA

Čingaripe siloderno bašo CSR

Bašo CSR siloderno šaj te čingardil ko si mardi ,piramni ,sastardeske em bašo CSR taj sare kola djandlje bašosiloderno. Šaj te akarele po telefono , te djalpe ko CSR taj mejlosa.

Siloderno trubul te vačarolpe ando kiro foresko CSR , kaj si o manuš/manušni , kaj bešel em ko CSR savo si majpaše dji lake tanesko kaj sasa o siloderno.

Kana ramosarolpe o siloderno ko CSR perol o lil pe kova ramosarol sar avilo dji gova.

O baro ka vkerol so trubul panda te bi šaja te avel lače tebi dola osikavipe em o liliailo.

O baro ka dikel goja buki kerel li o CSR.

Čingardipe trubul te avel la kaj bešel em kaj sasa o siloderno ke savo tan.

O baro ka dikel so si majanglal te kerelpe em te akarel kas trubul tare foresko anglune manuša.

Godova manuš dikel so trubul te kerelpe, gole džuvljake taj e ramosardeske

So kerelpe kana anel pe o ramosardipe

Paćivalo manuš taro CSR valjanel te dikel kobor si o zori te lelpe posig e buća te bi garavelape i mardi . sa odova te bi i mardi avola po garavdo tan,vo dikel so trubul te kerepe bašo lako sastipe.

Kana vov dikel so trubul ke kerelpe gola lila del po bare manušeske savo kerel so trubul lasa.

Kobor si o zori

O baro ka dikel kobor ilo zori em ka čol ramosaripe ko lil :

1. **Kobor si zori te avel sigate** : kana sa gova so šunda tari mardi ,čavore, bare , purane manuša(si po baro zori) so posig trubul te kerelpe embut bašo **24 motode** ;
2. **But sigate** : so posigate bašo **72 motode**
3. Naj but džungalipe bašo **5 pandž give**

So si maj but imortantno

Te akarelpe i piramni , koja šaj te akarel e silodermne , taj ako si trubupe ke pandel le,em te te čol e marda ko garado tan.

Bašo cikne , marde, si aver buki von si palo luv kataro silodermesko.

Kaja buki kerolpe i give taj rat so bištajstar motode, sa e CSR silen manuša kola keren goja buki sar trubul.

Pučenpe ke tumare tana kaj si gova ćačope em bašo telefonesko đindo kaj šaj ke motoven kataro gova đungalipe, kana trubul te čolpe i đuvli taj e čavore ko garado tanesko ker.

Liprav : kana si o đungalioe baro taj paro akaren maj anglutne e piramni !

Kana situmen majcikno čavoro kova najmardo , vov ka avel tel tumari kustik.

Kana situme cikno čavoro ka aven bičade ke manuša taroCSR kola kola keren e čavorenca taj von len gole ciknen tele pli kustik ,a baše purane e manuša kola keren Lenca

Bari, kataro CSR em lengi buki te arakel e marda andi njama.

-sikavipe taro čačipe save si dinde ano jekitaneste sigate te kerelpe lako lokipe kataro siloderno,

-Čingardipe e siloderno e piramnake em e došarneske čingardipe taj bandardeske taj pagaveske manušenge

-zoralipeka dol tumen(o CSR , nasvalengo ker , NVO baše đuvlja)

-lovengo loćaripe (pobari , jekedromesi , socijano loćaripe , pokibe e e komunake buća ,sajekesko laćaripe baše đuvlja so si marde kataro rom andi njama

-avere bučake manuša ando foro

-crdipe krisano

-loćaripe e krisaneske palo sikavipe,

-de diken so kerđe aver bučarne institucije baše luv džuvlikane taro silodernno

Kana si anin jama éirabršenge čavore taj dilje siloderno so kerelpe ando lengo ker em so kerelpe lenge dasa em averenge kerutne manušenge si e CSR aver buča kola astarel:

-te lempe e čavorepo arakipe taj te dikolpe sar arakel len o solidano dad

-te anolpe krisi jekutno arakipe e čavore ke aver ker avere manušenge

-o CSR dikel sar keren pe o krisija.

CSR:

Kerel buti sar vakerel o krisi

-kana mekelpe abijav šaj te žutipel

-šaj te anel čingardipe te arakel taro siloderno(284,2 pz)čingardipe baše averesko
arakavibe

-kerel te aven o rom em i romni jek jekeste

-arakel e lila so isi tari odoja buti

-bišavel e dade taj e daja ano turvinjipe bašo njamo

-šaj rodel te lelpe o čavoro taro dad

-šaj anel krisi ko ka arakel e čavoren ko ka barjarenlen

-CSR dikel jekvare te avel šukaripe i čavorenge

-tumen korkore sijen bijande manuša e čavenge , sa đikaj o krisi na anel avrečande
(77 đindo duje đindesko njamosko krisi)

-na memoraš te le maškaripnje

Importantno:

I buki inđarol o krisi em sa so trubul te kerelpe e čavorenca, arakibe, kana šaj te dikelpe
očavoro pe dadesa taj e dasa em aver.

Savo gindo si CSR ano anipe te arakelpe taro siloderno

Te tumen rodinđentaro krisi te bi anelape crdini luvijaki ano abijav , o krisi ka rodel taro
maškarutno ka riodel:

-Šaj te rode taro balavno te ramosarel tuke bandiri .

-te arakel trubupe lilengo taro siloderno so kerolpe em te vačerel pli gođiso rodel pe
Luvijako(đindo 286 njamosko krisi).

Sa gova vakerol kaj o Maškarutno ka akarel tut em e manuše so kerda o siloderno , ka
keren tumenca svato , taj ka len te keren piri buki. Vačaren sa sar sasa(vačaren po pučipe:
ko kerda , kana , kaj , kar, solesa , kasa sasa , ko diklja, vačaren so kerda tusa).

Te kerda gova dajek drom angal, vačar i gova.Ako situt lila taro sastardo kataro maribe
sikav i gova .te sasa panglo anglal vačal lenge sa so đanen golestar.

-Maškarutno ažutimaske bučako(CSR)dol pri godi kataro gova.

Te o maškarutno đanol kaj si mardo o čavoro taj čavorikano krisi rodol čingardipe ,
te avel e ciknese polače.

Siloderno ando njamo si pindarutno ando duj krisija Republika Srbijako em gova ando Bandipesko krisi em njamosko krisi.

-te tradolpe o siloderno kataro ker , sa jek leso si naj leso

-te dolpe zor te čolpe ano ker savo/vi sasa silodermni sa jek silako ker , naj leko ker

-te nidolpe e silodernoske te avel pašo ker,pour

-taj te ni zadil gole so si ando ker.

Pagipe tare akala upre crdine si bađi buki(BK đindo 194 crdimeste 5.)

Kana sen marde akaren:

Piramni po crdimo 192 pak ko bilovengo crdimi 0800100600

Pak sen marde a ando ker si cikne čavore akaren o maškarutno ažutimasko ando Niš

018/244-881

Najsen li pak perde vileske e bučasa taro makarutni buki šajte rovetut ko **Ministarstvo baši buki taj maškaripeski bižajesko , Nmanjina 22.**

Najsen li pak perde vileske lengere bučasa šaj te rovenpe ko **luvesko manuš forengo , Deligradska 16 , Beograd**

Kana tumenge trubul kamipe taj krisijako akaren

SOS telefono pi romani čib em srbikani čib 018/515-318

**SO KEREL I PIRAMNI
KANA SI ANDINJAMO SILODERNMA**

Kana san tu mardi , trubul sigeste tew akare e piramni ko foro kaj beše , vačar lenge: So sasa taj so kerda o silodernmo tusa , leso alav , o tan kaj sasa gova maribe , sosa marda tut , savo đungalipe kerda tuke taj save duka ačile tut. – te si. I piramni ka pučel tut , tumen vačaren lenge sa sor sasa bi garavdimake kataro siloderno em kataro maripe so kerda tuke em ko sasa o siloderno. Kana ka avel i piramni sikaven lenge tumare marde tana taj o vunatipe so situmen pi morti. Taj roden lendar sa gova te hramosaren pe lila, te bi šaja te sikaven ando krisi gova so von hramosarde.

Kana niđanen o svato savo pučen tumen roden popaše te vačarwn tumenge , polokeste.

Kana si o siloderno gote i vov , mate daran lestar taj te vašaren so vov rodel , vačaren čaukane so sar sasa bi darako.

Te si tumen dar talo siloderno roen te crden le te vačaren kana vov naj paše tumende , ka avel tumenge poloke bi darako.

Te tradija tumen kataro ker roden tari piramni te šaj de nano ker te len tumare kotora te uravenpe.

Te se but marde roden katari piramni te inđarel tumen ko sastardo kaj ka sastarel tumen , taj te deltumen lil kaj sen marde em kaj situmen duka.Gova sa golese ke bi šaja te den bandjipe.

Pramni šaj ke indarel e siloderno ko panglipe kaj šaj te ičarenle majbut 48 motode, kana palo odova ka denle ko angluno krisi, kova šaj te del le panlipe di o tranda give, katara došavno manuš.

Kase po anglal te iril pe taj te rovaven pe?

Ane sigake buča, kana si zor , majbut kana si malavipe taj ratvalipe pi zor, majlače si te akarelpei piramni , voj kerel buki bištarštar motode divesa taj račasa , valjanol sigate te aven po tan, kana vačarelpe lenge kaj trubul so posig te aven , kana o siledermno daja si.Kana i piramni nimangel ke ikljol šaj te vazdel pe čingardipe ko došarno.

-embut o sinodermno čingardilpe kana si ko gova vakti.

-piramni trubul so posig te ikljel ko tan.

-kana nimangol te ikljol piramni šaj te akarelpe o došarno , taj te kerol o čingardipe pali piramni

-piramni lol e lafija katare sarende kola sasa pe gova tan

-kana kerel pi buki e piramni o hramosipe bičalel ko došarno

-vov del krisi-so ka kerelpe e silodenresa

-kana si cikne čavore dolpe akarelpe o maškarutno socijalno buki

Akaripe baši piramni

Piramni anda specijal đindo baše gola buča marbnjase 0800100600.kova akarelpe bi lovenge

Akaren i piramni pe tumari komuna po kava đindo **192**. Vačaren si kerdape tumenca em den tumare keresko đindo.

Vačaren lenge kana e siloderne si jagalo,tover,čurik taj kaj sasa panglo.

Vačaren sar sasa em so sasa kana naj o siloderno po tan , vačaren kaj našlo,von šaj ke ni pandel leš aj te vačaren lesa taj te vačeren lesa ke nikerel gova đungalipe.Tumen roden te crden čingardipe.len o alav tare stađalo sava sasa po tan., sar bi đanena so kerde pire bučasa.

Čingardipe taro maribe ki piramni

Piramni šaj te dođanel kaj sasa silodernipe i tare aver manuša kola diklje gova, šaj te bičavel le o došarno.

Čingardipe telefonesa taro maripe

Kana si akarde telefonesa, o piramne ka dođanen sili importantno sigate te aven vov ka pučel:

- 1.So si em so sasa?
- 2.Kaj , pe savo tan si gova?
- 3.Kasa kerel svato, sa akarepe?(pe gova svato šaj ke nivačare.)
- 4.Si li konik pago, si li gote, ako naj ,đane li kaj si?
5. Trubul li kanikase ločaripe?
- 6.Sasa li kanika jagalo(aver kanči bašo mairbe)
- 7.O siloderno sasa li mato taj ko“ parno“?
- 8.Sasa li cikne čavore gote kana sasa siladermno sar akarenpe taj sili ando šukar tan ?

Sa so va;aren lese vov ka ramosarol po lil.

Šaj te aven ko piramnako ker taj gova ke vačaren

Kana si o silodermnoranije kerdo šaj te aven ke piramnengo ker te vačaren so sasa sar sasa sasali cikne čavore.Diklja li konik gova , sar akarelpe.

Kana e čirabrsengo avel ke piramne, trubul lencar ke avel popurano manuš pire dasa, dadesa.Kana naj konik lesa trubun ke akare manušen kataro CSR, bače čavoregere buča.

So keren e piramne kana silen vika bašo silodermno

Von trubun ke ikljon po tan kaj sasa gova

So kerel i piramni kana si bandipe

So kerelpe kana o siloderno kerda bandipe

Vov ičarelpe saranduohto motade ko panglipe,kana naj bandipe šaj te meken le.

SO KEREL I PIRAMNI

- Te vačarel e silodermneske kaj vov kerda bandipe kataro krisi
- Ta aćavel o silsdemnipe te avel lačo
- Te lel lestar o jagalo

TE ARAKEN SAR KA KEREN SVAT LESA

- Te keren svato emanušencar save sasa gote

-Te diken sar si marde , kobor si purano o dukanimata taj kobor si zuralipe ke dukamata

-Te ramosaren sa so sasa

-Čačukane te keran piri buki

KATARI PIRAMNI AŠUĐARELPE

Te kerel pi buki sar dakerelpe lastar sopolisatete ločarel e mardake

SO TRUBUL TE KEREL E LUVESKO KER KANA AVEL ĐI O SILODERMNO

Luveske kera

Luveske kera si kedime baše sa e đuvlja em baše lenge čave so si marde,malavipe,anin jama.Luveske kera si bašo harno bešipe sar bi e đuvljake taj e čavorenge poloke avela te

Ikljen kataro đungalipe.Gla kera si po garavno tan.Von si kerde baše đuvlja taj čavore kola najele kaj te garadon taro siloderno.Bilovengo hape,sovipe,te sikaven pe taro čaćipe.Von keran buki e CSR O pokibe so si gote kerel i komuna e foreski.E đuvlja šaj bešel varegaći čon đikaj ni avel lake polače.

Luveske keta ani Srbija ičaren e đuvljen e čavorenencar,đuvljen em čavoren,golese so si von marde taro silodermno.

Ani Srbija si dešupanđ gasave kera, ano beograd si tri nano Niši si jek.

SAR TE DOL PE ANO LUVESKO KER?

Kana si e đuvljenge but pare a naj kaj te bešen, a marde si von si sigate čute ano luvesko ker.Von den e lila save kerde ki piramni taj taro došarno Kana si but pare e đuvljake em naj kaj te bešel(tradimi taro rom) gola lila šaj te denpe aver drom.

Kana naj sigeste I buki lel pe peste o CSR

So trubul te avel kerdo te bi avela ano luvesko ker

.Kaj si mardi, malavipani, taj gasave buča , em sili sasti.

Ano gova ker našti te avel nasvali tari gogi,mate kaj pijen , kataro parne draba.

SO TRUBUL TE KEREN E SASTARDE KANA SI SILODERNO ANO KER

So keren ano ker sastardenge

Te arakel pe o sastipe tari mardi

Aver so trubun te keren o došarno

SIKAVIPE

E sikavipe šaj te aven ano lil taro sastardo,taro vačaribe e mardako,tare manuša so sas kana sasa mardi,

So si importantno kataro sastarde

Von diken taj anen kobor si mardi i đuvli taj savo sa đungalipe kerdolake, von diken la taj sastarenla, taj denla lila tar godova so sasa lake

Ke savo sastardo ker trubul ke đalpe

Sa e sastarde kera keren piri buki šukar ,majlače si ke đalpe goring kaj kerelpe mujali,

Gote dikelpe o mardipe savo sasa em kobor si o čindipe.

SO KEREL O DOŠARNE KANA AVILO SILODERMNO ANDO KER

Pe lesi buki von traden e manuše so kerda đungalipe e manšenge kataro ker.

Koja so si mardi vačarel so sasa e piramnane, došarnenge, CSR,em e krisiske savo rodel.Goja buki šaj te avel đi o šov čon.

O čingardipe te bi garadola i mardi šaj te dol o CSR, došarno taj i mardi.

Sar o krsi em sar đal pali đuvli save krisijencar(bandeko krisi, njamosko krisi ta krisi taro đungalipe averenge) garaven e đuvlja savi si mardi taj kanalin e silodermno kana si sikavipe taro godova maripe.

Bandipeso krisi dikel o bandipeski buki ko gindesko 194.

Bandipesko krisi ko gindesko 112 crdimesko 28del lungo manušen save šaj te aven kerutneske manuša kola si garade po akava gindo, Gova si o rom, romni čave prala, penja.

So šaj te kerel pe te bi i mardi avela arakli: te tradelpe o silodermno kataro ker , taj te nidelpe lese te avel pašo ker kaj si i mardi taj e čavore. Gova sa po breš give, ašaj te barjarelpe po but kana trubul.

Bigarado došarno , lol pe peste te bandaril e manuše kova bangipe taj čelalipe(malavipe, đungalipe andi njama, kana lel e cikne čavoren bi đanglipe e dako.

O došarno ni vačarel pal t umende vačarel pe puvjako krisi

So kerel o krisi

O krisi si puvjako kova arakadol maškare du riga, gija rodel očačipe.

Lesi buki kerelpe ki komuna , ko maškaripe e komunenge em ko majbaro krisi andi puf i Srbija, ane pocikne đi e majbare risija andi puv. Kana avel đio miuklipe kataro abijav,kerel o krisi kaj bešen o rom taj i romni

O bandipe crdel pe andi komuna kaj o bandipe si kerdo.

Ko pobare krisija keren pe e bandarde save si bare(ratvaripe, mudaripe)kana si o daravipe pobut panglipe kataro deš breš.

O krisikano baše pagavde buča – komunake krisija

Pakavdo- ko kerel o pagavdo ?

Pagavno kere sare kola keren importiveski buki.

Pakavde buča saj te aven but.

Kana san **MARDI** ondi njamo o silodermno šaj ke avel krisimo taro krisi baše ple đungale buča taj gova pe kava:

-Đindo 6.Krsi palo putardo lačipe. Okova savo ni kerel lačipe tej kerel bilačipe **šaj avel panglo 20 give ,te na biš milja dinara.**

- Đindo 194. Bande krisiske – Bandenge buča palo abijavesko taj njamosko

Savi si luv so trubun te lenpe ?

O kisi šaj te nimukel i silodermno breš give te avel ando ker kaj si i romni taj e čavore,

Kana o silodermno ni šunel o kriso del trana molje , kani nomangel te del e love šaj ke avel panglo tranda give.

Kana kerda o đungalipe sar mato, šaj te avel sastarolpe breš give,kana ni mangel ka kerel pe silodemna.

Kana sasa o silodermno mato(kana marda e đuvlja) šaj te avel pango 12 motode sa di ni nernjol.

Savi buki kerel pe te sikavel pe o siloderno

Sikavipe si em importantno baše sa bande buča taj pagavne buča , sar e čingardipete bi lelape garadipe pali mardiKatare sikavne ka dikel pe so em sar ka kerel pe e silodermnesa , kober ka avel krisime em baripe tari krisija.

So si majbaro sikavipe kaj sasatut maripe taj silodermna:

-Piramnako lil

-Sastardeso lil kaj san mardi , mekamne lila katari nasvalengi

-Ramosardipe katare manuša so sasa te diken e silodermno

-Sasa li jagalo , čurik , kaš savesa san mardi ,sasa li rat(lako DNK

-So vačardo o CSR

Piramnijako hramosaripe

-Von keran hramosaripe , so sasa kana sasa , kober si marde , ko si marde , ko mardalen , pe savo tan sasa o đungalipe. Sa gova dolpe ko krisi.

Vačaripe dindo ki piramni

Sa o svato taj elafija save dinde hramosaren pe ko lil okolendar save dije po svato , taj j čolpe ramosarja.

Sastarimnjaso hramosaripe

Sa e sastarne hramosaren save duka taj đungalipe sasa e đuvljs, taj savo si lako nasvalipe, taj e pagimpnasa.Dolpe lemge o muklo lij.

Sar si godasa gova nasvalipe našti ke dikel pe jakasa pe gova lil kerela o psiho –sastardo.

Manuša save sasa ko tan kana sasa o siloderno, so diklje

Gola manuša šaj ke ni dikle sar sasa gova đungalipe, kana von đanen sar o silodermno sasa ano džuvdipe pire romnjasa.

Dejano sikavipe

Sa sosa si mardi(jagalo , čurik ,kaš trubul ke ravavel pe bašo kridi.Parade kotora so sasa pi mardi , ano ker so sasa page e kotora .

So vačarel o CSR

Sasa li aglal kararo siloderno čingara maškar tumende, sasa lev on te kerel tumenca svata tumencar.

Savo si luv palo njamosko krisi

I mardi andi njama taj lako krisano manuš putardo došarno em o CSR šaj te rodenmanušengo krisija kataro krisi.

So saj te anel pe taj te vačarelpē

O krisi šaj te anel taj te delzori baše:

- Te ikljel o silodermno taro ker sa jek kasos i oker
- I mardi ke irilpe ano ker , sa jek kasos i ker
- Te ni delpe o siloderno te avel pašo ker em po kobor duripe
- Kaj kerel buki i mardi ke ni avel paše
- Ke nidol la zori

Kobor si oluv vrjanja

Voj šaj te avel embut breš give , taj šaj te avel barjardo.

Udžilipe

Gova ka pokinel o silodermno kana ka avel sikavno.

Kana o silodermno ni pačal o krisi, ka avel panglo tri čon.

E cikne čavore ando njamosko krisi

E čavore sile aver polačo garavipe.Gova kerel paripe e silodermneske , šaj te anelpe ke niden e čavore e dadeske, taj ke dikel le.

Garadipe baši mardi ko pagavnesi buki

O silodermno ke ni avel pao ker ka sasa o đungalipe , taj ke ni avel pašo ker kaj si i mardi, đi breš give.

Ke nidelpe lese ke kerel svato i mardasa

Ke sastarel pe ke godako sastarno ke godeko ker(pangimasko)

Sar šaj te ače sast taj bimardi

- pand pe ano ker klidas
- vašar e komšijenge kana šunen kana marel ando ker kanči

ŠAJ LI TE ĐAV KE AVER TAN TE BEŠAV , ANI AVER KOMUNA

Šaj tu san tromanipe šaj đa kaj mange.

Đi na anelpe o krisi so ka avel e čavore šaj ke inđare kaj mange

Divesko hramosaripe

Hramosar sa so sasa ka trubul tut(kana sasa o đungalipe , ko sasa ke dikel,ta sa so kerdatuke o slodermno).

Lila save sasa lančipe:

- Марија Вагнер, „Путоказ за моја права у заштити од насиља у породици“- Аутономни женски центар 2005.
- Нада Ђуричковић „Водич до основних докумената, подршка у борби против насиља, и остваривање права из здравствене и социјалне заштите „-Ромски центар за жене и децу Даје 2013
- Породични закон ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005 i 72/2011 - dr. zakon)
- Кривични законик ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009 i 121/2012)
- Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима - усвојен 2011
- Информације са сајта www.hocudaznas.org

MINISTRY OF LABOR AND SOCIAL POLICY
REPUBLIC OF SERBIA

ASSOCIATION OF ROMA WOMEN “OSVIT” NIŠ

**,,A Guide to social services to escape the cycle of violence in Serbian,
Roma and English language“**

Publisher

Association of Roma women "Osvit"

For Publisher:

Ana Saćipović

Print:

Punta

1000 copies

Our fellow citizens,

„A Guide to social services to escape the cycle of violence in Roma, Serbian and English language“ purpose is to enable easier and faster exercise of your rights in order to escape the cycle of violence by offering gathered information within the analysis of researches of your needs that we had worked on all these years.

We thank Republic of Serbia’s Ministry of labor and social policy, for their financial support.

Activists of Association of Roma women „Osvit“

TABLE OF CONTENT

The Questionnaire	105
<hr/>	
Research analysis	106
<hr/>	
Relevant international documents for protection from Violence	108
<hr/>	
The definition of Violence	110
<hr/>	
The forms of Violence	111
<hr/>	
General Protocol	117
<hr/>	
The role of NGOs – SOS hotline	118
<hr/>	
Center for social work's conduct in situations of domestic violence	124
<hr/>	
Police conduct in situations of domestic violence	132
<hr/>	
The role of the Safe house in situations of domestic violence	142
<hr/>	
Health care facilities conduct in situations of domestic violence	145
<hr/>	
Prosecutor's office conduct in situations of domestic violence	151
<hr/>	
The court conduct in situations of domestic violence	153
<hr/>	
The process of proving violence	157
<hr/>	
Family Act protection measures	161
<hr/>	
Victim's protection in criminal and misdemeanor proceedings	163

The Questionnaire

Thank you for taking the time to complete the survey and thus help to determine whether victims of domestic violence have a satisfactory level of information about where and how to report violence, how local institutions can respond to the needs of victims in stopping and protection from violence. The information obtained is confidential and the findings should contribute to further development and improvement of policies and services that are intended for victims of violence.

The survey was conducted by NGO "Osvit's" activists within the project "Guide to Social Services to escape the cycle of violence in Roma, Serbian and English language" on a sample of 500 women of all ethnicity, ages, different social and educational status, place of residence (3 Roma settlements, urban city area on the territory of the five urban municipalities, rural area of Niš).

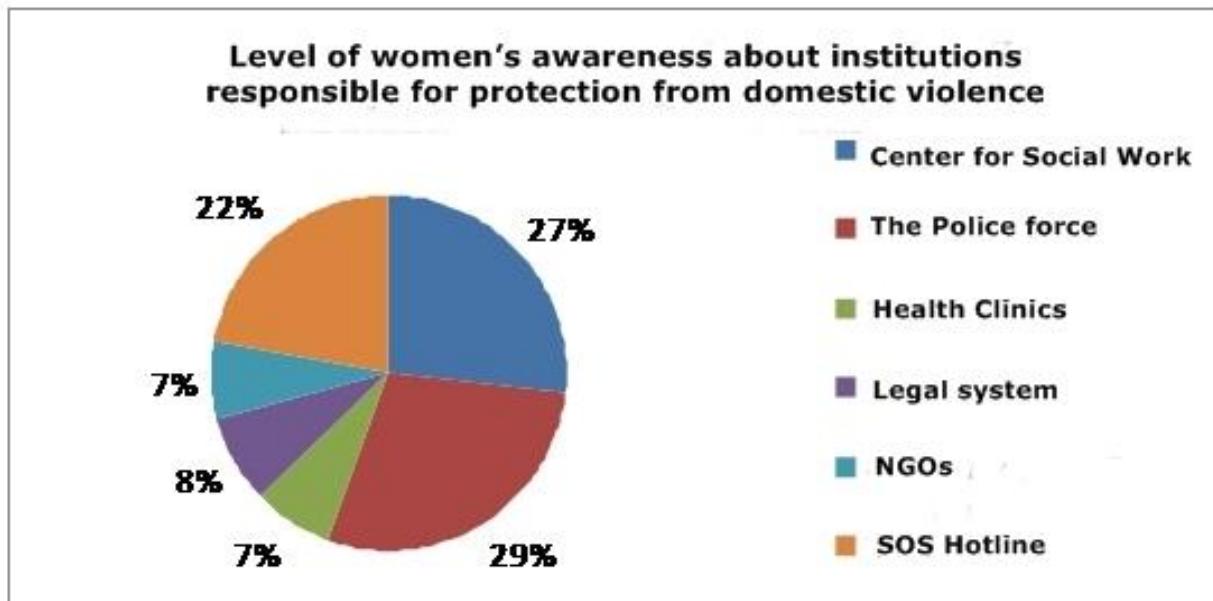
RESEARCH ANALYSIS

The analysis was conducted on a sample of 500 women in the City of Nis and the suburbs and two Roma settlements with the aim of assessing the level of women's awareness of local institutions that they see responsible in the system of protection against violence, where they can report violence and get the professional support.

The method of data collection was direct interview of women in the previously arranged (structured) questionnaire. The questions were clear and simple and were related to the mapping of the institutions responsible for the protection and other areas, and there were also questions whether the women know what measures and services institution listed in the questionnaire can provide.

The subjects were of different ages, ethnicity and different educational and marital status.

Graphic concerning the level of women's awareness about responsible institutions and measures and services that they provided in the protection of women victims of domestic violence

Analysis of the survey shows the lack adequate information for women about the institutions responsible to protect women from violence at the local level. The three institutions that got a large percentage in the survey were targeted as the institutions responsible for protection, and women had strong level of awareness about measures and services these institutions provide: the police (29%) Center for Social Work (27%) and 22% (SOS hotline). Out of the total number of female respondents only 11 % targeted two or more institutions.

In recent years, there has been significantly shift in the level of awareness of women as a result of campaigns at the local and national level, but there is still a need in particular for marginalized women. Roma women say that key obstacles are the language barrier (promotional, informational and educational materials are mainly in Serbian), and lack of education as an obstacle to their understanding of the procedure. Women from rural areas report the unavailability of information in their communities and the distance of the institutions.

Recognizing the products obtained from the survey, the recommendation, and one of the possible steps to improve better awareness of women is making a Guide about the place, the role and the treatment of all institutions responsible in the protection of women victims of domestic violence in the Roma language, and handing out the Guide in the rural areas.

RELEVANT INTERNATIONAL DOCUMENTS FOR PROTECTION FROM VIOLENCE

According to UN documents, the documents of the Council of Europe and the European Union:

- Universal Declaration of Human Rights, 1948
- UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979; General Recommendation 19, (confirming that gender based violence is a form of discrimination and that it violates the following human rights: the right to life, the right not to be a victim of torture or cruel, inhuman and degrading treatment, the right to liberty and security of person, the right to equal protection, the right to equality in the family, right to the highest standard of physical and mental health, the right to fair and reasonable working conditions)
- UN Convention on the Rights of the Child, 1989
- UN Declaration on the Elimination of Violence against Women, 1993
- The Beijing Declaration and Platform for Action, 1995
- The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950
- Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2007
- European Social Charter (Revised), 1996
- Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence, 2002
- Convention on preventing and combating violence against women, the Council of Europe, 2010

Relevant national documents:

- The National Strategy for the Advancement of Women and Promotion of Gender Equality (2009 - 2015), 2008
- Action plan for the implementation of the National Strategy for the Advancement of Women and Gender Equality (2010 - 2015), 2009
- Strategies for preventing and combating violence against women and domestic violence, 2010
- The National Strategy for the Prevention and Protection of Children from Violence, 2008
- Action plan for the implementation of the National Strategy for the Prevention and Protection of Children from Violence, 2010

THE DEFINITION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN, THE UNITED NATIONS DOCUMENTS

Violence against women is a manifestation of historically unequal social relations of power between men and women, which have led to domination over and discrimination against women by men and to the prevention of the full advancement of women. Violence against women is one of the crucial social mechanisms by which women are forced to be in a subordinate position compared with men. Violence against women is an obstacle to the achievement of equality, development and peace.

Art.197.Family Act of Serbia

Paragraph.1. –Definition of domestic violence

„Behavior of a family member when he/she threatens the physical integrity, mental health and peace of another family member”

What is violence?

Violence or abuse is any behavior or act committed against a woman's will, and that endangers her: psychologically, physically, sexually, economically, or threatens her peace.

Paragraph. 2. – specific forms of violence

- infliction of physical injury**
- attempted infliction of physical injury,**
- forced sexual intercourse,**
- leading to sex or sexual intercourse with a person under 14 years of age or disabled person,**
- restriction of freedom of movement or communication with third parties,**
- insulting each other impudent, want on and malicious behavior**

FORMS OF VIOLENCE

PHYSICAL, SEXUAL, ECONOMIC, PSYCHOLOGICAL, EMOTIONAL

Physical violence

- slapping, hitting, pushing, kicking, pinching, squeezing, pulling hair, kicking with arms, legs or other objects, breaking parts of the body, cuts, extinguishing cigarettes on the body, choking, scratching, biting, tripping, poisoning, shooting with an object.., the assault with firearms or cold arms, or the intentional infliction of physical pain or physical injury in any other way, but also deliberate exposure to danger.

Sexual violence

- Sexual violence includes any exercise or attempt to obtain a sexual relationship or sexual activity against ones will, or forced participation in sexual activities that are not pleasant for you or are demeaning to you. It includes rape and attempted rape, intimate touching, sexual comments, offers, requests, blackmail, jokes, facial expressions and body movements that cause you to feel shame or humiliation, forcing to watch pornographic movies or magazines, forcing the pornographic photographs etc.
- Rape can be done by the relatives, friends and neighbors and by the spouse or common-law partner (in marriage). Rape is considered sexual harassment or blackmail at work, at school, at college, in the street, in transport, incest with a child by an adult you trust, sexual abuse of children by taking pornographic pictures and movies, sale and solicitation of children, sex exploitation of women through prostitution, pornography and sexual slavery, sexual trafficking of women and rape in war.

Economic Violence

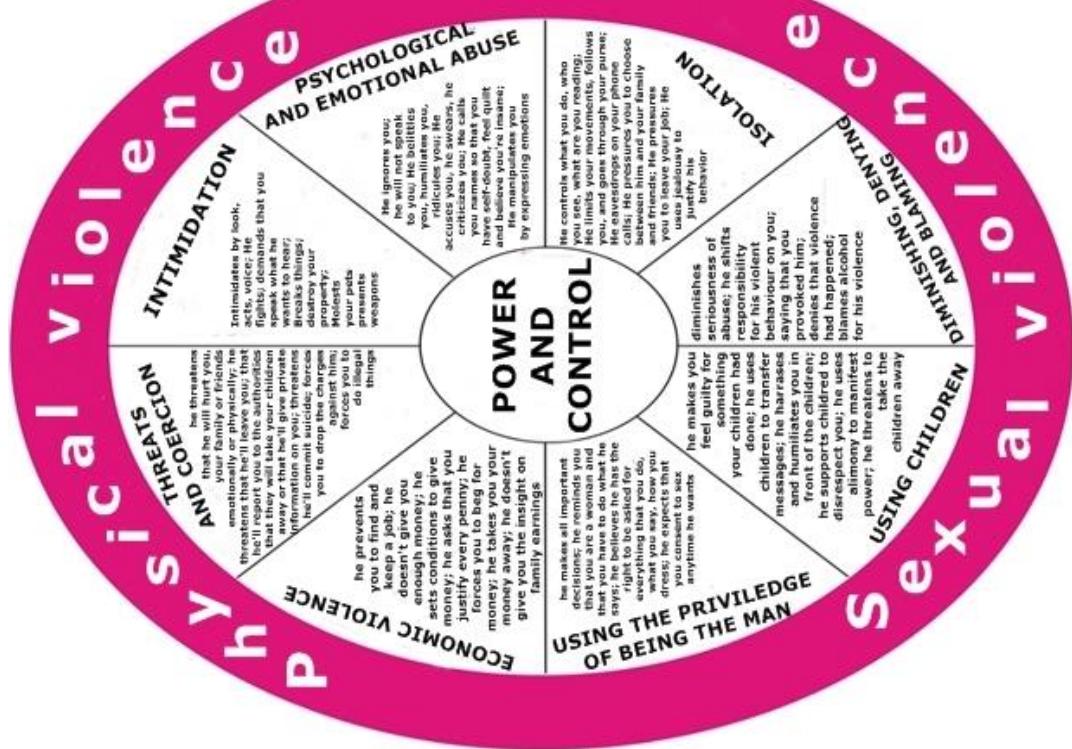
- economic violence includes situations where your partner: does not give money for the family, fails to fulfill obligation to support family members, does not allow you to have insight and access to family wage, prohibits family members to dispose of their own or joint income, forcibly take your earnings and spend money only to meet their own needs, wants you to justify every penny, forcing you to leave work or does not allow you to get a job, prevents you to progress in work or education through manipulative actions (by making excesses right before your exam or work related obligation), all the assets you acquire is in his name, and other similar situations.

Psychological violence

- Psychological violence is the most widespread form of violence and involves situations where your partner: insults you, ridicules you, criticize you, accuses you, threatens you, calls you names, humiliates you, belittles you or your family and friends (eg, "you're stupid" "look at your mother", "your friends have bad influence on you," etc.), he is jealous, he eavesdrops your conversations, searches through your purse, restricts or prevents communication with relatives and friends; when his behavior compels you to think you are "crazy", when he intimidates you, when he inducements you to commit suicide, blames you for no reason, restricts your movements (for example, a ban on leaving the house), or, according to our laws, "any other brazen, wanton and malicious conduct." Even a trying to do some of these things represents violence.

Threatening serenity

Under threatening serenity we mean: tumult, noise, eviction from the apartment, hiding or throwing your belongings, documents, etc., scattering, dividing and destroying your objects, causing damage to household appliances, etc...

Other forms of violence

There are other types of forms of violence that occur in different places and in different situations (e.g., when the abuser is putting out false information that harms your reputation, when he gives others information on your personal or family life, etc.)

There are no "better" or "worse" forms of violence – for example you can be very hurt if you get pushed;

Studies have shown that if your partner / husband who got you hurt once, will probably repeat the violence;

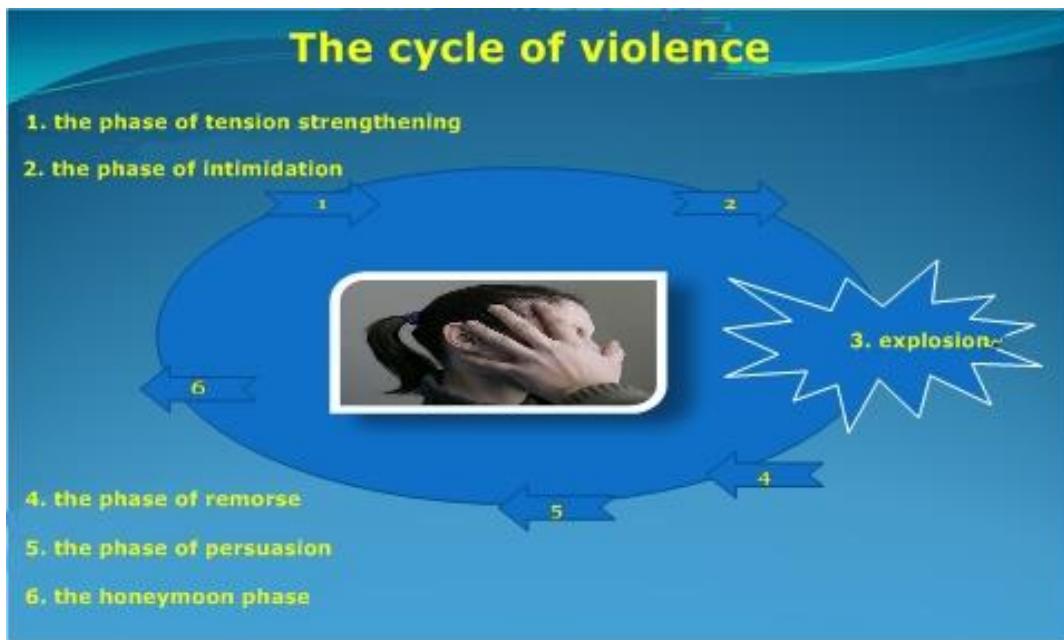
If physical attacks cease when you become passive and give up your right to express what you want, feel free to move around and seeing other people and make their own decisions - It is not considered a winning it if you give up your rights in exchange for non-attacking by your partner!

If there is no physical violence - many women are emotionally and verbally assaulted. This can be equally daunting and often it is confusing to understand.

The final choice you face is whether to stay or to leave - temporary or permanent. Maybe you were trying to get out of abusive relationships and leave the abuser before, but have changed your minds and returned after a few days. Maybe you feel bad or ashamed because you are back in a situation of violence.

Ending an important relationship in your life is not an easy task. Friends, family and others can pressure you to stay in or to end the relationship. This can make you confused and indecisive - sometimes you want to go, and sometimes you want to save your relationship. Do not blame yourself and do not let this influence your decision.

If you want to justify the abuser's behavior and forgive the offender the violence he inflicts you, keep in mind that practice has shown that no matter how much a woman tries, pampers, avoids conflicts..., despite occasional improvement of the situation in the house, the abuser will soon continue with violence, and the consequences will be more difficult.

- The abuser promises to stop the abuse is a common form of manipulation aimed to keep you under control and prevent you from leaving.
- There is no guarantee that even with the best advice and support your will partner change. Many abusers refuse advisory support and deny that they need help. Even if physical violence is stopped temporarily, keep in mind that you can still be controlled by isolation, intimidation and threats.
- You and your children deserve to feel safe and be safe from physical, psychological, emotional and / or sexual abuse.

If you decide to leave the abuser it's important to know that some major decisions are to be made: where to go, what actions to take, you need to organize your life differently and adapt to the new living situation, to provide additional funding etc.

Remember that you can always change your mind and decide to leave at any time. Choosing to stay may be the best option for you at this moment, but if you change your mind do not hesitate and do not feel guilty about this decision. You have the right to change your mind!

Nobody is allowed to commit violence against you. You are not to blame for the violence being perpetrated against you. Do not believe the abuser - when he accuses and blames you, when he justifies the violence, when he says he'll never do it again and at the same time buys you gifts, when he cries, when he takes you to restaurants... Violence eventually becomes more frequent and harsher. Do not keep quiet; try to talk to everyone about the violence you suffer. **Violence is not your shame, its abuser's shame.**

GENERAL PROTOCOL ON PROCEDURES AND COOPERATION OF INSTITUTIONS, AGENCIES AND ORGANIZATIONS IN SITUATIONS OF VIOLENCE AGAINST WOMEN IN THE FAMILY AND IN PARTNER RELATIONSHIPS

This protocol ensures that every actor in the process of organizing protection for women victims of violence in a comprehensive and inclusive manner may act in accordance with its statutory powers and duties, in order to promote the safety of the victim and offender responsibility.

The process of protecting victims requires a sustained multi-sectoral cooperation :

- Participants have different powers and responsibilities
- Participants are required to put the victim's rights at the center of all measures implemented through effective cooperation
- Recognition of violence is compulsory for all institutions
- It is the right and obligation of everyone to report violence
- Victim's safety is a priority in the work of professional services
- The offender is responsible for the violent behavior.
- Respect of the needs, rights and dignity of victims
- The urgency of the procedure
- Institutions have a responsibility to stop violence

THE ROLE OF NGOS

For the victims of the domestic violence it is often the easiest way to first contact a non-governmental organization (NGO) dedicated to the fight against domestic violence, because motivated volunteers work there, and they will devote more attention and effort to the victim than the attention and effort that you might expect from government officers. This is particularly important in situations where the victim has contacted the police or social service, but they did not respond or responded too slow. In some cases, those are the NGOs that have a specific task to combat domestic violence, but sometimes those are the ones that are in the broadest sense fighting for women's and children's rights, rights of persons with disabilities, Roma women's rights etc. These organizations are gathered in the "Network of Women Against Violence" which gathers 27 SOS hotlines in Serbia.

SOS HOTLINES

SOS hotline is a social service intended for women (and other people as well) who experienced violence, and hotlines are there to give support, information about the ways to protect oneself and the ways to report violence.

When you contact a SOS hotline, you may, if you want to, remain anonymous, and you don't have to give your data or contact information.

By calling a SOS hotline you get support and information about protection from violence in partner relationships

You can call whichever SOS hotline you choose no matter where exactly you live.

People working on a SOS hotline are trained women consultants and experts from different areas of life (psychology , law, medicine...) who are there to hear you out, give you the emotional support and to give you the information about ways to get out of the violence. They are there to support YOUR decisions and to help you to exit the cycle of violence.

SOS hotline staff is well trained about your rights concerning domestic violence, your rights concerning health, legal and social protection and are familiar with procedures that institutions and organizations take to prevent and protect from domestic violence. They give you the information and contact data of institutions in order to report the violence.

Safety:

When you're asking for help over the phone, use public phone or a phone outside of your house. In the situations when the violence is currently happening dial 192 – the police. Try to find out where the nearest phone is so that you can seek for help the fastest way, when violence occurs.

In order to increase safety when you're contacting SOS hotline

Bear in mind that if you're using phone from your home, the abuser can see the dialed numbers on the monthly bill. Even if you leave the abuser before the bill arrives, he can trace the numbers you've been calling for help.

Try to get your own mobile phone. Think of the possibility to get your own pre-paid number that the abuser would not know about, and which you could use to make confidential calls.

Avoid cordless phones, if you're calling from your home phone use cord phone, if you have one, rather than cordless or mobile. Cord phone calls are harder to trace and locate.

SOS hotline also provides additional service – INDIVIDUAL COUNSELING, where every client can get direct individual expert help from a psychologist, a lawyer or doctor, at their own request. In most cases exchange, cooperation and interdisciplinary approach is needed since

the troubles that these women are having are complex and rarely limited to only one area where help is needed.

SOS hotlines and individual counseling personnel cooperate and advocate for their clients in institutions and services when needed, in accordance with professional ethics.

Professional ethics of SOS hotline guarantees people who turn for help the anonymity and confidentiality of stored data and absolute discretion, at their request, while at the same time it also guarantees standardized expertise, availability and ethic of care on the client.

Women who experienced violence, women in various crisis family and other social situations call on the full range of issues. Each of the experts engaged in the field of psychology, law or medicine are encouraging women to not be ashamed, do not feel guilt and speak freely about the problems that they have and with which they or persons close to them live, they support them that they should not suffer violence, sexual assault, mobbing and other forms of violation of their basic human rights and that they are entitled to protection and dignity.

These women are getting the message that someone understands, accepts, appreciates, and wants to help them find their way out of trouble and suffering.

The women lawyers give pro bono legal help to those whose rights are violated. They help them recognize forms of discrimination and endangerment and they direct the victims how to exercise and enjoy their property, economic, parental and other rights...

The women psychologists encourage the victims to express their needs, opinions, feelings, to achieve emotional stabilization in crisis situations, how to prevent problems, and then to make decisions and make choices for their own good and the good of their family. They do this by strengthening the capacity of women to regain confidence in themselves and their lives, as well as other people and to deal with different problems, through consultations, counseling and psychotherapy.

BASIC GOALS ARE:

- Providing legal and psycho-social support to women and children victims of physical, psychological, economic or sexual violence in the family or outside of the family, at work, at school, on the street or other public place.
- Empowerment of women and children victims of all forms of violence and discrimination based on gender, ethnic origin, physical or mental disability, class, and other characteristics of the legal and psychosocial support for the elimination of violence and discrimination .
- Work to promote women's and children's rights, recognition and identification the violence and discrimination as social issues through lobbying to change laws and sensitization of public opinion and the relevant institutions.

WE provide for the victim:

- Acceptance
- Understanding
- Listening
- Empathy
- Information

The activities

- Service on the phone
- Admittance and direct contact in the office
- Advocacy, following victims to institutions in charge
- Connecting the victims with adequate institutions
- Accommodation in the shelter – safe house
- Lobbying at local and national level in order to exercise guaranteed rights

An SOS hotline consultant:

- Has a conversation with women, she listens and does not judge
- Victim's mere knowledge of the fact that she has someone to can ask questions can be enough to knock down the wall of isolation
- The consultant supports women to exit the violence, she instills self-confidence
- She explains that the violence is not the victim's fault, and that neither alcohol, nor jealousy, financial or other issues are not a justification of violence
- She explains that violence is an act of crime and that the victim may ask for protection from police, prosecutor's office or court.
- Consultant helps the victim to connect all the isolated painful events into a wholesome experiences through conversation.
- A women needs to make her own decision. If we were to decide instead of her, we'd take her the power of independent decision-making
- When a women makes a decision, SOS hotline's consultants give her further legal help by writing initial acts, intervention of advocacy in institutions, in order to get out of violence as soon as possible and be safe.
- Conversation with the victim (victims consent, professional ethics, security)

We start by presenting ourselves and our organization, we explain our goals and the purpose for which gathered information may be used.

GATHERING INFORMATION:

1. WHO did WHAT to WHOM?
2. WHEN, WHERE, WHY and HOW?
3. Identifying of the victim(s)
4. Identifying of the abuser(s)
5. Describe the way and form of abuse

6. Describe official reaction to incident (including the ascertainment that there was none)

Some recommendation in case of endangerment:

- If we need urgent intervention we contact the police and social service
- In case of injuries we go to the doctor and take the certificate of injuries
- We inform that in case of temporarily leaving the home to go on a safe location, we'd need to bring ID card and necessary documentation, toiletries and some wardrobe
- It's important to find secure place – a friend's home or a Safe house – but the stay is limited.

These women are directed to a counseling for the victims of domestic violence, social service

Our obligation:

1. Recording the violence – database
2. Identification and confirmation of the violence
3. Respond to health consequences of violence
4. Documenting the violence
5. Safety assessment
6. Developing a security plan
7. Refer to the resources in the community
8. End up the conversation in a supportive ton
9. Follow the course of the reaction
10. Report

If you've been exposed to domestic violence or violence in partnership, please contact the SOS hotline service in Roma and Serbian language. Dial 018/515-318

CENTER FOR SOCIAL WORK'S TREATMENT IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE

How to report violence to social service (Center for social work)

A violence can be reported to Center for Social work by the victim, police, health, educational or social institution or any other person who is familiar with it. The case can be reported by phone, or by coming to the center or in writing (mail or email). Violence should be reported to the center on the territory where the victim lives, or the nearest center in the place where it happened.

If violence is reported by telephone or in person, by coming to the center , an employee at the reception will discuss with the applicant, and based on this interview will fill the receiving sheet. In addition he will notify the applicant what the center can do, what is the procedure, what is expected from a person who reported violence and documentation that should be attached.

When it comes to the written report, the receiving employee will read it and check the records whether it is the case that the center has dealt with before.

Applications should include the address where the violence occurred, and any information about the victim and the offender.

Procedure after reporting of violence

The receiving employee must evaluate whether it is necessary to take urgent safety measures, the so-called immediate intervention, and whether there are reasonable grounds to believe that the failure to take urgent measures would jeopardize victim's life, health and development.

He estimates the urgency based on whether the victim was injured and whether there are circumstances and stressors that threatens her, based on the age and vulnerability of the victim, as well as previous Center's knowledge of the case and the quality of cooperation between parents or guardians, or family members of adults.

If he concludes that there is violence or abuse, the receiving employee must, after any immediate intervention, pass the entrance list, or the written report to the competent service within the Center, or to the individual specialist if there is no established Service, where a specific expert who will continue to lead case is determined. The case manager will do the assessment and make a plan for further help to the victim .

If he concludes that there was no violence, the receiving employee rejects the application, but this rejection must also be signed by receiving employee's supervisor, and rejected application must also be filed.

Level of urgency

The employee who receives your application of violence can put any of the following marks concerning emergency on the admission list:

1. **Immediately:** if gathered information indicates that the child, adult or elderly person are seriously threatened, the initial assessment process begins immediately, and immediate intervention must be implemented as soon as possible, within the first 24 hours;
2. **urgent:** if information indicates that the child, adult or elderly person is moderately affected, the initial assessment process should begin as soon as possible, not later than 72 hours after the getting the information about the user and the family;
3. **regularly:** if information indicates that the safety of the child, adult or elderly person is not threatened or that the risks are low, the initial assessment process should begin as soon as possible, within five working days after receipt of the notice or other information about the case.

Immediate intervention

Immediate intervention measures may consist of notifying the police, who can arrest the offender if there are grounds for detention, and finding temporary accommodation for the victim in another family, social or medical facility, or safe house if necessary.

Immediate intervention is more precisely described in the Universal Protocol for the Prevention of child abuse and neglect.

In the situations when an urgent respond to domestic violence is necessary, after working hours and at night, all Centers for social work have organized passive duty. Make an inquire at your Center for social work which the phone number you can use to immediately report high-risk violence (when the assists (presence and support) of Center for social work is also needed together with the police, in order to secure temporary placement of the victim in a shelter or safe house for women victims of domestic violence.

NOTE: In high risk situation ALWAYS contact the police first!!!

In case you have a minor child (children) who is not directly exposed to violence, he/she would be considered indirect victims of violence done towards you by your spouse, common-law partner (current or former) or other family member. Then your case is referred to the ***Department of Child and Youth Protection***, and a case manager who will continue to work with you is determined. When the family does not have minor children, your case will be referred to the ***Office for the Protection of Adults and the elderly*** in the Center for social work.

Powers, measures and interventions of the Center for social work in order to protect victims of domestic violence:

- Information on rights and services available in the community,
- Emergency care for victims of violence
- Reporting violence to the police or the prosecutor's office , writing criminal and / or misdemeanor charges ,
- Psychosocial support (provided by Center for Social Work or other institutions and organizations where CSW refers victim to, for example: Clinic, women's non-governmental organization)
- Financial assistance (increased financial aid, one-time financial aid, Social Assistance / increased social assistance, subsidies on utility payments) , or other types of financial

assistance that local government recognizes (eg, permanent financial assistance for victims of domestic violence provided by the City of Belgrade)

- Organizing "case conferences" with other agencies to plan comprehensive and coordinated protection and support for victims of violence
- Legal action ex officio
- Assisting the court in obtaining the necessary evidence,
- Delivery of court findings and opinions on the usefulness of sought measures of protection from violence,
- Referral to other agencies and organizations in order to receive services and in other areas (eg, employment, health, education) ,
- Monitoring and assessment of the effects of the measures taken to protect against violence.

When minor children in the family are victims of the violence, or witnesses of violence that is happening to their mothers and other family members, additional powers, actions and interventions of the Center for social work, as custodian organ include:

- Taking measures of foster care for children, such as the monitoring of the abusive parent's parental rights,
- Making decisions about corrective supervision of the parental rights of abusive parents through the solution of warning to parent about the deficiencies in exercise of parental rights
- Appointment of a temporary guardian,
- Adopting the tentative conclusion about securing placement of the child outside the family, submission of suggestions to the court to protect the rights of the child: a proposal for independent exercise of parental rights of one parent, complete deprivation of parental rights, the partial deprivation of parental rights and controlled visitation (proposed model of seeing with the parent who is not a guardian)
- CSW participates in the enforcement of court decisions (this is called execution procedure) in situations of taking away the children (eg. from abusive parent), the guardianship over the child, moving out or in of the persons who have some degree of protection from domestic violence.

CENTER FOR SOCIAL WORK:

- Acts upon the request of the court: assists in obtaining the necessary evidence, expresses an opinion on the justification of the requested protection measures (Article 286 of the Family Act), on giving the custody of child to one of the parents and so on.
- In the process of divorce CSW can have a mediator role
- Files court a lawsuit for protection from domestic violence (Art.284. Paragraph 3 of Family Act), file a lawsuit for alimony for minor child (Art. 278 paragraph. 3), a lawsuit to change the previous decision of the care and upbringing of the child
- Decides on the request for assistance in the rehabilitation of disturbed family relationships and then has an advisory role. It is necessary that one or both spouses who do not want to get divorced, hand the application to the Center for assistance in resolving troubled family relationships.
- Keeps records and documentation of the victims of violence and the offenders against whom a measure of protection is determined (the court's duty is to deliver a verdict to the Center)
- Makes a plan to protect the child in all segments
- Acts on court orders
- Performs preventive and corrective control over the exercise of parental rights (Art. 79-80 of Family Act). In the process of corrective supervision, Center corrects parents in the exercise of parental rights, refers them to family counseling or mediation institution, makes decisions regards to this, but can also initiate legal proceedings for termination of parental rights, etc.).
- Makes decisions in regards to establishment of custody, foster care, adoption...
- Center primarily cares about the interests of children
- You alone perform parental rights over the child until the court issues a decision (Article 77, paragraph 2. of Family Act).

When there is domestic violence, mediation (mediation in dispute), as well as partner or family therapy, are not appropriate procedures.

You do not have to accept an offer of mediation!!!

When you give a statement to the authority who suggests mediation, emphasize that you do not accept the proposal because of violence.

Important:

Procedures and decision regarding child support, child custody, exercise of parental rights, arrangements on maintaining personal relationships (sighting) of the child and the parent, termination of parental rights, the protection measures in relation to domestic violence and others are made by the court.

The role of the Center for Social Work for adoption the measures for protection against domestic violence

If you initiated the proceedings in the court for adoption of protective measures against domestic violence, the court can ask from CSW :

- Legal assistance for you from a CSW's lawyer to write criminal complaint
- To obtain the necessary information regarding the violence that is going on, and to give its opinion on the requested protection measure (Article 286 of the Family Act). This implies that the Center will invite you and the person who committed the violence, Center will conduct the discussion, and take the necessary diagnostic, fieldwork and other activities. You should say how it all happened (answer the questions: who did it, when, where, how, with what, with whom, who saw it, what were the consequences, etc...) . If the violence had happened before be sure to say so. If you have a medical certificate that records the violations, give them copies. If the abuser was previously convicted (by court rulings or misdemeanor) tell them everything you know about it. It would be good to have consult with your therapist, or other person you trust before the interview.

- Center for Social Work or other authorities act at the request of the court and provide assistance in obtaining necessary evidence, and gives its opinion on the requested issues and feasibility of the required safeguards and measures.
- If the center knows that a child's right's been violated, the center is required to initiate legal proceedings in order to protect the interests of the child (eg, a claim for child support, a lawsuit for custody of a minor child, a the exercise of parental rights, action for arranging ways to maintain personal relations with the child with the parent, actions in connection with the adoption of protective measures against domestic violence, termination of parental rights , etc.).

Domestic violence is recognized in the two laws of Serbia: the Criminal Code and the Family Act.

- At the police station you can file charges for domestic violence by yourself, verbally by a statement given to an official, or to the Registry - a written (even hand-written) report, with detailed description of the circumstances of the violent events you have survived. Criminal charges can be filed also in the prosecution's office.
- Police, in consultation with the prosecutor, has the authority to file a charges against the person who committed violence against you

According to the Family Act, the following measures can be determined to ensure protection from domestic violence

1. issuing a warrant for eviction from family apartment or house, regardless of the right of property or lease of immovable;
2. issuing a warrant for moving in the family apartment or house, regardless of the right of property or lease of immovable;
3. restraining order;
4. prohibition of access in the vicinity of place of residence or work of family member;

5. prohibition of further molestation of family member;

Violation of these measures is a crime (Criminal code art.194.par.5)

Center for social work can write and file to the court claims for protection measures for you and your child (children) and can also propose one or more measures.

If you've been a victim of physical violence call

The police – dial 192, or 0800 100 600 number, free of charge

If you've been a victim of domestic violence (especially in cases when there is a minor child in the family), contact

Center for social work Niš 018/244 881

If you are dissatisfied with the conduct of the Center for social work, you can complain to:

The Ministry of Labor, Employment and social politics, Nemanjina 22, Belgrade

If you are unhappy with the response to your complaint, you can further protect your rights by contacting

OMBUDSMAN, Deligradska 16, Belgrade

If you need emotional or legal support, contact:

SOS hotline in Roma and Serbian language: 018/515 318

POLICE CONDUCT IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE

If you are a victim of domestic violence, you should immediately inform the police in charge of the municipality where you live. Tell them what happened, that you are in danger of, the name of the offender, the address where the violence happened, with what was violence done, the consequences - if there are any. The police will ask you questions, and you should try to give accurate, specific answers, and you should not withhold any information about the violence and the abuser. If the police come to the house, show them the bruises if you have any and insist that they put this in the official record of the intervention, as this record will be used as evidence in court proceedings.

If you do not understand what the police ask and suggest, ask for an explanation. Do not fall for abusers provocation, and do not argue and fight with him or mechanically confirm everything he says, out of fear.

If you are afraid of the abuser or if it feels safer for you, ask an officer for private conversation.

Be sure to specify if the abuser has a weapon and whether he has the prior convictions. If he possesses weapons, request the police to take these away.

If you were evicted from the apartment by an abuser, request that the police enable you to enter the house and take your personal belongings.

If you are injured ask the police to drive you to the emergency medical facility where your injuries will be treated. You can deliver a medical certificate on the recorded injuries (a copy) to the police and inquire if any charges were pressed. If the police didn't do this, you can file a criminal complaint by yourself.

The police can bring in and keep abuser in custody, but the abuser will soon be released , since the police have no right to keep abuser detention. Police must release the person or take him to public prosecutor in charge of investigating the case within 48 hours of an arrest. After the hearing of the suspect, judge is the one who can keep the offender in detention pending trial for one month, at the request of the public prosecutor.

Where to report the violence?

In an emergency , especially when physical and sexual violence is happening, it is best to contact the police because it works 24 hours a day, and is obliged to immediately come to the site if you receive a report about the violence that is ongoing or just completed, and also if the victim is a child. If the police do not come, you should contact the prosecutor's office (prosecutor, among other things, may order the police to go out on the field). Against a police officer who disobeyed your report an appeal can be made.

- Most violence is reported during the process.
- The police is obliged to come to the scene
- If the police do not come, the victim can contact prosecutor's office and at the same time file a complaint against the police
- The police take statements from all people found at the scene
- Immediately after the intervention , the police's duty is to inform the Deputy Public Prosecutor
- He decides what to do - whether to bring in the offender of the crime or not, depending on whether the offender has previous record, which level of violence is manifested, whether there is a constant danger ...
- If there are small children it is necessary to inform the Center for Social Work

A call to the police

The police have introduced a specialized number for women who find themselves in a situation of violence. 0800 100 600 A call to this number is free of charge.

Contact the police in your municipality or call the general number 192. Tell them what happened and give the exact address, apartment number, entrance, floor, and if it is a courtyard apartment, etc... mention it to them. If the attacker has a weapon or a tool (ax, a gun, knife, stick, baseball bat), or has been previously convicted, be sure to emphasize this to the police.

Try to describe the violence in detail way. If the offender fled the scene, tell this to the police. The police can protect you from the immediate danger. They don't need to bring in the offender; they also can only give him a warning. When the police arrive, do not allow that the abuser is the only one who speaks. Show them the injury, if there are any. Insist that the police

initiate action against the offenders - misdemeanor and criminal charges. Get the name and phone number of police officers who came in to be informed of the action taken or to later propose them as witnesses. If the police want to bring in the offender, do not prevent this (do not feel pity because the abuser cries, or prays you and the kids to help him , etc. .) .

The police

If is a psychological or economic violence is perpetrated against you, it is best to contact the Center for social work, because for these forms of violence, the police often do not have sufficiently expertize to determine what is violence and what is not .

The report should certainly end up in the public prosecutor's office (accept in some cases of economic violence that, if committed within the family, are not prosecuted ex officio, such as theft , fraud or abuse of trust, when you need to file a private criminal prosecution) . In the case of sexual abuse by spouse or partner, the prosecutor cannot prosecute the offender without the consent of the victim.

The obligation to report violence in the line of duty

All state bodies, local authorities, public enterprises and institutions are required to report any criminal offense which is prosecuted ex officio, regardless of how they found out about it. Otherwise, the responsible officials in them can also be punished by imprisonment.

Any person who finds out and fails to register that a criminal offense which carries a prison sentence of more than five years in prison may be punished by imprisonment if he found out about this the during the time when the offender could still have been prevented, and if the offender really commits violence. In cases of domestic violence, the duty to report applies to any physical or sexual violence (except for light bodily injuries), particularly those whose victims were minors or pregnant women.

In cases of child's murder, the murder of the pregnant women or when somebody commits a murder of a family member who he previously abused, everyone who finds out about that crime has a duty to report this, otherwise he can be imprisoned for up to three years.

The exception to the obligation to report

It is a bit absurd, but previously mentioned obligations to report violence do not apply to other members of the family - they will not be penalized for not reporting violence of one family member over another, even if they themselves are civil servants, for example. Also, the doctor to whom the victim confided that she's been harassed by her husband, who is the abuser's doctor in the same time, does not have to report the violence.

The report of violence to the police

The police can learn about domestic violence if somebody makes a report (by coming to the station, in writing or by telephone - the number **192** or number of the local police station, or by simple approaching to the police officer seen in public, for example, on the street), or if our police officers, during regular patrols or while performing another task, notice signs of domestic violence. The police can get a warrant from a prosecutor to verify the application which is sent directly to the Prosecutor.

The police response

Police accept applications 24 hours a day, but **the first thing they check** is whether the violence is registered for the first time at the given address, because this way, on the one hand they try to eliminate fraudulent returns, and on the other hand seek reasons for reasonable doubt that the violence actually happened, as it often happens that upon arrival at the reported address the doors are closed and somebody notifies the police that "everything is fine ". If you have no grounds to suspect this, the police can not insist to be let inside the house.

If, however, it was reported that the violence is still ongoing or that the offender is apparently preparing to carry out the violence, or it just ended and there are reasons to believe that the victim is still in danger, or that a victim or offender of domestic violence is a juvenile, police officers must immediately go to the scene and protect the victim.

Telephone report of the domestic violence

If violence is reported by telephone, the officer must first assess how urgent the police must respond. He estimates this based on responses to a series of questions he'll ask, and the way of getting the answers (whether he speaks to a distressed and frightened person, or someone who was joking, for example). It is therefore important that the answers be clear and understandable.

The questions will be:

1. What is happening (or has happened)?
2. Where, (at which address) is this happening?
3. Who is talking, or what's your name ? (You don't have to not have to answer this question)
4. Did someone got hurt, does someone need urgent medical help?
5. Who's the abuser, is he present, and if not, do you know where he is? Is anyone currently in immediate danger ?
6. Has a weapon been used (or other dangerous object) or was there a threat with weapons, and where is a weapon now?
7. Is an abuser drunk or drugged ?
8. Are there minors present, regardless of their status, what are their names and are they safe now?

Based on the responses supervisor will assess whether it is necessary to call an ambulance or to send a patrol car, and he gets in response will be written down and the call will be recorded.

Reports of violence by personal coming into the station

If violence is finished, it is recommended that the victim personally come to the police station and carry a medical certificate or other evidence she has. A police officer at the desk will send her to a competent inspector, who will get her statement and evidence, as well as personal information of potential witnesses that the victim names. After this the police will start the procedure to find and bring in the suspect, questioning witnesses and collecting other evidence and, of course, forward the application to the public prosecutor's office.

When a Minor comes to the police station

When a minor comes to the police station (either alone or with her parent, guardian, foster parent or any other person) and wants to report that she was a victim of domestic violence, the duty officer should immediately call the inspectors who are trained and responsible for dealing with minors who will take over the case (they can call other inspectors to attend an interview).

Inspectors must ensure that during all conversations with a minor (boy or a girl) a parent is present (foster parents , guardians), and if this is not possible or if it is estimated that their presence is not in the best interest of the child or of the investigation, a representative of the Center for Social Work (CSW) must be present. If the Center can not immediately send a representative , another person who is an expert in working with minors, but not employed by the police and was not involved in the event (school psychologist or teacher, for example) must attend the meeting.

Written report of the violence

If violence is reported in writing (by letter or email), police official responsible for receiving mail will forward your application to inspectors whose task is to deal with domestic violence, and they will assess whether there are grounds to go on site and how urgent it is. No matter what's their conclusion on the report, they are obliged to pass it on to the public prosecutor.

Police conduct after being notified of violence

Regardless of how the police came to know that the violence occurred , there are several situations when the police is due to come on the scene: when it was reported that the violence is in progress, when there is evidence of violence is about to happen, or if the violence is completed but there are reasons to believe that the victim is still in danger. Furthermore, the police always have to intervene if the victim or offender of domestic violence is a minor .

In those cases, officers must immediately go to the scene and protect the victim. Abuser will be kept, evidence will be collected, public prosecutor will be informed first, and then, if he is not interested in the case, police in consultation with the magistrate judge for misdemeanor

will either file a misdemeanor charge or (if they conclude that violence did not happen) let the suspect walk.

If there is no reason for the police to come to the scene, they will forward the application to the public prosecutor, and he will decide what to do next.

Arrival of the police at the place of violence

If a police patrol finds someone who behaves violently at the scene, it is their duty to stop him. They will first try with oral warnings and orders, and if that fails, prevent him physically.

The task of the first respondents is to determine what is going on, contact and notify the station and take urgent measures before the arrival of inspectors. Therefore, they will :

1. inform the station about the event and location;
2. provide first aid to the injured, if there are any;
3. will not allow compromising of the scene by moving, destroying or taking away anything;
4. establish the identity of all participants (identify them);
5. Keep the person who is the suspect of violence if found at the scene.

In some cases (when it is estimated that it is a misdemeanor violation and not a criminal offense) it may happen that the inspectors do not come at all, and the whole procedure is carried out by "ordinary" policemen.

Police officers can review all present (to feel in them, which is not the same thing as the search for what they needed a court warrant) if they suspect that one of them has a weapon or other dangerous object, and can view and room or a vehicle. If they find a weapon or dangerous object, they do have an authority to seize these.

The first respondent police officers must submit a written report (which is a part of the case file) about what they saw and did before the arrival of the investigation team. If media crews show up at the scene, the police can ban them to shoot.

The procedure in the case of a criminal offense

If it is estimated that a criminal offense occurred, they wait for the investigation team (inspectors) that takes over the case, gathers evidence, talks to the victim and witnesses. If there is suspicion that the suspect will repeat or finish the crime, flee or destroy evidence, and also if it is a very serious offense, inspectors should inform him of his rights and take him to the police station. If the abuser is not present, and any of the previous circumstances exists, police needs to find him and bring him in.

In addition to finding the suspect and the gathering of evidence of violence, the police can collect other evidence and information. They question the offenders, witnesses, family members, neighbors, health and social workers acquainted with the family situation, either by a visitation by the inspectors or by invite them to the station.

Finally, the inspectors shall inform the public prosecutor of everything they have discovered (constant telephone contact during the scene investigation), who decides whether to criminally prosecutes the offenders, or if the public prosecutor considers that the case not for him, the police will consult with the magistrate judge and file a misdemeanor charges.

Procedure when the victim is a minor

If after conversation with the minor police concludes that it was possible that he/she is a victim of some kind of abuse or neglect, they shall immediately send a report to the public prosecutor in charge of working with juveniles. The application will be signed by the parent, adoptive parent, guardian, or Representative of Center for social work.

After this the minor will be taken away or sent for a medical examination, again accompanied by a parent , guardian, adoptive parent or a person representing CSW. Inspectors should take a statement from a doctor about the level and type of minor's injury. If there was some medical documentation about previous injuries, it should also be handed over to the police

After all, the inspectors shall notify the person who takes care of a minor in health and social services, counseling, non-governmental organizations, and others who provide various forms of assistance to juvenile victims of domestic violence.

When all the information is collected, the inspectors shall inform the prosecutor and CSW about that, and then assess what measures should further be taken to protect victim, to catch the offender or provide and secure evidence.

Procedure with an abuser in the case of criminal offenses

If it is estimated that the offender should be criminally liable, he can be kept at a police custody for up to 48 hours if it is suspected that he could continue to abuse someone, to escape, to hide or destroy evidence, to influence witnesses, or if it is a serious criminal offense. Within the given 48 hours the suspect must be brought before a public prosecutor for hearing; after this a judge may order his further detention.

In the case that the police, and later the judge, estimate that there is no such danger, the suspect will be released. Then the only possible protective measures are the one regulated by Family Act .

The police can bring in and keep abuser, but they will need to release him quickly, since the police have no right to order detention to the abuser. Within 48 hours of bringing in a suspect to the police - abuser must either be released or taken to the public prosecutor for hearing.

The role of the police

- To warn the offender that he is conducting violation of regulations
- To end the violence and restore order and peace
- Take control of a abuser and his arms
- SELECT THE APPROPRIATE COMMUNICATION STRATEGY
- Make conversation with all present people
- Pay attention to the shape, location, type, number and age of the victim's injuries, as well as the intensity of the force that was needed to inflict those injuries

- To accurately capture what had happened
- To have seriously approaches to the situation at the scene, no matter how trivial some things may seem

The police are required

- **To take actions in short period of time in order to develop the trust of the victim, as it is an essential prerequisite for her further activities in seeking help and protection.**
- **To be prepared for the appearance of non-cooperation and hostile attitude of the victim (because fear of the consequences if they report the abuser)**

THE ROLE OF THE SAFE HOUSE IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE

Safe houses

Safe house are shelters intended for all women and their children who are at risk of physical, sexual, psychological and economic violence in the family. Safe House are forms of temporary housing that provide the protection and support for women and children to exit the violence. Safe houses are in secret locations in order to provide full security to its beneficiaries. Safe houses are specialized shelters that provide protection and assistance to victims of domestic violence. They provide security, free accommodation and food, psychosocial support (counseling, psychotherapy) , legal assistance (writing initial acts, etc.), and often meet other basic needs of its users (clothes, shoes, school accessories for kids...) for victims who have no other opportunity to get away from the abuser. They enable school attendance and kindergarten for children. Safe House cooperate with Centers for social work, police, health care institutions. The staying in the safe house is free for users, and the costs of victims staying is paid by the local government. Staying at the safe house usually lasts up to several months and during that time professional teams are helping victims to recover, to handle an abuser through legal measures of protection and to prepare for independent a life without violence.

Safe houses in Serbia admits only women and children, and women *with* children , as they are in a great degree victims of domestic violence.

There are currently fifteen shelters in Serbia, and the new ones are constantly being opened. There are three safe houses in Belgrade, four in Vojvodina (Novi Sad , Zrenjanin , Sombor, Pančevo), eight in Central Serbia (Niš, Kragujevac, Šabac, Valjevo, Užice, Smederevo, Paraćin, Priboj), and the ninth is being built in Kraljevo. There are also two informal shelters for adult male victims of domestic violence (in Ćuprija and Niš) .

Safe house role is to protect women and ensure their relocation from a violent environment. The goal is to enable women to return to their normal way of life in the community

and that they are given opportunities to organize a life without violence. Women are thus encouraged to gradually return to the community.

How to get to the safe house?

In the case of the current violence, women and children are urgently sheltered in the women's safe houses. If there is an emergency admission of women and children in the Women's Safe House, emergency accommodation is performed, and in such a situation it is not necessary to submit the documentation required for admission.

If this is not the case, and the placement is not urgent, potential beneficiaries come to the Women's Safe House Shelter according to a set procedure. This procedure involves making contact with a woman outside the safe house, and the professional team of the Center for Social Work based on an interview with a woman who assesses the most adequate type of assistance that should be provided to support the exit of violence.

At the receiving station, beneficiaries can be provided with short-term foster and care to determine the appropriate form of protection , but no longer than ten days. Women and children are allowed to stay for up to six months in Safe House, during which time they meet with other members of the house, living space and the environment. Safe house gives women the opportunity to relax, rest, refresh, receive urgent attention and assistance they need (medical, psychological or other assistance) in an atmosphere of safety, acceptance and support. In this phase, which can be short, woman and child have the right to the care, and the right not to be asked questions regarding autonomous resolutions of complex problems. They gradually learn the needs and requirements of the organization of everyday life. Also, they become more familiar with the type and method of provision of technical assistance , which is organized within the safe house for women that they can use through individual and group work, and a variety of creative workshops or training, depending on the material and technical possibilities of the safe house and personal preferences , as well as the assistance in connecting with other institutions that are important in solving their problems (court, legal counseling, CSW, medical facilities, schools, police , etc.). In case that there are children who attend school, the school is acquainted with the current family situation and the fact the women is staying in the safe house (with the permission

of the mother). Contacts between father and child are regulated through the Municipal Court that issues a decision on the optimal model of visitation. During their staying at the shelter the achieved results are being periodically analyzed in order to make a decision whether it is necessary to extend the stay.

Criteria for Admission

The basic criterion for acceptance of women in the Safe House is the existence of physical, sexual, psychological, economic violence. The criteria are also determined by a situation the woman is in (threat of violence and available protection resources) , as well as her mental and physical condition.

The shelter and the receiving station cannot help people who suffer from severe psychiatric disorders or have a previous history of psychiatric disorders, persons addicted to alcohol, drugs and pills, moderately and difficultly mentally retarded persons, or persons with behavioral disorders that disturb the functioning of the shelters and reception centers.

HEALTH CARE FACILITIES CONDUCT IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE

The role of Health clinics

- Protection of the health of the victim
- Further application of violence ex officio

Evidence

Evidence may be in the form of a medical report, psychological evaluation, victim statements, witness statements and other forms of evidence from a third party, such as affidavits, doctor's or other expert findings or objective evidence, photographs (any obvious injury such as swelling, bruising, cuts, abrasions or burns) and even amateur ... that means – that anything can help you to substantiate and prove the allegation.

The role of doctors and other medical staff

Health care institutions and medical workers have a dual role in the fight against domestic violence. First, they are often in a position to be the first to discover physical, sexual and psychological violence when the victim come to them on a regular examination or to seek medical help (either due to injuries and problems caused by domestic violence, or for something entirely different) .

If they suspect a domestic violence, physicians and other health professionals firstly have an obligation to give the necessary medical assistance to the victim, then to document the injury (to issue a medical certificate describing the injury to the victim), and then to report the case to the police or Center for social work. When the victim is a child, there is a special procedure that medical doctors must follow.

The second role of health care institutions is to document the injuries and hardships of the victims when violence is already registered. This job is also very important because the medical

report is often crucial to the court's conclusion that the violence has happened and how to protect the victim. It is important that the victim goes to the doctor as soon as possible, preferably immediately after the injury, because the doctor can describe the "fresh" injuries much more precise and convincing than those that are days or weeks old.

Where to go? Which health care institution should you visit?

Each medical certificate (whether obtained in the health clinic, emergency room, a hospital, private practice ...) is valid as evidence in court. However , experts recommend that you go to an institution where your injuries will be photographed and described in detail (this is done at, for example, the Institute of Forensic Medicine), as the photos of fresh injuries are a very strong and convincing evidence. Keep in mind that, in contrast to the findings that you'll get the "regular" medical institutions , the findings of the Institute of Forensic Medicine aren't free. It is theoretically possible that a psychiatrist also determines and documents the victim's psychological problems resulting from domestic violence, but in practice this almost never happens.

Right to privacy

Health care workers and institutions, as well as in all other situations, must respect your rights as a patient. In the case of domestic violence particularly important right is the right to privacy, and you should keep in mind that due to this, only a necessary personnel can be present during your medical examination, unless you yourself allow somebody else to be present. Also, the access to your medical records cannot be given to anybody else except you and the authorities (the police, the prosecutor, the court, the social work).

Implementation of the Special Protocol of the Ministry of Health of the Republic of Serbia for the protection and treatment of women who are subjected to violence

During representation of women who were victims of violence, there is a rather inconsistent practice of medical institutions concerning the documentation and certification of the injuries sustained due to violence.

When women who were exposed to violence come to Health care facilities alone, and not accompanied by officials of the Ministry of the Interior, they are often asked to pay a fee for the confirmation certificate of their injuries in the amount of 1,900.00 dinars. In addition to payment of costs, these certificates are not issued on unique forms in all medical institutions and some do not even contain basic details about sustained injuries - time, place and manner of the injury. Often, these certificates contain only a cursory description of the resulting injuries. That's why the Ministry of Health has made a special protocol for care and treatment of women who are subjected to violence and prescribing the procedure for medical facilities on documenting violence.

Certificates with detailed description and the history of injuries are being issued in clinics of forensic medicine, and the fee for their issue, if a woman who has suffered violence addresses them independently, is 6.300,00 dinars.

Certificates with a detailed description of sustained injuries are important evidence in judicial proceedings for protect against violence over women. If the protocol was applied consistently, certificates issued by regular health facilities could be just as important the evidence as confirmations issued by forensic clinics, which are much more expensive.

It is very important that the doctor accurately describes the injury (age, size, shape ...) in order to later determine whether it matches the description of the victim

It is necessary to enclose the medical documentation on sustained injuries (if victim has any) when pressing charges against the abuser.

PROSECUTOR'S OFFICE CONDUCT IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE

Prosecutor prosecutes the abuser ex officio.

The exception is when the abuser is not brought before the court, but domestic violence as criminal offense is being resolved before the prosecutor.

When criminal charges or report come to the prosecution, the victim is called for an interview. At the same time a letter is sent to the Center for Social Work with the request to perform assessment of the family. CSW submits a report on whether there is violence, when did it begin, and whether the victim is threatened. The police also submit their report to CSW. The victim gives report to the following authorities: police, prosecution, CSW. If there is reasonable doubt that a domestic violence has happened the case is being investigated before the prosecutor who decides of further actions, proposed hearings, and forensic examinations (medical and psychiatric) that should be performed. When the investigation process begins, the previously given statements do not have the weight of evidence. After the conclusion of investigation, the prosecutor's office assesses whether there is sufficient evidence that a criminal offense happened. If there is not enough evidence, the complaint is dismissed, and the victim is informed that she alone can file criminal charges and privately prosecute the offenders. The whole process takes up to 6 months.

If the prosecutor files an indictment, the case then goes to court, where the trial is scheduled (the victim and the witnesses do not need to testify if they don't want to). If the victim and witnesses are unwilling to testify, and there are no other evidence, then the case closed. If the abuser is an alcoholic or a drug addict, then the treatment measures are given - at liberty, if an abuser gets the suspended sentence of imprisonment, or from prison, if he is sentenced with imprisonment. There is a possibility that the prosecutor does not have to participate in the court prosecute, but may still order the abuser to perform one or more of the measures required by law. We resort to this when the victim does not want to testify. However, this rarely happens in cases of domestic violence. The court typically believes the victim's testimony. It is enough that the

violence has happened once, in order to become a "criminal act". The purpose of criminal proceedings is to determine whether the violator made a criminal offense and to punish him.

Civil proceedings are conducted separately from criminal. In civil procedure the measures against domestic violence are imposed such as: prohibition of further harassment, restraining order to a certain distance, the ban of coming to a place of work and residence... Measures will be taken in order to evict the abuser from the apartment or house, no matter who owns the apartment. A order is being issued in order for the victim to move in the apartment or a house. The measures are imposed for one year, and can be extended if needed. Measures are binding as soon as the verdict is issued. The appeal shall not stay the execution. The action for the imposition of protective measures in the family can submit a CSW, the prosecutor's office and the victim. Civil procedure is prescribed as an immediate (the first hearing is to be held within eight days). A civil proceeding is conducted in parallel with criminal proceedings and is of shorter duration, so usually the civil court informs the criminal court of the measures imposed (also informs CSW and submit them the decision). Any breach of the imposed measures against violence is a crime of domestic violence. The penalty in this case is usually a fine or imprisonment of up to one year.

Law regulations of violence against women

Certain laws and Codes (Criminal code, Family Act, The Law on Public Peace and Order etc.) protect victims of domestic violence and punish the perpetrators, if the procedure starts and the guilt of the perpetrator is proven.

The Criminal Code prescribes criminal offenses and penalties, and this Code determines that the domestic violence is considered a crime – (Art. 194), and offenders are sentenced at the end of the court procedure.

The Criminal Code prescribes who is considered a family member (Art.112.par.28) and who can get protection under this article:

- Spouses , their children, spouses' direct ancestors, partners and their children, adoptive parents and adopted child and foster parents and foster children;

- Brothers and sister, their spouses and children, former spouses and their children, and parents of former spouse, if living in the same household;
- Persons who have a child together or a child that is about to be born, although they had never lived in the same household.

Persons who are not included as family members are protected based on other articles of the Criminal code (serious/lightly bodily injury, violent behavior, reckless endangerment etc.)

Some of these offenses are more dangerous and the consequences are more difficult than others. This will have an influence on the court proceedings (if the abuser is shouting and quarreling, it is usually treated by the police as disturbance the peace of neighbors - and it is a misdemeanor, but if a family member threatens you or jeopardizes you with their behavior - it is treated as domestic violence or he inflicts you bruises, burns, scratches, it is treated as a lightly bodily injury or if an abuser breaks a finger or hand of the woman, then the criminal offense is serious bodily injury).

Family Act

The Family Act arranges marriage and relationships within marriage and partnerships, adoption, foster care, custody, alimony, property relations within the family, protection from domestic violence, and is applied when, for example, you want to get a divorce, you get child support, to establish your contribution to the acquisition of assets in and out of wedlock, or to impose measures against the offenders of protection from violence. The procedure is carried out in the court.

Procedure related to the adoption of measures against domestic violence is urgent. Measures for protection from domestic violence that may be imposed are:

- eviction of perpetrator from the family apartment or house,
- moving in the victim into family's apartment or house,
- restraining order,
- prohibition of access to the place of residence or work.

Measures are imposed for one year with possibility of extension, and it is possible that the court also imposes more than one measure at the time.

The Family Act prescribes who is considered a family member and who can get protection under this law:

- Spouses and former spouses
- children, partners and other blood relatives, in-laws and adoptive family, and also foster family
- people who live or have lived in a common household
- partners or former partners;
- People who were or still are in an emotional or sexual relationship, people who have a child together, or a child on the way, even though they had never lived in a common household

Procedures for imposing protective measures against domestic violence, establishing your contributions to property acquired in marriage and alimony... may be initiated during the marriage, they are not related to file for divorce.

The execution procedure regulates the manner of execution of judgments or settlements (eg execution of the award alimony, the return of the child, etc.).

Public prosecutor's office

Public prosecutor prosecutes offender of socially dangerous acts. Criminal code determines socially dangerous acts (domestic violence, failure to provide alimony, deprivation of a minor rape...)

If you've been a victim of domestic violence – file criminal charges to the police or to the prosecutor of the municipality where the violence has happened, and in it you suggest that the court should:

- keep the offender in detention (Art.210 – 216 of Code of criminal procedure)
- that if the offender is not in detention during criminal procedure, measures should be imposed on him for your protection – they should forbid him to visit certain places (your house, your workplace...) or to meet/ come close certain people (yourself as the victim, the children as victims or witnesses), all this in order to conduct the procedure smoothly (Art.197. and 199.par.2. of Code on criminal procedure)
- to impose a security measure restraining order and prohibition of communication with the victim (you or your children), art.89 of Criminal code, if the offender get monetary penalty, community service, probation or judicial admonition. (Art.80.par.6 of Criminal Code)

The prosecutor will try to prove that your partner has committed a criminal offense, but he does not represent you or is he your attorney. The prosecutor represents the interests of the state and takes measures to prevent the performance of socially dangerous acts. You will always come to the prosecutor, if you get new evidence, or if you are interested in other details of the crime.

You can find out your case's number and which prosecutor is in charge of it at the clerk's desk in the prosecutor's office. As long as your case is not given to the criminal judge you should submit the evidence to the prosecutor.

If the prosecutor finds no evidence that the offender committed the crime, the or offense that you reported should not be prosecuted ex officio, he will notify you of this and give you a time limit in which you can start or continue criminal proceedings by yourself (if the procedure is already in progress).

THE COURT CONDUCT IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE

The court is a state authority that is in between at least two parties in litigation that renders a decision (verdict, ruling, judgment...) after conducted procedure, by weighing the facts, evidence etc...

Court procedures happen at municipality courts, county courts and Supreme Court, or since 01.01.2010. Magistrate courts, tribunals and courts of appeal

For civil proceedings considering: protective measures against domestic violence, divorce, decision on exercise of parental right, joint property of spouses the competent court is municipality/magistrate courts . In matrimonial dispute, the court on the territory of which the spouses had their last joint residence, or dwelling place shall have territorial jurisdiction, or the court of general territorial jurisdiction - the court on the territory of defendants' residence; and in case of disputes over statutory maintenance, in which the plaintiff is a person seeking such maintenance, jurisdiction shall, in addition to the court of general territorial jurisdiction, also lie with the court on whose territory the plaintiff has permanent or temporary residence.

Jurisdiction for Criminal procedure lies with the court on whose territory the criminal offense has happened

County court/tribunals have jurisdiction for criminal procedure for certain serious crimes (rape, murder, robbery), punishable by more than 10 years in prison, based on the territory where the crime has happened

If you file private charges or motion to indict to a court that doesn't have the jurisdiction in certain case, that court's ex officio duty is to deliver your charges or motion to a court that has the jurisdiction.

County courts/tribunals consider appeals on judgments when first instance courts are municipality/magistrate courts, and the court of Appeals considers appeals on judgments when first instance court is a county court/tribunal.

Supreme court of Serbia consider revision of judgments.

Magistrate = Magistrate courts

A Misdemeanor – who is committing a misdemeanor?

A person commits a misdemeanor if she is found guilty of an unlawful act regulated as a misdemeanor by the law or other regulation.

Misdemeanors consist of various unlawful acts that are contained in different regulations – laws, decisions... (e.g. Disturbance of the peace, Law on basics of road safety, laws governing the rights of consumers, the laws regulating the sale of goods and services, Decision on the keeping the animals...etc.)

Disturbance of public peace and tranquility is a misdemeanor where:

- A person disturbs peace by yelling or fighting or by endangering public safety by his behavior.
- Endanger the safety of another person by threatening to attack the life or body of that person or the person close to him or by insulting or committing violence against others, provoking a fight or participating in it, threatens the tranquility of citizens or interfere with public order.

If any one of these actions disturb your peace and tranquility, you can file a misdemeanor charges against the offender or notify the police and insist that they take legal action.

The described behavior is characterized as a misdemeanor offense because everyone has the right to personal safety and safety of their property, peace, tranquility, privacy and freedom of movement, protection of public morals and human dignity.

Role of various state bodies:

- All state bodies are obliged to report criminal offenses (Article 222)
- it is sufficient that a doubt about the commission of a criminal offense exists
- If the authorities do not report domestic violence, this omission also represents a criminal offense

- This obligation also applies to kindergartens and schools, since children are also often exposed to violence
- Report is submitted to the police or the public prosecutor
- there is no specific application form

If you are a **VICTIM** of domestic violence, perpetrator may be held responsible before court for his behavior based on:

- **Art.6 of Law on public peace and order:**
 - A person who disturbs public order or peace or endangers security of the citizens - **may be punished by fine up to 20.000 dinars or be imprisoned up to 20 days.**
 - A person who endangers other persons safety by threatening to attack the life or body of this person or the person close to him - **may be fined up to 25,000 dinars, or be imprisoned up to 30 days.**
 - A person who insults or abuses another person, does violence against others, provokes a fight or participates in it, threatens the tranquility of citizens or interfere with public order - **may be fined up to 30,000 dinars, or be imprisoned up to 60 days.**
- **Art.194 of Criminal Code - domestic violence as criminal offense**
- **Chapter 19. of Criminal Code Criminal offenses relating to marriage and family**
(neglecting and abusing a minor, violation of family duty...)
- **Chapter 13. of Criminal code - Criminal offenses against life and limb** (light or serious bodily harm, murder, threat by dangerous implement in brawl or quarrel... etc.)

Protective measures

Court can determine protective measures :

At your oral request, or at the request of the police, court can issue a **restraining order** for period of one year since the final judgment. This measure also includes **prohibition of access** to the common household or apartment. If the offender breaks this order he may be fined by 30.000 dinars or imprisoned up to 30 days.

Mandatory treatment from alcoholism or other substance abuse illness for period of one year since the final judgment. If the offender refuses the treatment without good reasons, this measure will be executed by force.

A person under the influence of alcohol or other substances caught in the commission of a misdemeanor may be held by the court order or by authorized officer for up to 12 hours if there is a danger that he will continue the misdemeanor.

If the offender was caught in the commission of a misdemeanor, and the detention is needed to prevent other misdemeanors, a court may issue a warrant to hold the offender up to 24 hours.

THE PROCESS OF PROVING THE VIOLENCE

The evidence is most important for the outcome of any criminal or misdemeanor charges, and charges for the determination of protective measures against domestic violence. It's up to them whether the offender will be charged, whether he will be sentenced, and also the amount of penalties and safeguards and security measures the court will determine.

The most important evidence on the fact that the victim had suffered violence are:

- police records - record on the police intervention
- medical records - doctor's papers and reports, discharge papers from clinics,
- statements by witnesses, victim and offender
- material evidence: weapons, traces, object that was used to commit crime, objects where blood, semen or DNA of the victim or the offender was found on
- Center for social Work's opinion
- Official records of state authorities and other institutions: CSW's report, Safe house's certificates, police records on previous reports of domestic violence, criminal records, misdemeanor offenses records, public prosecutor's records...

Police records

Officer who came first to the scene need to make an official report - a record that must contain: time and exact location when and where the intervention happened, crime scene description - torn, scattered and broken things, material evidence found at the scene, records of the used weapons, the condition the victim was found in, offender's behavior, list of people present at the scene (especially minors) and their statements, and also the statements from the witnesses.

A police officer will not ask participants of the event to sign the record, only during the trial this record will be read. Each party has the right to disagree with the above facts in the police records if they believe they left out important issues and may challenge the record. The court may also invite the police officer who made the report to testify.

In criminal and misdemeanor proceedings, the record will necessarily be transferred to a court, which is not the case in civil proceedings, but even then the court or one of the parties may ask the police to deliver it to the court.

A statement given to the police

All the words are being entered in the statement which is in the end signed by the person who gave the statement and it is a part of the record. This signature means that the person making the statement agrees with the contents of the statement. A police officer is required to give the person who gave the statement the possibility to read it before signing.

Medical report

The obligation of each physician is to write a report which will contain information about when and in what condition the doctor received the victim, recordings and laboratory findings, the diagnosis of disease or injury (they will describe and record the manner they believe these injuries were caused) and the proposed medical measures. The release form has similar contents.

Psychological violence is more difficult to prove because it is not visible. However, it would be good to contact a therapist or a psychiatrist to get the report on the state of mind.

Medical certificate is so significant evidence that it is advisable to keep the original, and that you submit only copies with the criminal complaint.

Witnesses

Witnesses do not have to be direct witnesses of violence, but also those who have any knowledge of it, for example. neighbors, friends, relatives. If there is a witness to a violence, be sure to specify him/her in the criminal complaint. You do not have to seek for his/her approval.

However, the closest relatives of the offenders are acquitted of the duty to testify. They may still testify if they so desire. All others summoned witnesses may be punished by a fine or prison if they do not come to testify.

A child as a witness

Every child for whom an expert team (a therapist, social worker, public prosecutor, school psychologists and other experts) estimates that is able to form and express an opinion and that this expression of an opinion is not contrary to the best interest of the child - can be a witness if he/she wishes, but still must be made aware that this testimony is not mandatory. An Interview with the minor is conducted by an expert team, in the presence of the person in which the child has confidence and a minor in any case should not be faced with the offender. The defendant may still require that the child be asked certain questions.

A minor can be asked to testify this way more than twice.

The documentary (material) evidence

It would be best to move or touch objects that can serve as the documentary evidence until the police come. If there is a possibility that the abuser will dispose of or lean the weapon, if the opportunity arises, the victim can hide it in a well-guarded place or twist it in the bag until the police arrives. You should not dispose of torn clothes, because it can be used as evidence, and you should not clean scattered and broken things in the apartment before the police investigation. If you are a victim of rape (by a partner, spouse, or other known or unknown person), the first thing you'd want to do is probably bathing/washing. However, it would be very good if you were able to go to the doctor first, because a medical certificate will be important evidence in cases that you can initiate in order to protect your rights, and bathing / washing will destroy evidence relevant to the proceedings.

Center for social work's opinion

In any proceedings related to domestic violence, court may require, and usually does require the opinion of the Center for social work. However, this opinion is not binding upon the court .

In the case when the family does not have previous records in the center, because no one ever asked for help, and the court requires that the center gives an opinion in short amount of time (sometimes for only three days), the center only inform the court that they were unable to make comments because there is not enough information. Therefore, it would be good that the victim contacts the center before initiating a procedure in order to provide them with the access to the problem. If the deadline that the court gives to the CSW is longer, the center will call the people involved in the case and do the assessment.

Official records

Any previous claim or report a women has given to any officials (the police, the Center for social work, NGO or public prosecutor) will be important for the claim that the women had suffered violence. Every time you dial 192, the police records the call in their event log, just like social workers in the CSW who also records any contact you make. The police also has a record of the found situation when making investigation and the results of the investigation, and social workers open the file and add any new information they learn. NGOs also have their own records which may be of interest in court proceedings.

PROTECTIVE MEASURES BY THE FAMILY ACT

A victim of domestic violence, her legal guardian, public prosecutor, or the Center for Social Work (CSW) may ask the court to determine the measures of protection provided by Family Code in a civil proceedings, regardless of whether the misdemeanor or criminal case is running, or if the police or the prosecutor decide not to prosecute abusers. Family act provides a separate civil lawsuit to determine the measures of protection against domestic violence, but the court may order such measures in any proceedings relating to family relationships, such as divorce or loss of parental rights, if it finds that the violence occurred.

If CSR is not the applicant, the court may require them to assist in obtaining evidence and express an opinion on the appropriateness of the measures sought .

The court may determine a measure of protection that was not suggested by complaint if it determines that such a measure is best achieved protection.

Which measures can be determined?

The court can determine any of the following:

1. issuing a warrant for eviction from family apartment or house, regardless of the right of property or lease of immovable;
2. issuing a warrant for moving in the family apartment or house, regardless of the right of property or lease of immovable;
3. restraining order;
4. prohibition of access in the vicinity of place of residence or work of family member;
5. prohibition of further molestation of family member;

Duration of protection measures

Measure of protection against domestic violence may last up to one year, and the time spent in custody as well as any other deprivation of liberty in connection with a criminal offense or an misdemeanor offense is included in the duration of the measure. The measure may be

prolonged until the reasons for which it was determined exists. Also, it may stop before the deadline if the reasons for which it was specified cease to exist. A family member against whom the measure is set can file a lawsuit for measures' termination.

Expenses

The court decides about administrative fees related to family relations on its own discretion, taking into account the reasons of fairness. It is logical, then, that if the court determines any of the safeguards, the abuser will have to pay legal fees.

If an abuser does not obey the court order

The Criminal code: „Whoever violates a measure against domestic violence that was imposed on them by the court in accordance with the law, shall be punished with the fine and imprisonment from three months to three years". When this happens it is important to notify the officials so that they can react ex officio in time: the police - when an urgent intervention is needed and the prosecutor who will initiate the criminal proceedings.

Minor as the victim in the proceedings given by the Family Act

In cases of domestic violence, children have special protection. This means that a child can be marked as a victim in any filed lawsuit concerning family relations. This can be a special suit for imposing the protective measures against domestic violence, suit for protection of the child's rights or deprivation of parental rights or claim for divorce.

Also, even if it is not stated in the lawsuit, the court, in family law cases, must always keep in mind that there are some signs that a child is abused, for example, personal injury, or unusual behavior that the judge notices during the hearing of the child, or certain information of the child that a judge should obtain ex officio from child's or witness' statements, and reports of social, health and education institutions, the police and the prosecutor's office.

VICTIM'S PROTECTION IN CRIMINAL AND MISDEMEANOR PROCEEDINGS

The type and duration of measures that may be imposed on the offender of the violence depend on the type of proceedings that will be initiated - misdemeanor or criminal. In both cases there's a danger that the violence will be repeated.

Regardless of the fact, that the criminal or misdemeanor proceedings was initiated, or if the police and the prosecution decided not to prosecute the offender , the victim herself, and the Center for Social Work may ask the court to impose the measures of protection provided by the Family Law in a civil case. Since these proceedings are urgent, and the measures determined in criminal proceedings shall be imposed only by a final judgment, which can take some time, in parallel with the conduct of criminal proceedings the public prosecutor may decide that the victim seek protection under the Family Act, without waiting for the decision of the criminal court.

Protection in the misdemeanor proceedings

There are a few protective measures that the magistrate may impose on the offender even when he doesn't get punished by any other punishment. These are:

- **restraining the injured, buildings or place where the offense was committed**, including the prohibition of access to the common apartment or household, for up to one year; This measure may be required by the applicant or the victim, and the police and social welfare center are inform in the case of restraint of abused from children or partner, violation of these prohibitions is punishable with up to 30,000 dinars, or up to 30 days in jail;
- **Mandatory treatment from alcoholism or other substance abuse illness** for up to one year if the addiction is the cause of the violence; the court can ask an expert's opinion or the opinion of the competent institution; if the abuser refuses to obey this measure, it's conducted by force.
- **seizure of items used to commit violence**, even if not owned by the offender.

For those measures where a duration is set, the terms shall run from the final judgement. The court can also impose a number of measures simultaneously.

Protection in the criminal proceedings

In cases of domestic violence, regardless of the criminal offense for which the offender was charged, the following protection measures are important and one or more of them may be imposed on by criminal judgement:

- **restraining order and prohibition of communication with the victim**, restraining order to a certain vicinity of the victim, the place of residence or work of victim and prohibition of further harassment of the victim and further communication; this measure can last up to three years, if the offender was not punished by imprisonment (but suspended sentence, judicial admonition or by fine), while the time spent in detention is not included in the duration of the measure; the measure can be revoked before the deadline if the reasons for which it was specified cease to exist
- **Compulsory Psychiatric Treatment and Confinement in a Medical Institution**; this measure is imposed instead of the punishment when a violence was conducted by a person in the state of mental incompetence or together with the punishment (imprisonment) when the offender was a person with substantially impaired mental capacity; the offender is liberated after the recovery; If time spent in a medical institution is less than the pronounced prison sentence, the court shall order, upon termination of the security measure, that the convicted person is remanded to prison to serve the remainder of the sentence or released on parole;
- **Compulsory Psychiatric Treatment at Liberty** is imposed when the court finds that there is the need for treatment but it doesn't have to be in a closed facility; it lasts up to three years and can be imposed as an independent measure to a mentally incompetent perpetrator, or together with suspended sentence or parole, or as a continuance after treatment in a Medical Institution when offender's mental capacity was substantially impaired, if the offender avoids this measure, or this treatment doesn't show good results, this measure can be modified to compulsory treatment in the medical institution.

- **Compulsory Drug Addiction Treatment** up to three years if the drug addiction is the cause of the violence; If an offender without justifiable reasons fails to undertake treatment at liberty or abandons treatment at his own volition, the court shall order coercive enforcement of such measure in an appropriate medical or other specialized institution.
- **Compulsory Alcohol Addiction Treatment** is also being enforced coercive in case that the alcohol addict fails to undertake treatment; if this measure is imposed together with imprisonment, it can last shall last as long as there is need for treatment, but may not exceed the duration of the pronounced prison sentence, and if it was ordered together with a fine, suspended sentence, judicial caution or remittance of punishment, it shall be carried out at liberty and may not exceed two years;
- **Seizure of Objects** used or intended for use in the commission of a criminal offense

These measures are imposed by a final judgement, which can take too much time in criminal proceedings, and the victim would have to wait for it for a long time

SURVIVAL TACTICS

Protection

It is important to protect yourself. If you are physically attacked, or you received life-threatening threats, run to a room that can be locked, or go to the neighbor. Try calling for help as loud as you can, and in parallel with that draw neighbors attention with a magnifying glass, so that they can intervene and call the police. If you are locked in, try to draw the passers –by attention on your situation (call for help, write on the glass windows to try to draw their attention).

If the violence does not happen for the first time, tell the neighbors to immediately call the police if they hear banging, noise, etc...

If you do not have much time, and you didn't make a list, you may find useful certain things:

- The keys to the apartment, a car, a weekend home, a safe
- Personal documents and things for your children: ID, health cards, school certificates, birth certificates....
- Documentation of the acquisition of property, contracts, bank book, safe certificate, accounts
- Health and hygiene items (drugs your and your children use, etc.).
- Most necessary clothes for you and the kids.

Can I leave the place of residence?

You are free to leave the place where you live. This fact will not affect your rights in dealing with divorce, child custody, of parental rights, child support, and division of marital property....

When the court makes a decision on custody of children and maintenance of personal contacts with the other parent, then the decision must be respected. Until then, it will not be considered "abduction of minor" if you leave a place where you live with your child.

However, you must bear in mind that in this case you can not control whether the locks on the apartment were changed, whether the things which were acquired during marriage are still in the apartment, whether the apartment was leased. If the lock is replaced, if the apartment was leased, if a few things from the house are missing, you must immediately take action in the court, and thus protect your rights - file a civil trespass claim, the claim for cancellation of the lease agreement, a complaint for declaratory and division of marital goods.

It is the fact that your husband was not allowed to do this if the property was acquired during marriage and by working together, (since then it also belongs to you) but in practice this is often happening.

Writing a diary

It would be useful to write a diary and record when, where, what happened or is happening to you, who committed violence, and what were the consequences, ranging from the violence you suffered onwards. Note the names and addresses of witnesses who can verify your claims. Write a list of all the assets and all the things that you have acquired during marriage and describe it precisely. Make sure that the diary does not come into the hands of abuser while you still are living together.

All these data will be required in the exercise of legal protection.

LITERATURE

1. Marija Vagner,,Roadmap for my rights to protect against domestic violence“- Autonomous women center 2005.
2. Nada Đuričković,,Guide to the primary documents in support of the fight against violence, and exercise of rights to health and social care" – Roma center for Women and children Daje 2013
3. Family Act ("Official Gazette of RS", no. 18/2005 and 72/2011)
4. Criminal code("Official Gazette of RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009 and 121/2012)
5. The criminal procedure code ("Official Gazette of RS", no.72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 and 45/2013
6. General Protocol on procedures and cooperation of institutions, agencies and organizations in situations of violence against women in the family and in partner relationships (2011)
7. Information from website www.hocudaznas.org